

ДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Полтава, 2023

Міністерство освіти і науки України
Департамент освіти і науки Полтавської обласної військової адміністрації
Полтавська академія неперервної освіти ім. М. В. Остроградського

ДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

(навчальні матеріали до тематичного модуля
кафедри розвитку освітніх галузей)

Навчально-методичний посібник

Полтава 2023

Схвалено на засіданні кафедри розвитку освітніх галузей
Полтавської академії неперервної освіти ім. М. В. Остроградського
(протокол № 1 від 12.01.2023)

Рекомендовано вченою радою
Полтавської академії неперервної освіти ім. М. В. Остроградського
(протокол № 1 від 27.02.2023)

Рецензенти:

Королук Світлана Вікторівна, кандидат педагогічних наук, завідувачка кафедри освітньої політики Полтавської академії неперервної освіти ім. М. В. Остроградського;

Палеха Ольга Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри початкової освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка;

Пасяда Марина Ігорівна, завідувачка центру координації освітнього процесу Полтавської академії неперервної освіти ім. М. В. Остроградського.

Дидактичні засади організації освітнього процесу (навчальні матеріали до тематичного модуля кафедри розвитку освітніх галузей) : навч.-метод. посіб. / [упорядник О. Буйдіна]. Електронне видання. Полтава : ПАНО, 2023. 128 с.

Автори:

Буйдіна Олена Олександрівна, кандидат педагогічних наук, відповідальна за випуск;

Канівець Зоя Миколаївна, кандидат педагогічних наук;

Олійник Світлана Петрівна, кандидат педагогічних наук, доцент;

Резніченко Зоя Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доцент.

У начальньо-методичному посібнику систематизовано та узагальнено навчальні матеріали до тематичного модуля кафедри розвитку освітніх галузей «Дидактичні засади організації освітнього процесу». Серед пропонованих тем є теми універсальні, спрямовані на формування загальних і професійних компетентностей педагогічних працівників, так і такі, що враховують фахову підготовку слухачів курсів підвищення кваліфікації, а отже передбачають розвиток конкретних предметно-методичних професійних компетентностей. Деякі теми викладено різними авторами у різний спосіб. Такий підхід дозволяє врахувати потреби і запити здобувачів освіти, які належать до різних цільових груп.

Начальньо-методичний посібник адресовано слухачам курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників, педагогічним і науково-педагогічним працівникам, які проходять стажування на кафедрі розвитку освітніх галузей, працівникам центрів професійного розвитку педагогічних працівників.

ЗМІСТ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА	4
НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН	6
Бюджет часу.....	6
Навчально-тематичний план	7
ЗМІСТ, МЕТА, ЗАВДАННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ГАЛУЗІ	9
Тема 1.1. Зміст освіти в Новій українській школі. Освітня програма закладу освіти.....	9
Тема 1.2. Зміст освіти в Новій українській школі: мета, ключові компоненти, шляхи реалізації. Планування освітнього процесу	15
Тема 1.3. Концепція Нової української школи: сучасні виклики та актуальні проблеми	18
Тема 1.4. Ціннісні орієнтири сучасної української школи, практика їхньої реалізації.....	23
Тема 1.5. Базовий компонент дошкільної освіти: напрями та умови реалізації.....	30
Тема 1.6. Наступність між дошкільною та початковою освітою	32
ДИЗАЙН ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ	37
Тема 2.1. Сучасні підходи до організації освітнього процесу. Практики їхньої реалізації.....	37
Тема 2.2. Інноваційні підходи в дошкільній освіті. Практики їхньої реалізації.....	50
Тема 2.3. Дизайн сучасного уроку: офлайн- та онлайн-режими	55
Тема 2.4. Організація дистанційного навчання. Дизайн сучасного онлайн-заняття	68
СТРАТЕГІЇ ТА ІНСТРУМЕНТИ РОЗВИТКУ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ТА НАСКРІЗНИХ УМІНЬ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ	71
Тема 3.1. Дидактичний інструментарій для розвитку ключових компетентностей та наскрізних умінь учасників освітнього процесу	71
Тема 3.2. Дидактичний інструментарій для розвитку ключових компетентностей та наскрізних умінь здобувачів дошкільної освіти	80
Тема 3.3. Універсальний дизайн для навчання: загальні підходи	84
Тема 3.4. Розвиток мовно-комунікативної компетентності учасників освітнього процесу	87
ОЦІНЮВАННЯ	94
Тема 4.1. Сучасна модель оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти.....	94
Тема 4.2. Зовнішня система забезпечення якості освіти в закладі освіти	106
Тема 4.3. Розбудова внутрішньої системи забезпечення якості освіти в закладі освіти	108
Тема 4.4. Забезпечення якості освіти: особливості зовнішньої та внутрішньої систем.....	111
ВАРІАТИВНИЙ КОМПОНЕНТ	115
Тема 5.1. Виклики і можливості професійного розвитку педагогічних працівників	115
Тема 5.2. Природнича освітня галузь у початковій школі: організація та зміст.....	118
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДО ТЕМАТИЧНОГО МОДУЛЯ.....	122
«ДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ»	122

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Переосмислення соціальної та професійної місії педагога нової формації актуалізує необхідність його підготовки до реалізації освітньої політики держави шляхом опанування новітніх практик, технологій, методик, форм, методів професійної діяльності на засадах інноваційних освітніх підходів з урахуванням особистісних потреб, потреб держави та глобалізованого світу як фахівця, здатного творчо працювати, ухвалюючи нестандартні рішення, уникаючи стереотипізації й шаблонів, засвоювати нові професійні ролі та функції тощо.

Запропоновані в посібнику навчальні матеріали розроблено й укладено відповідно до:

Законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту»,

«Про внесення змін до деяких законів України у сфері освіти щодо врегулювання окремих питань освітньої діяльності в умовах воєнного стану» (№ 7325 від 28.04.2022), «Про забезпечення функціонування української мови як державної» та інших;

розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988–р

«Про схвалення **Концепції** реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти **«Нова українська школа»** на період до 2029 року»;

постанови Кабінету Міністрів України від 21.09.2018 № 800 «Порядок підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників»;

Професійних стандартів

за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти» (з дипломом молодшого спеціаліста) (затверджено наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.12.2020 № 2736);

«Вихователь закладу дошкільної освіти» (затверджено наказом Міністерства економіки України від 19.10.2021 № 755–21);

«Керівник (директор) закладу загальної середньої освіти» (затверджено наказом Міністерства економіки України від 17.09.2021 № 568–21);

«Керівник (директор) закладу дошкільної освіти» (затверджено наказом Міністерства економіки України від 28.09.2021 № 620–21);

«Практичний психолог закладу освіти» (затверджено наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 24.11.2020 № 2425);

Типових програм підвищення кваліфікації:

асистентів учителів «Професійна діяльність асистентів учителів в умовах реалізації Державного стандарту базової середньої освіти» (затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 13.09.2021 № 981);

педагогічних працівників із розвитку цифрової компетентності (затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 10.12.2021 № 1340);

новопризначених керівників (директорів) закладів загальної середньої освіти (затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 16.09.2022 р. № 817);

учителів закладів загальної середньої освіти, які впроваджують новий Державний стандарт базової середньої освіти (затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 12.10.2022 р. № 904);

керівників закладів загальної середньої освіти, які впроваджують новий державний стандарт базової середньої освіти (затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 12.10.2022 р. № 905);

Державних стандартів повної загальної середньої освіти:

на рівні початкової освіти (в 1–4 класах) – Державного стандарту початкової освіти (затверджено Постановою КМУ від 21 лютого 2018 року № 87);

на рівні базової середньої освіти: в 5 класах – Державного стандарту базової середньої освіти (затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 р. № 898); у 6–9 класах – Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти (затверджено Постановою КМУ від 23 листопада 2011 року № 1392);

на рівні профільної середньої освіти (у 10–11/12 класах) – Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти (затверджено Постановою КМУ від 23 листопада 2011 року № 1392);

Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція (затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 12. 01.2021 р. № 33);

на основі інших нормативно-правових актів та науково обґрунтованих підходів до навчання дорослих.

Мета навчально-методичного посібника – сприяння професійному розвитку педагогічних працівників закладів освіти області шляхом удосконалення раніше набутих та набуття нових компетентностей у межах професійної діяльності або галузі знань відповідно до державної політики в галузі освіти для забезпечення якості освіти держави та регіону; поглиблення і розширення професійних знань, умінь і навичок; набуття досвіду виконання додаткових завдань та обов'язків у межах професійної діяльності. Це зумовило спрямованість навчальних матеріалів пропонованого посібника на розв'язання таких завдань:

- формування готовності педагогічних працівників закладів дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти, установ до реалізації стратегічних завдань розвитку галузі, національної системи освіти XXI століття, інтеграції у світовий освітній простір;
- підвищення методологічної, теоретичної та лідерської компетентностей педагогів для їхньої роботи в умовах оновлення змісту освіти;
- систематизація та поглиблення соціально-гуманітарних, професійно- фахових знань про сутність, специфіку, орієнтири реалізації основних напрямів модернізації сучасної освіти;
- освоєння нових інструментів, педагогічних та інформаційних технологій і впровадження необхідних змін в освітній процес;
- формування навичок самостійного й критичного мислення, системного педагогічного аналізу;
- формування вмінь здійснювати інтегровану практико-теоретичну професійну діяльність, що сприятиме формуванню інноваційного освітнього простору;
- здатність до планування власного професійного розвитку з метою надання якісних освітніх послуг.

Навчально-методичний посібник уміщує навчальні матеріали для реалізації інваріантного й варіативного складників програм професійного розвитку педагогічних працівників. Інваріантні теми об'єднані за чотирма напрямками: «Зміст, мета, завдання освітнього процесу в умовах реформування галузі»; «Дизайн освітнього процесу»; «Стратегії й інструменти розвитку ключових компетентностей та наскрізних умінь учасників освітнього процесу»;

«Оцінювання». Завданням варіативних тем є висвітлення окремих специфічних питань з освітніх галузей або сприяння розв'язанню додаткових завдань та обов'язків педагогічних працівників у межах їхньої професійної діяльності.

Денна і заочна форми організації освітнього процесу передбачають такі види навчальних занять: лекції (проблемна, лекція-конференція, лекція-брифінг, лекція-диспут, лекція-бесіда), навчальні тренінги, практичні заняття (майстер-класи), дискусії (тематичні, подіумні), самостійна робота (виконання індивідуальних завдань).

НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН

МОДУЛЬ II. РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

2.6. Дидактичні засади організації освітнього процесу

Тематичний блок «Дидактичні засади організації освітнього процесу» є складником модуля «Розвиток професійної компетентності педагогічного працівника» програм курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Бюджет часу

— денна форма навчання (72 год./2,4 кред.):

Групи за категоріями	бінована група			пеціалісти та II категорія			I та вища категорія		
Види занять	Л ¹	A ²	C ³	Л	A	C	Л	A	C
Кількість годин	4	4		4	4		6	2	
Всього, аудиторна робота (год / кред. ЄКТС)	8 / 0,27			8 / 0,27			8 / 0,27		

— очно-заочна форма навчання (72 год./2,4 кред.):

Етапи навчання	I етап			II етап			III етап		
Види занять	Л	A	C	Л	A	C	Л	A	C
Кількість годин	4					6		4	
Всього, аудиторна робота (год / кред. ЄКТС)	8 / 0,27								

— дистанційна форма навчання (72 год./2,4 кред.):

Етапи навчання	I етап			II етап			III етап		
Види занять	Л	A	C	Л	A	C	Л	A	C
Кількість годин						8			
Всього, аудиторна робота (год / кред. ЄКТС)	—								

¹ Лекція

² Активні види діяльності (семінар, практичне заняття, тренінг тощо)

³ Самостійна робота / консультації

Навчально-тематичний план

№ з/п	Теми	Σ	Л	А	Категорія слухачів
Інваріантний компонент					
1. Зміст, мета, завдання освітнього процесу в умовах реформування галузі					
1.1.	Зміст освіти в Новій українській школі. Освітня програма закладу освіти.	2	2		Директори ЗЗСО ⁴ , заступники директорів ЗЗСО з навчально-виховної роботи, заступники директорів ЗЗСО з виховної роботи.
1.2.	Зміст освіти в Новій українській школі: мета, ключові компоненти, шляхи реалізації. Планування освітнього процесу.	2	2		Учителі освітніх галузей (базова і старша школа).
1.3.	Концепція Нової української школи: сучасні виклики та актуальні проблеми.	2	2		Асистенти вчителя/вихователя, фахівці ІРЦ ⁵ , керівники гуртків ЗПО ⁶ і ЗЗСО, педагоги-організатори, психологи, соціальні педагоги.
1.4.	Ціннісні орієнтири сучасної української школи, практика їхньої реалізації.	2	2		Заступники директорів ЗЗСО з виховної роботи, педагоги-організатори, психологи, соціальні педагоги.
1.5.	Базовий компонент дошкільної освіти: напрями та умови реалізації.	2	2		Директори ЗДО ⁷ , вихователі ЗДО.
1.6.	Наступність між дошкільною та початковою освітою.	2	2		Учителі початкових класів, вихователі ГПД ⁸ , вихователі ЗДО.
2. Дизайн освітнього процесу					
2.1.	Сучасні підходи до організації освітнього процесу. Практики їхньої реалізації.	4	2	2	Учителі освітніх галузей, учителі початкових класів, вихователі ГПД, асистенти вчителя/вихователя, фахівці ІРЦ, керівники гуртків, педагоги-організатори, психологи, соціальні педагоги.
2.2.	Інноваційні підходи в дошкільній освіті. Практики їхньої реалізації.	4	2	2	Вихователі ЗДО, директори ЗДО.
2.3.	Дизайн сучасного уроку: офлайновий і онлайн-режими.	2	2		Учителі освітніх галузей, учителі початкових класів, вихователі ГПД, директори ЗЗСО, заступники директорів ЗЗСО з навчально-виховної роботи.
2.4.	Організація дистанційного навчання. Дизайн сучасного онлайн-заняття.	4	2	2	Керівники гуртків ЗПО і ЗЗСО, педагоги-організатори.

⁴ Заклад загальної середньої освіти.

⁵ Інклюзивно-ресурсний центр.

⁶ Заклад позашкільної освіти.

⁷ Заклад дошкільної освіти.

⁸ Група продовженого дня.

3. Стратегії й інструменти розвитку ключових компетентностей та наскрізних умінь здобувачів освіти					
3.1.	Дидактичний інструментарій для розвитку ключових компетентностей та наскрізних умінь учасників освітнього процесу.	4	2	2	Учителі освітніх галузей, учителі початкових класів, вихователі ГПД, заступники директорів ЗЗСО з навчально-виховної і виховної роботи, асистенти вчителя / вихователя, фахівці ІРЦ, керівники гуртків, педагоги-організатори, психологи, соціальні педагоги.
3.2.	Дидактичний інструментарій для розвитку ключових компетентностей та наскрізних умінь здобувачів дошкільної освіти.	4	2	2	Вихователі ЗДО, директори ЗДО.
3.3.	Універсальний дизайн для навчання: загальні підходи.	2	2		Асистенти вчителя/вихователя, фахівці ІРЦ.
3.4.	Розвиток мовно-комунікативної компетентності учасників освітнього процесу.	2	2		Усі категорії слухачів.
4. Оцінювання					
4.1.	Сучасна модель оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти.	4	2	2	Учителі освітніх галузей, учителі початкових класів, вихователі ГПД, директори ЗЗСО, заступники директорів ЗЗСО з навчально-виховної роботи, асистенти вчителя/вихователя, фахівці ІРЦ.
4.2.	Зовнішня система забезпечення якості освіти в закладі освіти.	2	2		Директори ЗЗСО, директори ЗДО, заступники директорів ЗЗСО з навчально-виховної роботи.
4.3.	Розбудова внутрішньої системи забезпечення якості освіти в закладі освіти.	2	2		Директори ЗЗСО, директори ЗДО, заступники директорів ЗЗСО з навчально-виховної роботи.
4.4.	Забезпечення якості освіти: особливості зовнішньої та внутрішньої систем.	4	2	2	Директори ЗЗСО, директори ЗДО, заступники директорів ЗЗСО з навчально-виховної і виховної роботи.
Варіативний компонент					
5.1.	Виклики і можливості професійного розвитку педагогічних працівників.	4	2	2	Директори закладів загальної середньої освіти; заступники директорів закладів загальної середньої освіти з навчально-виховної роботи; директори закладів дошкільної освіти.
5.2.	Природнича освітня галузь в початковій школі: організація та зміст.	4	2	2	Учителі початкових класів закладів загальної середньої освіти.
5.3.	Інноваційні підходи в дошкільній освіті. Практики їхньої реалізації шляхом створення сюжетно-декоративної композиції.	4	2	2	Вихователі ЗДО, асистенти вихователів.

ЗМІСТ ЗАНЯТЬ

ЗМІСТ, МЕТА, ЗАВДАННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ГАЛУЗІ

Тема 1.1. Зміст освіти в Новій українській школі. Освітня програма закладу освіти

Буйдіна Олена, кандидат педагогічних наук

Цільова група: керівники закладів загальної середньої освіти; заступники керівників закладів загальної середньої освіти з навчально-виховної роботи; заступники керівників закладів загальної середньої освіти з виховної роботи.

Бюджет часу: 2 години.

Форма проведення: лекція.

Мета: розвиток професійної компетентності керівників закладів загальної середньої освіти і їхніх заступників із питань упровадження компетентнісного підходу, реалізації ключових завдань і принципів Нової української школи в освітньому процесі; створення умов для набуття нового досвіду та його аналізу.

Ключові слова: Державний стандарт базової середньої освіти, базовий навчальний план, типова освітня програма, типовий навчальний план, освітня програма закладу освіти, автономія закладу освіти.

План

1. Виклики і пріоритети освіти XXI століття. Головні завдання і принципи Нової української школи. Ключові компетентності й наскрізні вміння.
2. Державний стандарт базової середньої освіти.
3. Типова освітня програма для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти. Типовий навчальний план.
4. Освітня програма закладу освіти.
5. Автономія закладу освіти.

Основний зміст

Епоха швидкісної комунікації, об'єднання світової економіки, посилення конкуренції, зміна форм праці, відкриття дивовижного потенціалу мозку, зростання сфери послуг, особливо освітніх, новий бум самоосвіти – це напрями, що формують майбутнє. Реформа «Нова українська школа» має на меті різнобічний розвиток, виховання й соціалізацію особистості. Ключову роль у цьому процесі відведено новому змісту освіти, заснованому на формуванні необхідних для успішної самореалізації в суспільстві компетентностей.

2022 рік – рік упровадження нового **Державного стандарту базової середньої освіти**. Документ пропонує концептуальні зміни в організації освітнього процесу, змінює парадигму підходу до освітньої діяльності педагогічних працівників школи.

Що змінилося в 5-х класах НУШ? Наприклад, навчальні плани закладів освіти стали варіативними: кожна школа має різний перелік навчальних предметів (інтегрованих курсів) і різний обсяг годин на вивчення тієї чи іншої освітньої галузі. Повну академічну свободу отримали вчителі: самостійно вибирають із переліку або створюють власну навчальну програму на основі стандарту,

добирають або розробляють авторські засоби для реалізації такої програми, у складі шкільної команди проєктують систему оцінювання для закладу освіти тощо.

Навіщо потрібен новий стандарт базової освіти? Це – частина реформи НУШ. Документ визначає мету базової середньої освіти і ціннісні орієнтири, на яких ґрунтується реалізація цієї мети. Стандарт – це рамковий документ, який визначає обов'язкові результати навчання для учнів 5–9 класів. Його виписано згідно з компетентностями, затвердженими в Законі України «Про освіту» і які узгоджуються зі стандартом початкової освіти та європейським досвідом (а саме європейською рамкою щодо ключових компетентностей). Особливістю документа є те, що для кожної освітньої галузі зазначено компетентнісний потенціал [2]. Наприклад, розвивати математичну компетентність можна не лише через математичну освітню галузь, а й через природничу, технологічну та інші. Для кожної галузі визначені базові знання.

Похідним від Стандарту нормативним документом є **Типова освітня програма (ТОП)**. Це «документ, що містить комплекс освітніх компонентів, які забезпечують досягнення учнями результатів навчання, визначених державним стандартом ... для відповідного рівня повної загальної середньої освіти» [1]. Типова освітня програма включає: вимоги до осіб, які можуть розпочати навчання за освітньою програмою; загальний обсяг навчального навантаження на відповідному рівні (циклі) повної загальної середньої освіти (в годинах), його розподіл між освітніми галузями за роками навчання; перелік варіантів типових навчальних планів та модельних навчальних програм; рекомендовані форми організації освітнього процесу; опис інструментарію оцінювання (Табл.).

Жодних інших вимог до учнів, окрім здобуття початкової освіти, ТОП не передбачає, адже це суперечило б принципів антидискримінаційності. У разі браку результатів річного оцінювання з будь-яких предметів та/або державної підсумкової атестації за рівень початкової освіти передбачено відповідну процедуру оцінювання упродовж першого семестру навчального року. Ця норма набуває особливої актуальності за воєнних/повоєнних обставин. Розподіл загального обсягу навчального навантаження для учнів 5–6 класів (адаптаційний цикл базової середньої освіти) та 7–9 класів (цикл базового предметного навчання базової середньої освіти) закладів загальної середньої освіти сформовано в розрахунку на тиждень та на рік з окресленням діапазону «мінімальне–рекомендоване–максимальне навантаження» (як це визначено у базовому навчальному плані Держстандарту).

ТОП містить важливу підказку: для викладання галузевих і міжгалузевих інтегрованих курсів можна залучати декілька педагогічних працівників відповідного фаху. У ній є поради щодо організації процесу здобування освіти за індивідуальною освітньою траєкторією, які класи та/або групи можуть формувати у закладах загальної середньої освіти [3].

У частині опису інструментарію оцінювання ТОП зазначено, що «встановлення відповідності між вимогами до результатів навчання учнів, визначених державним стандартом, та показниками їх вимірювання здійснюється відповідно до системи та загальних критеріїв оцінювання результатів навчання учнів». Оцінюванню підлягають результати навчання з навчальних предметів/інтегрованих курсів обов'язкового освітнього компонента типового навчального плану. Результати навчання складників вибіркового освітнього компонента, зокрема курсів за вибором, теж можуть оцінюватися, якщо так вирішить педагогічна рада закладу. ТОП окреслює основні види оцінювання результатів навчання учнів, а також форми та способи поточного та підсумкового оцінювання, яке здійснюється відповідно до вимог модельних навчальних програм. Водночас у документі підкреслено, що «в межах академічної свободи педагогічні працівники закладу освіти здійснюють вибір форм, змісту та способу оцінювання залежно від дидактичної мети» [3].

На основі ТОП створюється **освітня програма закладу освіти**. Рекомендації щодо створення освітньої програми закладу освіти надано в листі Міністерства освіти і науки України про «Інструктивно-методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2022/2023 навчальному році».

Структурні складники Типової освітньої програми й освітньої програми закладу освіти

Типова освітня програма	Освітня програма закладу освіти
Розподіл навчального навантаження (годин) між галузями та за роками навчання.	Розподіл навчального навантаження (годин) між галузями (окремими предметами, інтегрованими курсами) та за роками навчання не менше ніж у ТОП.
Перелік варіантів типових навчальних планів.	Навчальний план, що ґрунтується на одному з варіантів типового навчального плану.
Перелік усіх модельних навчальних програм.	Перелік модельних навчальних програм, що використовуються в освітньому процесі та/або навчальних програм, затверджених педагогічною радою.
Перелік усіх модельних навчальних програм.	Перелік модельних навчальних програм, що використовуються в освітньому процесі та/або навчальних програм, затверджених педагогічною радою.
	Інші складники (за потреби закладу освіти).

Автономія закладу освіти: заклад освіти визначає перелік навчальних предметів та/або інтегрованих курсів для реалізації кожної освітньої галузі; добирає предмети/курси варіативного освітнього компонента з урахуванням освітніх потреб учнів; визначає кількість навчальних годин на вивчення кожної освітньої галузі в межах заданого діапазону мінімального та максимального навчального навантаження; перерозподіляє резерв навчальних годин (різниця між рекомендованою та мінімальною кількістю навчальних годин) між освітніми компонентами цієї освітньої галузі або на інші освітні галузі, а також на вибіркові освітні компоненти; може планувати вивчення певного предмета або курсу концентровано; може розробляти, спираючись на модельні навчальні програми, навчальні програми предметів, білінгвальних курсів, інтегрованих курсів, що мають містити опис результатів навчання в обсязі не меншому, ніж визначено Державним стандартом; вибирає форми організації освітнього процесу; форму, зміст та спосіб оцінювання.

Питання для рефлексії

1. Як стати успішним учасником процесу розроблення освітньої програми?
2. Чи розроблені у вашому закладі освіти правила поведінки для всіх учасників освітнього процесу? Як учасники освітнього процесу були ознайомлені з правилами поведінки? Чи є розроблені правила поведінки у закладі освіти дієвими і функціональними?
3. Які варіанти реалізації Базового навчального плану Державного стандарту базової середньої освіти Ви можете запропонувати?
4. Чи відповідають календарно-тематичні плани вчителів освітній програмі закладу освіти?
5. Як ви працюєте над реалізацією академічної свободи та автономії в закладі освіти?

Література

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 №2145-VIII. Голос України. 2017. 27 верес. (№ 178-179). С. 10– 22.
2. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 № 463-IX. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2020, № 31, с. 226. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
3. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 р. № 898. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898> (дата звернення: 07.11.2022).
4. Про затвердження типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти : Наказ МОН України від 19.02.2021 р. № 235. URL: <file:///C:/Users/Home/Downloads/602fd30bccb01131290234.pdf> (дата звернення: 07.11.2022).
5. Інструктивно-методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2022/2023 навчальному році : лист МОН України від

19.08.2022

р.

№ 1/9530-22.

URL:

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2022/08/20/02/Instruktazh-metod.rekom.shchodo.orhaniz.osv.protsesu.2022-2023.navchalnomu.rotsi.20.08.2022.pdf> (дата звернення: 07.11.2022).

6. Концептуальні засади реформування середньої школи «Нова українська школа». URL: https://www.roippo.org.ua/upload/iblock/f80/kontsepts_ua-novo-ukra_nsko_-shkoli_.pdf (дата звернення: 07.11.2022).

Вебресурси

1. Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти». URL: <https://imzo.gov.ua/> (дата звернення: 29.11.2022).
2. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua> (дата звернення: 29.11.2022).
3. Нова українська школа. Веб-ресурс НУШ. URL: <http://nus.org.ua/> (дата звернення: 29.11.2022).

***Канівець Зоя, кандидат педагогічних наук**

Цільова група: директори закладів загальної середньої освіти; заступники директорів закладів загальної середньої освіти з навчально-виховної роботи; заступники директорів закладів загальної середньої освіти з виховної роботи.

Бюджет часу: 2 години.

Форма проведення: лекція.

Мета: розширити знання керівного складу закладу загальної середньої освіти щодо принципів та стратегічних завдань Нової української школи, забезпечення відповідності рівня загальної середньої освіти Державним стандартам; удосконалити вміння щодо укладання освітньої програми закладу освіти.

Ключові слова: державний стандарт освіти, освітня програма, результати навчання, модельна навчальна програма, навчальна програма, компетентність, завдання компетентнісної складової.

План

1. Концептуальні засади реформування середньої освіти. Особливості побудови Державного стандарту початкової освіти, Державного стандарту базової середньої освіти. Обов'язкові результати навчання.

2. Типова освітня програма для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти. Укладання освітньої програми закладом освіти.

3. Сутність поняття «компетентність». Ключові і предметні компетентності. Сутність переорієнтації освіти на компетентнісний підхід.

Основний зміст

Концепція «Нова українська школа» визначає мету, шляхи та етапи реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти на період до 2029 року.

Метою Концепції є забезпечення проведення докорінної та системної реформи загальної середньої освіти. Реалізація документа створить умови для реформування середньої освіти з урахуванням досвіду провідних країн світу, зокрема, розроблення стандартів змісту загальної середньої освіти, що ґрунтуються насамперед на компетентнісному підході до навчання. Також передбачено перехід до 12-річної середньої школи із трирічною профільною школою, що матиме академічне або професійне спрямування.

Планується реформувати систему управління середньою освітою, зокрема, натеper школа вже отримала право розробляти і впроваджувати власні освітні програми.

Концепція передбачає також стимулювання особистого і професійного зростання педагога,

* Викладено тему 1.1. «Зміст освіти в Новій українській школі. Освітня програма закладу освіти»

надання йому академічної свободи, матеріального стимулювання, зокрема шляхом підвищення розрядів у Єдиній тарифній сітці.

Стандарт освіти – це декларовані державою вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів на рівні початкової, базової і старшої школи. Ці вимоги викладено в нормативному документі, який має стати інструментом для підвищення якості освітнього процесу й визначити очікувані результати учнів на кожному рівні освіти.

У Державному стандарті початкової освіти викладено сутність таких понять:

- загальні результати навчання – сукупність знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистісних якостей здобувачів початкової освіти, що відповідають загальним цілям освітньої(-их) галузі(-ей);

- здобувач освіти – здобувач освіти на першому рівні повної загальної середньої освіти;

- змістова лінія – тематична єдність, яка окреслює внутрішню структуру та систематизує конкретні очікувані результати кожної освітньої галузі;

- обов'язкові результати навчання – сукупність знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистісних якостей здобувачів початкової освіти, які відповідають загальним результатам навчання та які можна ідентифікувати, кількісно оцінити та виміряти, свідчать про рівень розвитку кожного вміння на завершення циклу (1–2 класи і 3–4 класи).

Визначено, що початкова освіта має такі цикли, як 1–2 і 3–4 класи, що враховують вікові особливості розвитку та потреби дітей і дають можливість забезпечити подолання розбіжностей у досягненнях, обумовлених готовністю до здобуття освіти. Державний стандарт передбачає організацію освітнього процесу із застосуванням діяльнісного підходу на інтегрованій основі та з переважанням ігрових методів у першому циклі (1–2 класи) та на інтегровано–предметній основі у другому циклі (3–4 класи). Вимоги до обов'язкових результатів навчання визначаються з урахуванням компетентнісного підходу.

Державний стандарт базової середньої освіти є логічним продовженням Державного стандарту початкової освіти. Базова середня освіта має такі цикли, як адаптаційний (5–6 класи) та базового предметного навчання (7–9 класи), що дають змогу враховувати вікові та індивідуальні особливості розвитку і потреби учнів, а також забезпечити просування індивідуальними освітніми траєкторіями.

Вимоги до обов'язкових результатів навчання визначено на основі компетентнісного підходу. Вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів складаються з таких компонентів:

- групи результатів навчання учнів, що охоплюють споріднені загальні результати;

- спільні для всіх рівнів загальної середньої освіти загальні результати навчання учнів, через які реалізується компетентнісний потенціал галузі;

- конкретні результати навчання учнів, що визначають їхній навчальний прогрес за освітніми циклами;

- орієнтири для оцінювання, на основі яких визначається рівень досягнення учнями результатів навчання на завершення відповідного циклу.

Обов'язкові результати навчання учнів позначено індексами, у яких:

- скорочений буквений запис означає освітню галузь, до якої належить обов'язковий результат навчання;

- цифра на початку індексу вказує на порядковий номер року навчання (класу), на завершення якого очікується досягнення результату навчання;

- перша цифра після буквеного запису до крапки означає номер групи результатів навчання;

- цифра після крапки означає номер загального результату навчання;

- наступна цифра означає номер конкретного результату навчання;

- остання цифра означає номер орієнтира для оцінювання відповідного навчального результату.

Освітня програма – єдиний комплекс освітніх компонентів (предметів вивчення, дисциплін,

індивідуальних завдань, контрольних заходів тощо), спланованих і організованих для досягнення визначених результатів навчання. Компетентність – динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність.

Питання для рефлексії

1. Схарактеризуйте концептуальні засади реформування середньої освіти.
2. Визначте основні особливості побудови Державного стандарту початкової освіти, Державного стандарту базової середньої освіти.
3. Пригадайте особливості укладання освітньої програми закладом освіти.
4. Назвіть структурні компоненти, які є необхідними для розуміння поняття «компетентність»?
5. Як співвідносяться поняття «ключова компетентність» і «предметна компетентність»?

Література

1. Державний стандарт базової і повної середньої освіти. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF/> (дата звернення: 10.11.2022).
2. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF> (дата звернення: 10.11.2022).
3. Інструктивно-методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2022/2023 навчальному році : лист МОН України від 19.08.2022 р. № 1/9530-22. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2022/08/20/02/Instruktazh-metod.rekom.shchodo.orhaniz.osv.protsesu.2022-2023.navchalnomu.rotsi.20.08.2022.pdf> (дата звернення: 10.11.2022).
4. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики. / Під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : «К.І.С.», 2004. 112 с.
5. Концептуальні засади реформування середньої школи. Нова українська школа. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 10.11.2022).
6. Професійний стандарт «Керівник (директор) закладів загальної середньої освіти». Наказ Міністерства економіки України від 17.09.2021 р. № 568-21. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2021/09/22/Nakaz-568-zatverdzh.standartu.keriv.22.09.pdf> (дата звернення: 10.11.2022).
7. Типова програма підвищення кваліфікації новопризначених керівників (директорів) закладів загальної середньої освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.09.2022 р. № 817. URL: [file:///C:/Users/Home/Downloads/63353f4900452581556326%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Home/Downloads/63353f4900452581556326%20(2).pdf) (дата звернення: 10.11.2022).
8. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi> (дата звернення: 10.11.2022).

Вебресурси

1. Міністерство освіти і науки України: [сайт]: україн. версія. URL: <https://mon.gov.ua/ua/> (дата звернення: 10.11.2022). – Назва з екрана.
2. Нова українська школа: [сайт]: україн. версія. URL: <http://nus.org.ua/> (дата звернення: 10.11.2022). – Назва з екрана.

Тема 1.2. Зміст освіти в Новій українській школі: мета, ключові компоненти, шляхи реалізації. Планування освітнього процесу

Канівець Зоя, кандидат педагогічних наук

Цільова група: учителі освітніх галузей: базова і старша школа.

Бюджет часу: 2 години.

Форма проведення: лекція.

Мета: розширити знання учителя щодо принципів та стратегічних завдань Нової української школи: мети, ключових компонентів та шляхів реалізації; удосконалити вміння планування освітнього процесу: укладання навчальної програми, календарно-тематичного планування та підготовки до уроку.

Ключові слова: державний стандарт освіти, результати навчання, модельна навчальна програма, навчальна програма, компетентність, завдання компетентнісної складової.

План

1. Концептуальні засади реформування середньої освіти.
2. Особливості побудови Державного стандарту базової середньої освіти. Обов'язкові результати навчання.
3. Модельна навчальна програма та навчальна програма, основні відмінності. Укладання навчальної програми. Увідповіднення календарно-тематичного планування навчальній програмі.
4. Сутність поняття «компетентність». Ключові і предметні компетентності.
5. Завдання на уроці компетентнісної складової.

Основний зміст

Концепція «Нова українська школа» визначає мету, шляхи та етапи реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти на період до 2029 року.

Метою Концепції є забезпечення проведення докорінної та системної реформи загальної середньої освіти. Реалізація документа створить умови для реформування середньої освіти з урахуванням досвіду провідних країн світу. Зокрема, розроблення стандартів змісту загальної середньої освіти, що ґрунтуються в першу чергу на компетентнісному підході до навчання. Також передбачено перехід до 12-річної середньої школи із трирічною профільною школою, що матиме академічне або професійне спрямування.

Планується реформувати систему управління середньою освітою, зокрема, на сьогодні школа вже отримала право розробляти і впроваджувати власні освітні програми.

Концепція передбачає також стимулювання особистого і професійного зростання педагога, надання йому академічної свободи, матеріального стимулювання, зокрема шляхом підвищення розрядів у Єдиній тарифній сітці.

Стандарт освіти – це декларовані державою вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів на рівні початкової, базової і старшої школи. Ці вимоги викладено в нормативному документі, який має стати інструментом для підвищення якості освітнього процесу й визначити очікувані результати учнів на кожному рівні освіти.

У Державному стандарті початкової освіти ми знаходимо розуміння таких понять:

- загальні результати навчання – сукупність знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистісних якостей здобувачів початкової освіти, що відповідають загальним цілям освітньої(-их) галузі(-ей);
- здобувач освіти – здобувач освіти на першому рівні повної загальної середньої освіти;
- змістова лінія – тематична єдність, яка окреслює внутрішню структуру та систематизує конкретні очікувані результати кожної освітньої галузі;
- обов'язкові результати навчання – сукупність знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистісних якостей здобувачів початкової освіти, які відповідають загальним результатам навчання та які можна ідентифікувати, кількісно оцінити та виміряти, свідчать про рівень розвитку кожного вміння на завершення циклу (1-2 класи і 3-4 класи).

Визначено, що початкова освіта має такі цикли, як 1-2 і 3-4 класи, що враховують вікові особливості розвитку та потреби дітей і дають можливість забезпечити подолання розбіжностей у досягненнях, обумовлених готовністю до здобуття освіти. Державний стандарт передбачає організацію освітнього процесу із застосуванням діяльнісного підходу на інтегрованій основі та з переважанням ігрових методів у першому циклі (1-2 класи) та на інтегровано-предметній основі у другому циклі (3-4 класи). Вимоги до обов'язкових результатів навчання визначаються з урахуванням компетентнісного підходу.

Державний стандарт базової середньої освіти є логічним продовженням Державного стандарту початкової освіти. Базова середня освіта має такі цикли, як адаптаційний (5-6 класи) та базового предметного навчання (7-9 класи), що дають змогу враховувати вікові та індивідуальні особливості розвитку і потреби учнів, а також забезпечити просування індивідуальними освітніми траєкторіями.

Вимоги до обов'язкових результатів навчання визначено на основі компетентнісного підходу. Вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів складаються з таких компонентів:

- групи результатів навчання учнів, що охоплюють споріднені загальні результати;
- спільні для всіх рівнів загальної середньої освіти загальні результати навчання учнів, через які реалізується компетентнісний потенціал галузі;
- конкретні результати навчання учнів, що визначають їх навчальний прогрес за освітніми циклами;
- орієнтири для оцінювання, на основі яких визначається рівень досягнення учнями результатів навчання на завершення відповідного циклу.

Обов'язкові результати навчання учнів позначено індексами, в яких:

- скорочений буквений запис означає освітню галузь, до якої належить обов'язковий результат навчання;
- цифра на початку індексу вказує на порядковий номер року навчання (класу), на завершення якого очікується досягнення результату навчання;
- перша цифра після буквеного запису до крапки означає номер групи результатів навчання;
- цифра після крапки означає номер загального результату навчання;
- наступна цифра означає номер конкретного результату навчання;
- остання цифра означає номер орієнтира для оцінювання відповідного навчального результату.

Освітня програма – єдиний комплекс освітніх компонентів (предметів вивчення, дисциплін, індивідуальних завдань, контрольних заходів тощо), спланованих і організованих для досягнення визначених результатів навчання.

Компетентність – динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність.

Питання для рефлексії

1. Охарактеризуйте концептуальні засади реформування середньої освіти.
2. Визначте основні особливості побудови Державного стандарту базової середньої освіти.
3. Пригадайте основні відмінності між модельною навчальною програмою та навчальною програмою.
4. Назвіть структурні компоненти, які є необхідними для розуміння поняття «компетентність»?
5. Як співвідносяться між собою поняття «ключова компетентність» і «предметна компетентність»?
6. У чому полягає особливість завдань компетентнісної складової?

Література

1. Державний стандарт базової і повної середньої освіти. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF/> (дата звернення: 10.11.2022).
2. Інструктивно-методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2022/2023 навчальному році : лист МОН України від 19.08.2022 р. № 1/9530-22. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2022/08/20/02/Instruktazh-metod.rekom.shchodo.orhaniz.osv.protsesu.2022-2023.navchalnomu.rotsi.20.08.2022.pdf> (дата звернення: 10.11.2022).
3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики. / Під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : «К.І.С.», 2004. 112 с.
4. Концептуальні засади реформування середньої школи. Нова українська школа. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 10.11.2022).
5. Модельні навчальні програми для 5–9 класів нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoyi-ukrayinskoyi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku> (дата звернення: 10.11.2022).
6. Підласий І. П. Спільна дія. Харків: Вид. група «Основа», 2012. 224 с.
7. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти» (з дипломом молодшого спеціаліста). Наказ Міністерства економіки України від 23.12.2020 р. № 2736. URL: [file:///C:/Users/%D0%97%D0%9E%D0%AF/Downloads/%D0%9D%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B7_2736%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%D0%97%D0%9E%D0%AF/Downloads/%D0%9D%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B7_2736%20(1).pdf) (дата звернення: 10.11.2022).
8. Типова програма підвищення кваліфікації вчителів закладів загальної середньої освіти, які впроваджують новий Державний стандарт базової середньої освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.10.2022 р. № 904. URL: [file:///C:/Users/%D0%97%D0%9E%D0%AF/Downloads/6347c66e6ee1c741435520%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%D0%97%D0%9E%D0%AF/Downloads/6347c66e6ee1c741435520%20(1).pdf) (дата звернення: 10.11.2022).

Вебресурси

1. Міністерство освіти і науки України: [сайт]: україн. версія. URL: <https://mon.gov.ua/ua/> (дата звернення: 10.11.2022). – Назва з екрана.
2. Нова українська школа: [сайт]: україн. версія. URL: <http://nus.org.ua/> (дата звернення: 10.11.2022). – Назва з екрана.

Тема 1.3. Концепція Нової української школи: сучасні виклики та актуальні проблеми

Буйдіна Олена, кандидат педагогічних наук

Цільова група: асистенти вчителя/вихователя, фахівці інклюзивно-ресурсних центрів, керівники гуртків закладів позашкільної й загальної середньої освіти, педагоги-організатори, психологи, соціальні педагоги.

Бюджет часу: 2 години.

Форма проведення: лекція.

Мета: поглибити й розширити знання педагогічних працівників закладів освіти й установ із проблем реформування системи освіти України; розглянути виклики сучасної системи освіти України в умовах пандемії і повномасштабної війни.

Ключові слова: Нова українська школа, концепція НУШ, ключові компоненти НУШ, інклюзія, виклики системи освіти.

План

1. Виклики і пріоритети освіти XXI століття. Головні завдання і принципи Нової української школи.
2. Ключові компоненти Концепції Нової української школи, їхні характеристики.
3. Освіта в умовах пандемії.
4. Виклики системи освіти України в умовах війни.

Основний зміст

Міжнародне дослідження якості освіти PISA–2018 виявило проблеми, які впливають на якість середньої освіти в Україні. Було заявлено, що учні з високим соціально-економічним статусом мають у два-три рази більше шансів досягти високих показників у навчанні, ніж їхні однолітки з низьким соціально-економічним статусом. Найменші шанси на успішне майбутнє – у дітей із сільської місцевості. Тривожні тенденції підтвердили моніторингові дослідження якості початкової освіти, які провів Український центр оцінювання якості освіти у 2016–2018 роках [3].

Реформа «Нова українська школа» стала відповіддю на усвідомлений запит суспільства на якісну й доступну освіту. Зміст та основні напрями реформи представлені в Законах України «Про освіту» (2017 р.), «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.). Концепція НУШ (2016 р.) визначає основні напрями реформи. Схарактеризуймо їх.

Новий зміст освіти, що базований на формуванні компетентностей, потрібних для успішної самореалізації в суспільстві. НУШ передбачає перехід від «школи знань» до «школи компетентностей». Виділено 11 ключових компетентностей для Нової української школи: вільне володіння державною мовою; здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами; математична компетентність; компетентності у галузі природничих наук, техніки та технологій; інноваційність; екологічна компетентність; інформаційно-комунікаційна компетентність; навчання впродовж життя; громадянські та соціальні компетентності; культурна компетентність; підприємливість та фінансова грамотність.

Спільними для всіх компетентностей є наскрізні вміння: уміння читати й розуміти прочитане; уміння висловлювати думку усно та письмово; критичне і системне мислення; здатність логічно обґрунтовувати позицію; ініціативність; творчість; уміння розв'язувати проблеми; оцінювати ризики; уміння конструктивно керувати емоціями; здатність до співпраці в команді.

У межах запровадження компетентнісного підходу створюється нова система вимірювання й оцінювання результатів навчання.

Умотивований учитель, який має свободу творчості й розвивається професійно. На допомогу вчителям створено освітні портали з методичними та дидактичними матеріалами, дистанційними курсами. Учителю надано академічну свободу. Він може самостійно вибирати предмети й курси за вибором, модельні програми, підручники, методи, стратегії, способи та засоби навчання, розробляти авторські навчальні програми, активно висловлювати власну фахову думку, моделювати систему оцінювання в закладі освіти тощо.

Наскрізний процес виховання, який базується на цінностях. Виховний процес є невіддільною складовою всього освітнього процесу, що орієнтується на загальнолюдських цінностях – морально-етичних (гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей) та соціально-політичних (свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови та культури, патріотизм, шанобливе ставлення до довкілля, повага до закону, солідарність, відповідальність).

Виховний процес має такі орієнтири: виховання не зводиться до окремих виховних занять; до створення виховного середовища залучається весь колектив школи; учитель є взірцем людини вихованої, своїм прикладом він надихає і зацікавлює дитину; у плануванні діяльності враховують індивідуальні нахили та здібності кожної дитини, створюють належні умови для їхньої реалізації; співпраця з позашкільними закладами освіти; активне залучення до співпраці психологів і соціальних педагогів; налагодження постійного діалогу з батьківською спільнотою.

Децентралізація та ефективне управління, що надає школі реальну автономію. Управління школами здійснюється на місцевому рівні. Автономія передбачає вищий рівень відповідальності закладу освіти. Засновники школи контролюють освітню та фінансово-господарську діяльність закладу освіти, призначають на умовах контракту керівника школи.

Педагогіка партнерства. Учні, батьки та вчителі, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними та зацікавленими співниками, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат. Батьки беруть участь у побудові освітньої траєкторії дитини.

Дитиноцентризм, орієнтація на потреби учня в освітньому процесі. Актуальними для НУШ є такі ідеї дитиноцентризму: відсутність адміністративного контролю, який обмежує свободу педагогічної творчості; активність школярів у навчальному процесі, орієнтування на інтереси та досвід учнів, створення навчального середовища, яке б перетворило навчання на яскравий елемент життя дитини; практична спрямованість навчальної діяльності, взаємозв'язок особистого розвитку дитини з її практичним досвідом; відмова від спрямування навчально-виховного процесу на середнього школяра та обов'язкове врахування інтересів кожної дитини; виховання вільної незалежної особистості; забезпечення свободи й прав дитини в усіх проявах її діяльності, урахування її вікових та індивідуальних особливостей, забезпечення морально-психологічного комфорту дитини; упровадження шкільного самоврядування, яке під свободою і самостійністю дитини розуміє виховання гуманістичних і демократичних ідей і світогляду, необхідних сучасному суспільству.

Нова структура школи, яка дає змогу добре засвоїти новий зміст і набути компетентності для життя. Загальна тривалість навчання в НУШ збільшиться до 12 років. Тож зі школи повинна випускатися повнолітня, повністю підготовлена та відповідальна за власне життя людина. Закон «Про освіту» передбачає три рівні повної загальної середньої освіти: початкова освіта (4 роки), базова середня освіта (5 років) та профільна середня освіта (3 роки), яку здобувають у ліцеї або закладах професійної освіти залежно від вибраної учнем освітньої траєкторії. Кожен рівень навчання має по два цикли. Цикли дають змогу враховувати вікові та індивідуальні особливості розвитку і потреби учнів, а також забезпечити просування індивідуальними освітніми траєкторіями.

Сучасне освітнє середовище, яке забезпечує необхідні умови, засоби та технології для навчання. Це стосується зміни формату стосунків між учнем, батьками та вчителем та організації простору та класу.

Справедливий розподіл публічних коштів, який забезпечує рівний доступ усіх дітей до якісної освіти. Впроваджується повна прозорість фінансування закладів освіти. Зокрема, заклади освіти зобов'язані оприлюднювати всі кошти, які надходять із бюджету та інших джерел [2].

У 2022 році реформа НУШ стартувала в базовій школі. За пріоритетні було визначено такі напрями: створення умов для формування компетентностей і наскрізних умінь; завершення реформування системи підготовки та підвищення кваліфікації учителів і керівників шкіл; формування сучасної мережі закладів, яка відповідає триступеневій моделі загальної середньої освіти; практична реалізація принципів інклюзії в освітньому середовищі шкіл; наскрізне застосування цифрових технологій, а також формування інформаційно-цифрових компетентностей учнів та освітян; створення цілісної системи оцінювання результатів навчання учнів [3].

Викликами для освітян стали **COVID-19 і повномасштабна війна** рф проти України.

Пандемія зачепила близько 1,6 мільярда учнів у понад 190 країнах світу на всіх континентах. Загострилися проблеми доступності та якості освіти для великої кількості учнів та їхніх родин, учнів з інвалідністю, примусово переміщених осіб, тих, хто живе в бідних або сільських районах, перебуває на тимчасово окупованих територіях, опинився у складних життєвих обставинах тощо. Такі діти виявилися найбільш уразливими. З огляду на ситуацію розширила свої межі інклюзивна освіта. Поняття інклюзивності стали розглядати як доступність і якість освітнього середовища для всіх учнів, зокрема в умовах онлайн-навчання.

В умовах війни освітяни зіткнулися з такими викликами й проблемами:

1) загроза життю та здоров'ю учасників освітнього процесу, обмеження доступу до базових потреб; 2) масштабні руйнування освітньої інфраструктури; вимушене масштабне переміщення учасників освітнього процесу в межах України та за кордон, що призвело до значних втрат контингенту здобувачів освіти, педагогічного й викладацького складу; 4) загострення проблеми забезпечення доступу до освіти українських школярів та студентів, порушення безперервності освітнього процесу; 5) втрата управлінського освітнього контролю на територіях, що потрапили під тимчасову окупацію або перебувають у зоні активних військових дій; насильницька переорієнтація українських здобувачів освіти на російські навчальні програми, підручники, примусовий перехід на російську мову навчання; 6) зменшення видатків державного та місцевих бюджетів на освіту; 7) забезпечення розвитку приватної освіти на рівнях дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти [4].

Питання для рефлексії

1. Схарактеризуйте основні засади концепції «Нова українська школа».
2. Поясніть, як імплементація НУШ впливає на розвиток дошкільної, професійної (професійно-технічної), позашкільної освіти, підготовки і підвищення кваліфікації педагогічних працівників у закладах післядипломної педагогічної (неперервної) освіти.

Література

1. Загальна середня освіта України в умовах воєнного стану та відбудови / методичний порадиш науковців Інституту педагогіки НАПН України до початку нового навчального року : методичні рекомендації / за заг. ред. Олега Топузова, Тетяни Засекиної : Ін-т педагогіки НАПН України. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2022. 296 с.
2. Концептуальні засади реформування середньої школи «Нова українська школа». URL: https://www.roippo.org.ua/upload/iblock/f80/kontsepts_ya-novo-ukra_nsko-shkoli.pdf (дата звернення: 07.11.2022).

3. Нова українська школа. Дорожня карта реформи базової та профільної школи. Проект для обговорення/ Вакуленко Т., Гриневич Л., Лінник О. та інші; за заг. ред. Л. Гриневич. — АКМЕ ГРУП, 2021. 46 с.
4. Освіта України в умовах воєнного стану: інформаційно-аналітичний збірник. Київ, 2022. 358 с.
5. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 №2145–VIII. Голос України. 2017. 27 верес. (№ 178–179). С. 10– 22.
6. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 № 463–IX. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2020, № 31, с. 226. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463–20#Text>

**Канівець Зоя, кандидат педагогічних наук*

Цільова група: асистенти вчителя/вихователя, фахівці ІРЦ; керівники гуртків: ЗПО, ЗЗСО; педагоги-організатори; психологи, соціальні педагоги.

Бюджет часу: 2 години.

Форма проведення: лекція.

Мета: розширити знання педагогічного працівника щодо принципів та стратегічних завдань Нової української школи: мети, ключових компонентів та шляхів реалізації; дати розуміння актуальних проблем, пов'язаних із реалізацією ідей НУШ.

Ключові слова: Нова українська школа, мета, формула, структура НУШ, компетентність, канва розвитку учня, наскрізні вміння.

План

1. Концептуальні засади реформування середньої освіти. Мета нової школи. Формула нової школи: педагогіка партнерства, новий зміст, нова структура, орієнтація на учня, справедливе фінансування, умотивований учитель, автономія школи, виховання на цінностях, справедливе фінансування і рівний доступ.

2. Розуміння компетентності. Ключові компетентності для життя та шляхи їхнього розвитку. Наскрізні вміння. Канва розвитку учня.

3. Структура Нової української школи: початкова, базова та профільна освіта.

Основний зміст

Концепція «Нова українська школа» визначає мету, шляхи та етапи реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти на період до 2029 року.

Метою Концепції є забезпечення проведення докорінної та системної реформи загальної середньої освіти. Реалізація документа створить умови для реформування середньої освіти з урахуванням досвіду провідних країн світу. Зокрема, розроблення стандартів змісту загальної середньої освіти, що ґрунтуються в першу чергу на компетентнісному підході до навчання. Також передбачено перехід до 12-річної середньої школи із трирічною профільною школою, що матиме академічне або професійне спрямування.

Планується реформувати систему управління середньою освітою, зокрема, натеper школа вже отримала право розробляти і впроваджувати власні освітні програми.

Концепція передбачає також стимулювання особистого і професійного зростання педагога, надання йому академічної свободи, матеріального стимулювання, зокрема шляхом підвищення розрядів у Єдиній тарифній сітці.

Формула НУШ складається з дев'яти компонентів: формування компетентностей; умотивований учитель; ціннісне виховання; автономія закладу освіти; педагогіка партнерства; дитиноцентризм; нова структура школи; справедливе фінансування; сучасне освітнє середовище.

Частиною формули НУШ є педагогіка партнерства. Основні принципи педагогіки

* Викладено тему 1.3. «Концепція Нової української школи: сучасні виклики та актуальні проблеми»

партнерства: повага до особистості, доброзичливість і позитивне ставлення, довіра у відносинах, діалог – взаємодія – взаємоповага; розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків); принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність узяття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей).

Навчання триватиме 12 років, як заведено в більшості розвинених країн. Початкова школа триває чотири роки та поділяється на два цикли (1–2 класи – адаптаційно-ігровий, 3–4 класи – основний). Базова середня освіта включає п'ять років і поділяється на два цикли (5–6 класи – адаптаційний, 7–9 класи – базове предметне навчання). Профільна середня освіта охоплює три роки, передбачає вибір академічного чи професійного спрямувань. Академічне спрямування передбачає поглиблене вивчення певних предметів (вибираються не тільки предмети, а і їхній рівень складності), орієнтацію на подальше навчання у закладі вищої освіти. Професійне спрямування забезпечує отримання першої професії і повну загальну середню освіту. Можливість навчатися далі цей напрям не обмежує.

Законом України «Про освіту» та відповідними державними стандартами передбачено формування ключових компетентностей та розвиток наскрізних умінь, які є спільними для всіх компетентностей.

Компетентність – динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність.

Ключові компетентності Нової української школи:

- вільне володіння державною мовою,
- здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами,
- математична компетентність,
- компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій,
- інноваційність,
- екологічна компетентність,
- інформаційно-комунікаційна компетентність,
- навчання впродовж життя,
- громадянські та соціальні компетентності,
- культурна компетентність,
- підприємливість і фінансова грамотність.

Перелік наскрізних умінь:

- читати з розумінням,
- висловлювати власну думку усно і письмово,
- критично та системно мислити,
- діяти творчо,
- виявляти ініціативність,
- здатність логічно обґрунтувати позицію,
- конструктивно керувати емоціями,
- оцінювати ризики,
- приймати рішення,
- розв'язувати проблеми.

Питання для рефлексії

1. Схарактеризуйте концептуальні засади реформування середньої освіти.
2. Визначте мету Нової школи.
3. Пригадайте основні компоненти формули Нової школи.
4. Назвіть ключові компетентності.

5. Назвіть наскрізні вміння.
6. У чому полягає особливість виховання на цінностях?

Література

1. Бобровський М. В., Горбачов С. І., Заплотинська О. О., Ліннік О. О. Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. – 2-ге видання, перероб. і доп. Київ, Державна служба якості освіти, 2021. 350 с. URL: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2021/08/Abetka_dyrektora_2021_SQE_SURGe.pdf (дата звернення: 10.11.2022).
2. Державний стандарт базової і повної середньої освіти. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF/> (дата звернення: 10.11.2022).
3. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF> (дата звернення: 10.11.2022).
4. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики. / Під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : «К.І.С.», 2004. 112 с.
5. Концептуальні засади реформування середньої школи. Нова українська школа. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 10.11.2022).
6. Освіта після пандемії. Тренди майбутнього шкільної освіти. URL: <https://nus.org.ua/view/osvita-pislya-pandemiyi-chastyna-2-trendy-majbutnogo-shkilnoyi-osvity/> (дата звернення: 10.11.2022).

Вебресурси

1. Міністерство освіти і науки України: [сайт]: україн. версія. URL: <https://mon.gov.ua/ua/> (дата звернення: 10.11.2022). – Назва з екрана.
2. Нова українська школа: [сайт]: україн. версія. URL: <http://nus.org.ua/> (дата звернення: 10.11.2022). – Назва з екрана.

Тема 1.4. Ціннісні орієнтири сучасної української школи, практика їхньої реалізації

Канівець Зоя, кандидат педагогічних наук

Цільова група: заступники директорів ЗЗСО з виховної роботи; педагоги-організатори; психологи, соціальні педагоги.

Бюджет часу: 2 години.

Форма проведення: лекція.

Мета: розширити знання педагогічного працівника щодо ідеї Нової української школи, а саме виховання, що ґрунтується на цінностях; дати розуміння цінності як фундаменту освіти та розкрити зміст цінностей шкільного середовища; розвинути вміння спрямовувати партнерські взаємини між усіма учасниками освітнього процесу на утвердження морально-етичних, соціально-правових та особистісно зорієнтованих цінностей.

План

1. Мета Нової української школи. Ідея Нової української школи: виховання, що ґрунтується на цінностях.
2. Педагогіка партнерства як запорука формування ціннісної складової в учнів.
3. Морально-етичні цінності: гідність, рівність, справедливість, толерантність та

культурне різноманіття, турбота, чесність, довіра. Соціально-правові цінності: верховенство права, нетерпимість до корупції та фаворитизму, патріотизм, екологічно-етична цінність, соціальна відповідальність. Особистісно зорієнтовані цінності: самореалізація, лідерство, свобода.

4. Характеристика цінності в освітньому процесі та ризики некоректного тлумачення цінності.

5. Ціннісна складова у процесі розвитку ключових компетентностей.

6. Освіта для демократичного громадянства як один зі шляхів формування цінностей.

Основний зміст

У Законі України «Про освіту» мету освіти визначено як усебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору.

Концепція «Нова українська школа» визначає мету, шляхи та етапи реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти на період до 2029 року. Метою Концепції є забезпечення проведення докорінної та системної реформи загальної середньої освіти.

Ключова ідея Концепції «Нова українська школа» – виховання на цінностях, формування ціннісних ставлень і суджень, які слугують базою для щасливого особистого життя та успішної взаємодії з суспільством.

Формула НУШ складається з дев'яти компонентів: формування компетентностей; умотивований учитель; ціннісне виховання; автономія закладу освіти; педагогіка партнерства; дитиноцентризм; нова структура школи; справедливе фінансування; сучасне освітнє середовище.

Частиною формули НУШ є педагогіка партнерства. Основні принципи педагогіки партнерства: повага до особистості, доброзичливість і позитивне ставлення, довіра у відносинах, діалог – взаємодія – взаємоповага; розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків); принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність узяття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей).

Виховний процес є невід'ємною складовою всього освітнього процесу та орієнтується на загальнолюдські цінності, зокрема, морально-етичні (гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей), соціально-політичні (свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови і культури, патріотизм, шанобливе ставлення до довкілля, повага до закону, солідарність, відповідальність).

Інструментальною основою втілення цінностей у шкільний простір стають ключові компетентності, які поєднують навчальний, виховний, інформаційно– комунікаційний і розвивальний потенціали шкільної освіти.

Поняття «цінності» широко використовується і трактується в наукових розвідках по-різному, проте переважна кількість дослідників зазначає, що цінністю можна вважати все те, що може цінувати особистість, що є для неї значущим і важливим.

Ціннісні орієнтири сучасної української школи представлені у матеріалах Міністерства освіти і науки України («Ціннісні орієнтири сучасної української школи», – режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/Serpneva%20conferentcia/2019/Presentasia–> Roman–

Stesichin.pdf). Їхню основу складає перелік ціннісних орієнтирів та приклади проявів тих чи інших цінностей в освітньому середовищі (Табл.).

Таблиця

Морально-етичні цінності	гідність
	рівність
	справедливість
	толерантність та культурне різноманіття
	турбота
	чесність
	довіра
Соціально-правові цінності	верховенство права
	нетерпимість до корупції та фаворитизму
	патріотизм
	Екологічно-етична цінність
	соціальна відповідальність
Особистісно зорієнтовані цінності	самореалізація
	лідерство
	свобода

Запропоновані в концепції Нової української школи цінності є категоріями без змістовного наповнення. Інтерпретація їх педагогами є важливою основою особистісного розвитку дитини та ціннісних змін у закладі освіти, оскільки саме вчителі є співавторами духовного та освітнього простору дитини, ретранслюють певні цінності, висловлюючи свої переконання та відтворюючи певні рольові моделі взаємодії.

Для учнів полярне подання будь-якої цінності створює внутрішні умови для смислового порівняння виховних ситуацій, вчинків, у яких втілюються відповідні етичні риси, відбувається глибше усвідомлення: гідність – нечестя; соціальна рівність – соціальне розшарування; справедливість – упередженість; толерантність – дискримінація; турботливість – безжальність; чесність – обман; довіра – зневіра, сумнів; верховенство права – беззаконня; нетерпимість до корупції та фаворитизму – непотизм (кумівство); патріотизм – колабораціонізм; еколого-етична цінність – споживацтво; лідерство та самореалізація – байдужість та пристосуванство; свобода – пригнічення; повага – презирство; скромність – самозвеличення; відвертість – лицемірство; порядність – шахрайство; стійкість – поступливість; волелюбність – владність; святість – осквернення.

Питання для рефлексії

1. Пригадайте ідею Нової української школи.
2. У чому полягає педагогіка партнерства?
3. Назвіть цінності, що належать до групи морально-етичних.
4. Назвіть цінності, що належать до групи соціально-правових.
5. Назвіть цінності, що належать до групи особистісно зорієнтованих.
6. У чому полягають ризики некоректного тлумачення цінності?
7. Пригадайте, на якій освітній платформі розміщено навчальні матеріали з освіти для демократичного громадянства.

Література

1. Бобровський М.В., Горбачов С.І., Заплотинська О.О., Ліннік О. О. Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. – 2-ге видання, перероб. і доп.

Київ, Державна служба якості освіти, 2021. 350 с. URL: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2021/08/Abetka_dyrektora_2021_SQE_SURGe.pdf (дата звернення: 10.11.2022).

2. Державний стандарт базової і повної середньої освіти. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF/> (дата звернення: 10.11.2022).
3. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF> (дата звернення: 10.11.2022).
4. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики. / Під заг. ред. О. В. Овчарук. – К.: «К.І.С.», 2004. 112 с.
5. Концептуальні засади реформування середньої школи. Нова українська школа. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 10.11.2022).
6. Ціннісні орієнтири сучасної української школи. За результатами звіту «Ціннісні засади Нової української школи очима вчителів», створеного у межах проекту Українського католицького університету. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/Serpneva%20conferentcia/2019/Presentation-Roman-Stesichin.pdf> (дата звернення: 10.11.2022).
7. Беремо участь у демократії: плани уроків з ОДГ/ОПЛ для старших класів середньої школи / Р. Голлоб, П. Крапф, В. Вайдінгер. Пер. з англ. та адапт. Л. І. Парашенко, Ю.О. Молчанової; заг. ред. укр. версії: Н. Г. Протасова. К.: Основа, 2016. Т. 4. 294 с.
8. Навчання демократії: збірник практичних занять з освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини / Р. Голлоб, П. Крапф. Пер. з англ. та адапт. Н. Г. Протасової. К.: Основа, 2016. Т. 6. – 100 с.

Вебресурси

1. Живемо в демократії. Living Democracy: [сайт]: україн. версія. URL: <https://www.living-democracy.com/> (дата звернення: 10.11.2022). – Назва з екрана.
2. Міністерство освіти і науки України: [сайт]: україн. версія. URL: <https://mon.gov.ua/ua/> (дата звернення: 10.11.2022). – Назва з екрана.
3. Нова українська школа: [сайт]: україн. версія. URL: <http://nus.org.ua/> (дата звернення: 10.11.2022). – Назва з екрана.

** Олійник Світлана, кандидат педагогічних наук, доцент*

Цільова група: заступники керівників закладів загальної середньої освіти з виховної роботи, педагоги-організатори, психологи, соціальні педагоги.

Бюджет часу: 2 години.

Форма проведення: проблемна лекція.

Мета: розвиток професійної компетентності керівників закладів загальної середньої освіти, їхніх заступників, педагогів-організаторів, психологів, соціальних педагогів із питань формування системи цінностей в умовах впровадження нової парадигми виховання, яка визначає дитину як суб'єкт і мету виховання, орієнтує на усвідомлення виховання як соціально-педагогічного явища, підвищення виховного потенціалу освітнього середовища та проєктування цілісного виховного простору.

Ключові слова: цінність, ціннісно орієнтоване навчання, ціннісні принципи, система цінностей, ціннісні орієнтації, цінності Нової української школи, модель організації освітнього процесу, методи виховання.

План

1. Виховний процес у Концепції Нової української школи. Орієнтування виховного процесу на загальнолюдські цінності: морально-етичні та соціально-політичні.
2. Модель організації освітнього процесу у школі. Формування виховного середовища.
3. Сутність понять «цінність», «ціннісне ставлення», «якості особистості». Ціннісна

* Викладено тему 1.4. «Ціннісні орієнтири сучасної української школи, практика їхньої реалізації»

основа педагогічного партнерства у системі «учень – учитель». Загальнолюдські цінності. Виховні орієнтири загальнолюдських цінностей.

4. Виховні орієнтири: національні, духовні, громадянські, особисті, екологічні цінності.

5. Методи виховання для формування цінностей.

Основний зміст

Результатом освітньої діяльності та орієнтиром Нової української школи є цінності. Навчання на основі цінностей є ефективним шляхом виховання активних, відповідальних, миролюбних, мужніх, чесних, співчутливих і дбайливих громадян. Цінності є фундаментом, мотиваційною основою поведінки особистості. Ціннісні орієнтації розглядаються як результат виховання і соціалізації молодого покоління, що в сучасному контексті відкриває перспективи подальшого розвитку особистості й держави, стає підґрунтям для продукування інтелектуального потенціалу, політичної стабільності та суспільної злагоди.

Ключова ідея Концепції «Нова українська школа» – виховання на цінностях, формування ціннісних ставлень і суджень, які слугують базою для щасливого особистого життя та успішної взаємодії із суспільством. Виховний процес є невід'ємною складовою всього освітнього процесу й орієнтується на загальнолюдські цінності, зокрема, морально-етичні (гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей), соціально-політичні (свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови та культури, патріотизм, шанобливе ставлення до довкілля, повага до закону, солідарність, відповідальність).

Навчання через цінності допомагає створити ефективне освітнє середовище, що підвищує результативність навчання, розвиває навички для спілкування і взаємодії учнів, які зберігаються протягом усього життя, окрім того, освітній процес стає основою для формування світоглядної позиції особистості, забезпечуючи її самореалізацію та самовизначення. Відтак, цінності набувають особливого значення як на рівні окремої особистості, так і суспільства та нації загалом.

Ціннісна спрямованість національної освіти знаходить своє відображення в державних стандартах, нормативно-правових актах, покликаних забезпечувати неухильне дотримання принципів гарантування свободи педагогічної діяльності; моделях і технологіях всебічного розвитку, виховання та соціалізації особистості. Інструментальною основою втілення цінностей у шкільний простір стають ключові компетентності, які поєднують навчальний, виховний, інформаційно-комунікаційний і розвивальний потенціали шкільної освіти, визначають нову філософію освіти, яка ґрунтується на ідеях якості, результативності, особистісній зорієнтованості змісту і результатів, технологічно забезпечує реформування загальної середньої освіти.

Тож утілення ціннісно орієнтованого навчання в Новій українській школі розглядається в контексті визначення її ціннісно-світоглядних пріоритетів, врахування ціннісних принципів у шкільному середовищі, що своєю чергою забезпечує формування системи цінностей особистості, її ціннісних орієнтацій.

Модель організації освітнього процесу у школі: повага до прав людини, демократія, гуманізм; плекання української ідентичності; створення атмосфери довіри, доброзичливості, взаємодопомоги і взаємної підтримки.

Поняття «цінності» широко використовується і трактується в наукових розвідках по-різному, проте більшість дослідників зазначає, що цінністю можна вважати все те, що може цінувати особистість, що є для неї значущим і важливим. Власне, йдеться про ту роль, яку предмет чи явище можуть відігравати в життєдіяльності людей із погляду їхніх потреб, інтересів, цілей.

Педагогічна наука розглядає цінності в контексті основних педагогічних категорій – освіти, навчання, виховання, розвитку. Отже, у педагогічній науці цінності пов'язані з утвердженням особистістю її ролі у соціумі; сприяють створенню індивідуального комунікативного простору; орієнтують на самоактуалізацію та саморозвиток.

Для педагогічної науки важливо, що система цінностей особистості створюється під час освітньої діяльності. Це пов'язано з тим, що в будь-якій діяльності людина вибудовує задум, ідею,

план, а також загалом осмислює необхідність діяльності та її кінцеву мету; так створюється ціннісне підґрунтя діяльності особистості.

Сучасні освітні реформи визначили цінності Нової української школи, що ґрунтуються на постулатах педагогіки партнерства, позитивної психології та філософії дитиноцентризму, зокрема враховують суб'єктний досвід кожної дитини, забезпечуючи її гармонійний розвиток, сприяють збереженню психологічного здоров'я та радості пізнання, надають можливості самоактуалізації кожного учасника освітнього процесу.

Дитиноцентризм – розвиток дитини відповідно до її вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, індивідуальних стилів, темпу, освітніх траєкторій учнів; формування загальнолюдських цінностей; свобода вибору власної освітньої траєкторії; підтримка життєвого оптимізму; розвиток самостійності; плекання творчості й допитливості.

Визнання цінності дитинства – відповідність вимог віковим особливостям; визнання прав дитини на навчання через діяльність, зокрема гру; урахування цінностей та інтересів дитини з метою формування в неї основ життєвої компетентності; обмеження обсягу домашніх завдань для збільшення часу на рухову активність дитини.

Радість пізнання – пізнавальний процес, який даватиме радість дитині; обмеження обсягу домашніх завдань для збільшення часу на творчість і дослідницьку діяльність; свобода вибору предметів та рівня їхньої складності.

Презумпція талановитості дитини. Запобігання соціальному розшаруванню: не допускаються будь-які форми дискримінації учнів та відокремлення дітей на підставі попереднього відбору; утвердження демократичних цінностей; людська гідність, свобода, відповідальність; інклюзія.

Розвиток особистості та умов для її формування: замість «навченої безпорадності» – плекання самостійності, незалежного мислення; навчання справлятися зі стресом та напругою, педагогічні задачі вирішуються в атмосфері психологічного комфорту й підтримки; неупереджене та справедливе ставлення до кожного учня, подолання будь-яких форм дискримінації; плекання в учнів гідності, оптимізму, сильних рис характеру та чеснот.

Плекання здоров'я учнів – формування здорового способу життя; створення умов для фізичного й психоемоційного розвитку.

Безпека – перетворення школи на безпечне місце, де немає насильства і цькування.

Аналіз матеріалів Міністерства освіти і науки України «Ціннісні орієнтири сучасної української школи» дає змогу виокремити основні підходи для ефективного впровадження ціннісної зміни, нових ціннісних орієнтирів в освітньому процесі та шкільному середовищі, зокрема: освітній процес орієнтується та утвердження морально-етичних (гідність, рівність, справедливість, толерантність та культурне різноманіття, турбота, чесність, довіра), соціально-правових (верховенство права, нетерпимість до корупції та фаворитизму, патріотизм, екологічно-етична цінність, соціальна відповідальність) та особистісно зорієнтованих цінностей (самореалізація, лідерство, свобода); виховний процес є невіддільною складовою всього освітнього процесу; фокус педагогічної уваги на врахуванні ціннісних принципів у шкільному середовищі та освітній взаємодії; цінності є фундаментом освіти й умовою формування людини та суспільства, які у своїй професійній і повсякденній діяльності зважають морально-етичний та публічний інтереси; цінність формується щодня; виховання будь-якої цінності або чесноти в собі та інших людях – тривалий процес; цінності не пояснюються, а формуються й закріплюються як норми взаємодії; певна цінність може успішно формуватися лише наскрізно, через настановлення й особистий приклад; процес культивування цінностей постійний, що залежить від рівня духовного та інтелектуального розвитку людини, її вольових якостей та бажання пізнавати дійсність. Ціннісна зміна Нової української школи потребує розуміння і усвідомлення спільних цінностей всіх учасників освітнього процесу: учителів, батьків та учнів, цінності потребують ґрунтового аналізу, визначення та інтерпретації; наведений перелік ціннісних орієнтирів та приклади проявів тих чи інших цінностей не є догмою, виключним або всеохопним.

Методи виховання для формування цінностей: соціально-проектна діяльність; ситуаційно-рольові ігри; квести; історичні та літературні подорожі; експерименти; ігри-драматизації; створення проблемних ситуацій; створення ситуації успіху; аналіз конфліктів; соціограма; бесіди; приклад; диспути; метод аналізу соціальних ситуацій із морально-етичним характером, моделей та стилів поведінки; метод відкритої трибуни; методика колективних творчих справ; соціально-психологічні тренінги; інтелектуальні аукціони; прийняття рішень; демократичний діалог.

Питання для рефлексії

1. Використовуючи методи виховання, засновані на співпраці та спільній діяльності, запропонуйте модель формування цінностей.
2. Схарактеризуйте морально-етичні цінності.
3. Проаналізуйте методи формування цінностей.
4. Визначте ціннісні орієнтири сучасної української школи.
5. Окресліть вимоги до випускника Нової української школи.

Література

1. Левківська К. В. Ціннісні засади діяльності освітніх закладів : навчально– методичний посібник. Житомир: Вид-во ЖДУ, 2017. 136 с.
2. Легун О. М. Роль цінностей і ціннісних орієнтацій у розвитку особистості // Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПНУ / за ред. С. Д. Максименка. Т. XII, ч. 4. К., 2010. С. 241– 248.
3. Методика виховної роботи в закладах освіти. Методичні рекомендації /Укладач : Скорик Т.В. Чернівці: НУЧК, 2018. 96 с.
4. Навчання демократії: збірник практичних занять з освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини / Р. Голлоб, П. Крапф; пер. з англ., наук. редактув. та адапт. Н. Г. Протасової; заг. ред. укр. версії: Н. Г. Протасова. К. Основа, 2018. Т. 6. 100 с.
5. Назаренко Л. М., Антюшина О. М. Ціннісні орієнтири «нової школи»: у вимірі наукової позиції Є. П. Голобородько // Таврійський вісник освіти. 2017. № 1 (57). С. 30–33.
6. Нова українська школа: формуємо продуктивну комунікацію в контексті демократизації освіти. Ужгород. ЗІППО, 2022. 123 с.
7. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / za zag. red. H. M. Bibik. Kyiv : Litera LTD, 2018. 160 s.
8. Світ душі. Виховання на цінностях у НУШ : навч.–метод. посібник / автор– уклад. Л. Р. Тищенко. Рівне : РОІППО, 2018. 240 с.
9. Семків І. І. Індивідуальні цінності як психологічні механізми формування соціального капіталу // Проблеми сучасної психології, 2010. Вип.10. С. 699– 705.
10. Сидоренко В. В. Концептуальні засади Нової української школи: ключові компетентності, ціннісні орієнтири, освітні результати // Методист, 2018. № 5. травень. С. 4–21.
11. Сучасні методи групової роботи з учнями: наук.-метод. посіб./ Укладачі: Буряк О. О., Кечик О. О. Х. : Друкарня Мадрид, 2020. 103 с.

Вебресурси

1. Крошка О. І. Сучасна психологічна наука про життєво–ціннісні орієнтації молоді // Дев'ята міжнародна науково–практична інтернет–конференція «Сучасність, наука, час. Взаємодія та взаємовплив» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/kroshka-oi-suchasna-psihologichna-nauka-pro-zhittevo-tsinnisni-orientatsiyi-molodi/>.
2. Матеріали Міністерства освіти і науки України («Ціннісні орієнтири сучасної української школи» – режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/Serpneva%20conferentcia/2019/Presentasia-Roman-Stesichin.pdf>).
3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
4. Програма «Нова українська школа» у поступі до цінностей». Київ, 2018. 40с. URL: http://osvitakoms.at.ua/Dokumentu/2019-020/programa_u_postupi_do_cinnostej.pdf

5. Програма національного виховання в закладах освіти Рівненщини на 2020–2025 роки. Рівне, 2020. URL: https://www.roippo.org.ua/activities/scientific_methodological/natsionalno_patriotyczne_vykhovannya.php/5490/
6. Ціннісні орієнтири сучасної української школи. Київ, 2019. 63 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/Serpneva%20conferentcia/2019/Prezentatsia-Roman-Stesichin.pdf>

Тема 1.5. Базовий компонент дошкільної освіти: напрями та умови реалізації

Олійник Світлана, кандидат педагогічних наук, доцент

Цільова група: керівники закладів дошкільної освіти, вихователі закладів дошкільної освіти.

Бюджет часу: 2 години.

Форма проведення: лекція.

Мета: розвиток професійної компетентності керівників закладів загальної середньої освіти і їхніх заступників із питань упровадження компетентнісного підходу, створення педагогічних умов для реалізації ключових завдань, напрямів і принципів дошкільної освіти в освітньому процесі.

Ключові слова: Базовий компонент дошкільної освіти, цінності дошкільної освіти, інваріантний складник, варіативний складник, базові принципи, ключові компетентності, освітні напрями, умови реалізації.

План

1. Дошкільні заклади в системі національної освіти.
2. Дошкільна освіта – невід’ємний складник та перший рівень у системі освіти (нульовий рівень Національної рамки кваліфікацій), стартова платформа особистісного розвитку дитини.
3. Структура Базового компонента дошкільної освіти. Мета, орієнтири стандарту. Вимоги до обов’язкових компетентностей та результатів освіти дитини дошкільного віку (6 (7) років).
4. Інваріантний складник Стандарту дошкільної освіти.
5. Варіативний складник Стандарту дошкільної освіти.
6. Умови реалізації Стандарту дошкільної освіти.

Основний зміст

Базовий компонент дошкільної освіти – це державний стандарт, що визначає вимоги до обов’язкових компетентностей та результатів освіти дитини дошкільного віку 6 (7) років), а також умови, за яких вони можуть бути досягнуті відповідно до міжнародних стандартів якості освіти.

Мета Стандарту – збереження самоцінності дошкільного дитинства, визначення особливостей та вимог до рівня розвиненості, освіченості та вихованості дитини дошкільного віку, забезпечення наступності між дошкільною та початковою освітою.

Дошкільна освіта є невіддільним складником та першим рівнем у системі освіти (нульовий рівень Національної рамки кваліфікацій), стартовою платформою особистісного розвитку дитини.

Стандарт спрямований на забезпечення рівного доступу до дошкільної освіти всіх дітей раннього та дошкільного віку, зокрема дітей з особливими освітніми потребами, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; утвердження людської гідності та гуманних взаємин між дітьми та батьками-вихователями в дитячих будинках сімейного типу; соціальну підтримку сім’ї та родинних стосунків. Виконання вимог Стандарту забезпечується з урахуванням задатків, нахилів,

здібностей, індивідуальних психічних і фізичних можливостей дитини в оптимальній для кожної дитини формі.

Стандарт орієнтований на збагачення виховних традицій українського суспільства сучасними досягненнями та прогресивними світовими тенденціями у сфері освіти.

В основу Стандарту покладено традиційні для дошкільної освіти ідеї гуманістичної педагогіки, спрямовані на гуманне ставлення до дитини, теорії природовідповідності, за якою у дитини треба розвивати задатки та здібності, зберігаючи її природу, ідеї про патріотичне і громадянське виховання, про використання казки та гри у гармонійному розвитку особистості та актуальну для сучасного етапу розвитку дошкільної освіти в Україні ідею солідарної відповідальності держави, громади, родини, фахівців педагогічної освіти й інших професій, причетних до піклування, догляду та розвитку дітей раннього і дошкільного віку. Цінності дошкільної освіти: визнання самоцінності дошкільного дитинства, його потенціалу та особливої ролі в розвитку особистості; щасливе проживання дитиною дошкільного дитинства як передумова її повноцінного розвитку та подальшої самореалізації у житті; повага до дитини, особливостей її розвитку та індивідуального досвіду; зміцнення фізичного, психічного та соціального здоров'я дитини; цінування життя і благополуччя як вміння плекати, підтримувати та створювати сприятливі умови для себе та інших у безпечному середовищі в природному, предметному та соціальному оточенні; розвиток творчих задатків, здібностей, талантів дітей; збереження традицій національного досвіду сімейного та суспільного виховання для збагачення культурного потенціалу взаємодії між поколіннями.

Базові принципи реалізації Стандарту складають загальні демократичні принципи суспільного життя: демократичність (формування засад демократичного суспільства, де кожен/кожна можуть бути почутими, мають право на самовираження та активну участь); рівний доступ до якісної дошкільної освіти кожній дитині, освіти без дискримінації за будь-якими ознаками; забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору (основи соціальної, екологічної та економічної свідомості, відповідальності за власні дії та їхні наслідки для довкілля); міжвідомча взаємодія (співпраця закладів освіти з психологічною, соціальною та медичною службами); державно-громадське та державно-приватне партнерство в організації та управлінні дошкільною освітою; соціально-педагогічне партнерство громади та всіх учасників освітнього процесу (засновників закладів освіти, батьків або осіб, які їх замінюють, керівників та працівників закладів дошкільної освіти, фахівців, що надають освітні послуги дітям дошкільного віку, інших фахівців).

Зміст та організація освітнього процесу у сфері дошкільної освіти визначаються принципами науковості, систематичності, активності, природовідповідності, які вимагають від педагога такої організації освітнього процесу, за якої максимально активізується діяльність дитини в пізнанні навколишнього світу, реалізації її творчих задумів та мрій.

Ключові компетентності під час здобуття дошкільної освіти формуються за різними освітніми напрямами, спрямованими на розвиток особистості дитини. Освітні напрями визначають зміст роботи закладу дошкільної освіти шляхом організації педагогом базових (основних) видів діяльності, які збагачують досвід дитини та реалізуються як особистісне надбання дитини (результат розвитку) за підтримки батьків в умовах родинного виховання.

Стандарт представляє взаємозв'язок між цінностями дошкільної освіти, напрямами освіти (змістом), процесом формування досвіду дитини в різних видах діяльності, що забезпечує освітній результат – компетентність дитини старшого дошкільного віку.

Ключові для дошкільної освіти компетентності дитини (рухова і здоров'язбережувальна, особистісна, предметно-практична та технологічна, сенсорно-пізнавальна, логіко-математична та дослідницька, екологічна та навички, орієнтовані на сталий розвиток, ігрова, соціально-громадянська, мовленнєва, художньо-мовленнєва, мистецько-творча (художньо-продуктивна, музична, театралізована) та інші мають продовження в освітньому процесі початкової школи та впродовж життя.

Компетентності, що сформовані у дитини в різних видах діяльності за освітніми напрямами: «Особистість дитини», «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі», «Дитина в природному

довкіллі», «Гра дитини», «Дитина в соціумі», «Мовлення дитини», «Дитина у світі мистецтва», створюють базу для збагачення та поглиблення змісту освіти на наступних рівнях освіти у початковій та середній школі. Усі напрями дошкільної освіти продовжено в початковій школі через освітні галузі: мовно-літературну; математичну; природничу; технологічну; інформатичну; соціальну і здоров'язбережувальну; громадянську та історичну; мистецьку; фізкультурну.

Умови реалізації Стандарту дошкільної освіти: участь сім'ї в розвитку дитини; взаємодія закладів дошкільної освіти із сім'ями дітей як учасниками освітнього процесу; педагог як фахівець, який стимулює процес розвитку дитини; зміст та організація освітнього процесу: діяльнісний підхід, компетентнісний підхід, особистісно орієнтований підхід; універсальний дизайн у закладі дошкільної освіти; наступність між дошкільною та початковою освітою в реалізації перспектив розвитку дитини; роль суспільства/громади у забезпеченні доступної та якісної дошкільної освіти.

Питання для рефлексії

1. Окресліть переваги Стандарту дошкільної освіти 2021 року.
2. Як відбувається процес формування ключових компетентностей під час здобуття дошкільної освіти?
3. Через які освітні галузі продовжено напрями дошкільної освіти в початковій школі?
4. Схарактеризуйте ключові для дошкільної освіти.

Література

1. Дошкільна освіта в контексті ідей Нової української школи: збірник наукових праць. Хмельницький: ФОП Мельник А.А., 2020. 496 с.
2. Лисенко Н. В. Педагогіка українського дошкілля: У 2 частинах: Навчальний посібник / Н. В. Лисенко, Н. Р. Кирста. К.: Вища школа, 2006. Ч. 1. 302 с.
3. Лисенко Н. В. Педагогіка українського дошкілля: У 2 частинах: Навчальний посібник / Н. В. Лисенко, Н. Р. Кирста. К.: Вища школа, 2008. Ч. 2. 426 с.
4. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: підручник. 4-те вид., переробл. Київ : ВЦ «Академія», 2018. 408 с.
5. Поніманська Т.І., Дичківська І.М. Дошкільна педагогіка. Практикум. Навч. пос. для студентів ВНЗ, спеціальність «Дошкільне виховання». К.: Видавничий дім «Слово», 2007. 352 с.
6. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145–VIII. Голос України. 2017. 27 верес. (№ 178–179). С. 10–22.

Вебресурси

1. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua> (дата звернення: 29.11.2022).

Тема 1.6. Наступність між дошкільною та початковою освітою

Олійник Світлана, кандидат педагогічних наук, доцент

Цільова група: учителі початкових класів, вихователі групи подовженого дня, вихователі закладів дошкільної освіти.

Бюджет часу: 2 години.

Форма проведення: проблемна лекція.

Мета: розвиток професійної компетентності учителів початкових класів, вихователів групи подовженого дня, вихователів закладів дошкільної освіти щодо здійснення наступності між

дошкільною і початковою освітою в сучасних умовах реформування, визначення цілей і змісту наступності між дошкільною та початковою ланками загальної освіти, їх переорієнтація на формування ключових компетентностей, які створюють базу для збагачення та поглиблення змісту освіти на наступних рівнях і сприяють реалізації перспектив розвитку дитини.

Ключові слова: взаємодія, наступність, перспективність, неперервна освіта, готовність до шкільного навчання, шкільна зрілість, мовленнєва підготовка, діагностичні методики.

План

1. Забезпечення наступності змісту дошкільної та початкової освіти.
2. Науково-теоретичні засади трактування понять взаємозв'язку, наступності і перспективності як необхідних умов забезпечення безперервної освіти в освітньому процесі ЗДО і початкової школи.
3. Педагогічна сутність наступності у двох аспектах: змістовому та організаційному. Поняття «перспективність» як визначення пріоритетних ліній підготовки дитини старшого дошкільного віку до школи.
4. Методичний аспект наступності. Форми його реалізації.
5. Практичний аспект. Форми реалізації змісту.
6. Труднощі адаптаційного періоду, трактування понять «підготовка дитини до школи», «готовність до шкільного навчання», «шкільна зрілість».
7. Мовленнєва підготовленість дітей до школи.

Основний зміст

У процесі реформування освіти зміни пріоритетних напрямів стосуються насамперед закладів дошкільної освіти й початкової школи. Реалії сьогодення спонукають науковців і практиків творчо переосмислювати зміст, завдання, структуру навчально-виховної роботи з дітьми 6–7 року життя у взаємодії закладу дошкільної освіти та початкової школи. Забезпечення готовності дитини до наступних змін у її соціальній позиції має стати одним із провідних напрямів роботи педагогів.

Актуальною є ідея взаємодії, співробітництва, діалогу, партнерства у взаємовідносинах суб'єктів освітнього процесу.

Категорія «взаємодія» охоплює всі види соціальних процесів і людської діяльності (працю, пізнання, спілкування, виховання, навчання тощо), вказуючи на взаємний зв'язок соціальних явищ як на рівні суспільства загалом, так і на рівні функціонування його окремих груп та індивідів. О. Марченко виокремлює такі ознаки, що характеризують педагогічну взаємодію: наявність єдиної мети як усвідомлюваного і запланованого результату; чіткий розподіл функціональних обов'язків між учителем і учнями в навчально-педагогічній діяльності; виникнення спілкування.

Забезпечення наступності змісту дошкільної та початкової освіти, відповідність Базового компонента дошкільної освіти віковим особливостям дітей старшого дошкільного віку та вимогам концептуальних засад реформування Нової української школи, доцільність використання вчителями під час першого (адаптаційно-ігрового) циклу початкової освіти досвіду роботи педагогів закладів дошкільної освіти зі старшими дошкільниками (Базовий компонент дошкільної освіти, 2021; Закон України «Про освіту», 2017; Закон України «Про дошкільну освіту», 2018; Державний стандарт початкової освіти, 2018) розглядаються не тільки узгодженістю програм навчання та виховання, а й перспективністю кожного компонента освіти, що забезпечує ефективний розвиток дітей, цілей, завдань, засобів роботи з ними та форм її організації. Наукові засади проблеми наступності й перспективності обґрунтовано в дослідженнях Л. Виготського, Г. Костюка, О. Запорожця, Д. Ельконіна, Л. Пісоцької, О. Савченко, О. Скрипченка, А. Харченко та ін.

Учені зазначають, що педагогічна сутність наступності розглядається у двох аспектах: змістовому (зв'язок у завданнях, формах і методах організації навчально-виховного процесу) та організаційному (умови навчання і виховання старших дошкільників і першокласників шестирічного

віку, співпраця вихователів, учителів, батьків). У педагогічній науці поняття «наступність і перспективність» розглядаються як дві сторони одного педагогічного явища. Поняття «перспективність» розуміють як визначення пріоритетних ліній підготовки дитини старшого дошкільного віку до школи, які б максимально враховували потреби початкової школи в готовності дитини до оволодіння новою, провідною в молодшому шкільному віці навчальною діяльністю, творчим характером цієї діяльності, вільним проявом психічних новоутворень цього періоду, подальшим соціальним розвитком дитини у новій для неї соціальній ролі учня, способами діяльності тощо. Розглянуті чинники – наступність і перспективність – становлять педагогічний аспект неперервності навчання і підготовки дошкільників до навчання в початковій школі.

Неперервна освіта – це полікомпонентний процес, ефективність якого залежить від реалізації таких його чинників, як наступність і перспективність. У такому розумінні неперервна освіта відкриває можливості для досягнення цілісності й наступності в навчанні та вихованні, перетворення освіти на процес, що триває упродовж усього життя людини.

Реалізація методичного аспекту наступності передбачає: взаємне ознайомлення з методами й формами освітнього процесу в старшому дошкільному віці ЗДО та в 1-му класі школи; забезпечення наступності щодо методів та прийомів роботи з дітьми в процесі розвитку їхніх мислення, мовлення, ознайомлення з навколишнім світом, фізичного, морального, естетичного виховання. Цей аспект реалізується шляхом взаємовідвідування вихователями та вчителями занять (уроків) із наступним спільним обговоренням, проведення семінарів-практикумів із певних методик; організації спільних педагогічних нарад, конференцій; взаємоконсультування педагогів; обміну передовим педагогічним досвідом роботи тощо.

Реалізація практичного аспекту передбачає: попереднє знайомство вчителів початкової школи зі своїми майбутніми учнями під час відвідування дітей старшого дошкільного віку закладу дошкільної освіти; кураторську підтримку вихователями дошкільних навчальних закладів своїх колишніх вихованців. Конкретними формами реалізації змісту цього аспекту є: проведення днів відкритих дверей у школі та закладі дошкільної освіти; відвідування свят у школі (День знань, Свято букваря, Свято останнього дзвоника); система відвідування вчителями старших груп закладу дошкільної освіти, спостереження за діяльністю дітей на заняттях та поза ними; бесіди з дітьми та їхніми вихователями; створення «школи майбутнього здорового першокласника»; організація спільних концертів, днів здоров'я, спортивних змагань, виготовлення іграшок дітьми тощо.

Проблема мовленнєвої підготовки дітей до навчання у школі включає поняття «мовленнєва компетенція», що є однією з провідних характеристик особистості, яка формується. Особлива роль у цьому процесі відведена початковій ланці освіти, де виявляються і планомірно розвиваються здібності дитини, формуються її вміння, навички та бажання вчитися, створюються умови для різнобічного розвитку особистості, її самовираження.

Завдання мовленнєвої підготовки дітей до шкільного навчання зумовлюється потребою виховання компетентної особистості, здатної вільно висловлювати свої думки, підтримувати доброзичливі стосунки із соціумом, вшановувати традиції української мови. Учені розрізняють поняття «мовленнєва підготовка» і «мовленнєва готовність дітей до навчання у школі».

Поняття «мовленнєва підготовка» використовується у двох значеннях:

1) загальномовленнєва підготовка (розвиток навичок усного мовлення, навичок використання одиниць мови для мислення, спілкування); 2) спеціальна мовна (мовленнєва) підготовка (пропедевтика вивчення мови, початкове усвідомлення її знакової системи, формування основи спеціальних умінь у галузі читання, письма, аналізу мовних явищ). Мовленнєва готовність дітей до школи включає такі компоненти: знання про навколишню дійсність; змістова сторона мовлення; рівень розвитку мовленнєвих навичок (достатній словник, правильна звуковимова, граматична правильність мовлення, діалогічне й монологічне мовлення); висока мовленнєва активність дітей; якість мовленнєвих відповідей;

2) оволодіння елементарними оцінно-контрольними діями у сфері мовленнєвої діяльності.

Т. Пироженко виділяє такі завдання розвитку комунікативно-мовленнєвих умінь дитини: створення і забезпечення цілісності різних комунікативних ланок, у яких бере участь дитина: «дитина – дорослий», «діти – дорослі», «дитина – дитина», «дитина – однолітки та малюки»; розвиток у дошкільнят усіх форм (емоційно-особистісної, ситуативно-ділової, позаситуативної) і засобів (невербальних, вербальних) спілкування; розвиток і диференціація почуттів у дітей (інтелектуальних, естетичних), які є основою ціннісних орієнтацій, пов'язаних з однолітками, дорослими та іншими об'єктами спілкування (мистецтвом, довкіллям тощо); розвиток інтелекту та дослідницької діяльності дітей, формування різних способів пізнання ними навколишнього світу; формування творчого (продуктивного) ставлення до організації діяльності та спілкування, розвиток комунікативно-мовленнєвих здібностей дошкільнят.

Як зауважує О. Вашуленко, принципово важливим є те, що зазначені нові компоненти змісту «вперше мають стати об'єктами контролю й оцінки з виявом обов'язкових результатів, які закладено в державному освітньому стандарті, наступність між окремими освітніми ланками (дошкільною і початковою, початковою і основною) повинна забезпечуватися не тільки на змістовому, а й на процесуальному рівні».

У Базовому компоненті дошкільної освіти представлено кінцеві вимоги до культури мовленнєвого спілкування, передбачено вимоги до організації предметного середовища і навчально-виховного процесу щодо ефективності мовленнєвого розвитку дітей на різних вікових етапах, у закладах освіти різного типу. Головними завданнями початкового етапу навчання дітей української мови, згідно з Державним стандартом початкової загальної освіти, є: вироблення в учнів мотивації навчання рідної мови; формування комунікативних умінь; гармонійний розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності (слухання, говоріння, читання, письмо); ознайомлення з найважливішими функціональними складовими мовної системи за принципом «від загального до часткового»; загальний розвиток особистості (інтелектуальний, моральний, вольовий).

Підготовка руки дитини до письма передбачає розвиток: п'ястка руки та дрібних м'язів пальців; координації рухів руки, пальців, очей, передпліччя; окоміру (вміння визначати центр, середину, підпорядковувати рухи руки, очей, контролю свідомості); просторових уявлень (зліва, справа, внизу, над і під лінією, між лініями); плавності, точності й ритму рухів; уміння проводити протягом 0,5 хв безвідривні лінії олівцем на папері, у зошиті.

В Україні видано низку варіативних зошитів із підготовки руки дитини до письма, які може використовувати вихователь.

Питання для рефлексії

1. Проаналізуйте принципи побудови дошкільної та початкової ланок освіти.
2. Назвіть ключові компетентності учня початкової школи та дитини дошкільного віку.
3. Зробіть порівняльний аналіз змісту програм виховання «Впевнений старт», «Українське довкілля», типових освітніх програм для 1 класу щодо реалізації наступності між дошкільною і початковою освітою.
4. Які ключові компетентності дошкільної освіти мають продовження в освітньому процесі початкової школи?
5. Опрацювавши Державний стандарт дошкільної освіти (2021 р.), визначте напрями мовленнєвого розвитку дітей, які потребують наступності й перспективності.
6. У методичній літературі існують різні погляди щодо місця вправ у підготовці руки дитини до письма: а) складова частина занять із навчання грамоти; б) складова частина занять із математики; в) складова частина занять образотворчого мистецтва; г) індивідуальне заняття. Яка ваша думка з цього приводу? Обґрунтуйте її.
7. М. Вашуленко і Н. Скрипченко радять використовувати у шкільній практиці навчання грамоти такі фішки-моделі: «голосний звук», «приголосний твердий», «приголосний м'який». Висловіть свою думку щодо використання

зазначених моделей звуків у дошкільному закладі. Обґрунтуйте її з психофізіологічного і педагогічного поглядів.

8. Запропонуйте власні методичні прийоми підготовки руки дитини до письма.
9. Наведіть приклади використання в дошкільному закладі вправ із буквами – «м'якими іграшками».

Література

1. Анісімова Г. О., Нікулочкіна О. В. З дошкільної ланки освіти в початкову: проблеми наступності: метод. реком. Тернопіль: Мандрівець, 2014. 76 с.
2. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі»/ Наук. кер. та заг. ред. О. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / Наук. кер. та заг. ред. О.Л.Кононко. 3-тє вид., випр. К.: Світич, 2009.430 с.
3. Базова програма «Я у Світі»: методичні рекомендації для вихователів ДНЗ / упоряд. О.Б. Полєвікова. 2-ге вид. Х.: ВГ «Основа», 2010. 335 с.
4. Богуш А. Перші кроки грамоти. Передшкільний вік: навчальний посібник / А. Богуш, Н. Маліновська. К.: Слово, 2013.424 с.
5. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах / А. М. Богуш. К.: Видавничий Дім «Слово», 2015.704 с.
6. Богуш А. М., Шиліна Н. Є. Мовленнєва готовність старших дошкільників до навчання в школі. О.: ПНЦ АПН України, 2003.184 с.
7. Вашуленко О. Питання наступності в педагогічній теорії // Педагогіка і психологія. №4. 2005. С. 49.
8. Дитячий садок–школа: актуальні проблеми наступності: монографія / за ред. Н. Лисенко. 3-тє вид., пер. та доп. К.: Вид.-й дім «Слово», 2014. 472 с.
9. Ієговська Л. І. Підготовка шестирічок до навчання. Х.: Вид. гр.«Основа»: «Тріада+», 2007. 96 с.
10. Калмикова Л. О. Сучасні проблеми наступності й перспективності та шляхи їх упровадження // Дитинство: Наступність і перспективність. Переяслав-Хмельницький, 2000. С.10–14.
11. Кононко О. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я і Світ». 2-ге вид. випр. К.: Світич, 2008. 430 с.
12. Кочерга О. Психофізіологія шестирічних першокласників і адаптація до школи / О. Кочерга. К. : «Шкільний світ», 2010.128 с.
13. Лещенко М., Сулаєва Н. Мистецька гра від А до Я. Посібник для вчителів. Полтава,1998.120 с.
14. Методичні аспекти реалізації Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / Наук. кер. та заг. ред. О.Л. Кононко. 2–тє вид., випр. К.: Світич, 2009. 208 с.
15. Назаренко Г. І. Шестирічна дитина в школі: Методичні рекомендації для вихователів дошкільних закладів; учителів початкових класів та батьків. Х. : ХОНМІБО, 2013. 32 с.
16. Освітня програма «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку / [Н. В. Гавриш, Т. В. Панасюк, Т. О. Піроженко, О. С. Рогозянський, А. С. Шевчук]; за заг.ред. Т. О. Піроженко. К.: Українська академія дитинства, 2017. 180 с.
17. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Т. І. Поніманська. – К.: «Академвидав», 2004. 456 с.
18. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля»/ авт.-упор. Білан О. І. Тернопіль: Мандрівець, 2013. 264 с.
19. Програма розвитку дітей дошкільного віку « Впевнений старт» / О. О. Андрієтти, О. П. Голубович, О. П. Долинна, Т. В. Дяченко, Т. С. Ільченко, Г. Є. Іванова, Г. М. Лисенко, Т. В. Панасюк, Г. В. Петрова, Т. О. Піроженко, Н. М. Романко, Н. А. Случинська, Н. І. Трикоз.Тернопіль: Мандрівець, 2013.104 с.
20. Савченко О. Я. Наступність і перспектива в роботі двох перших ланок освіти / О. Я. Савченко // Дошкільне виховання, 2000. № 11.
21. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти: 1–2 класи. К.: Світоч, 2019. 110 с.

Вебресурси

1. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua> (дата звернення: 29.11.2022).

ДИЗАЙН ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Тема 2.1. Сучасні підходи до організації освітнього процесу. Практики їхньої реалізації

Буйдіна Олена, кандидат педагогічних наук

Цільова група: учителі освітніх галузей (базова і старша школа), учителі початкових класів, вихователі групи подовженого дня, асистенти вчителя/вихователя, фахівці інклюзивно-ресурсних центрів, керівники гуртків, педагоги-організатори, психологи, соціальні педагоги.

Бюджет часу: 2 години.

Форма проведення: лекція.

Мета: поглибити та розширити знання педагогічних працівників закладів освіти й установ із теорії й практики навчання, що забезпечує якісні зміни в організації освітнього процесу та створює передумови для інноваційних перетворень у сучасній шкільній системі відповідно до основних напрямів державної політики, її європейського вектора розвитку.

Ключові слова: освітній процес, підхід, ключова компетентність, компетентнісний підхід, діяльнісний підхід, інтегрований підхід, наскрізні вміння.

План

1. Сутність понять «освітній процес», «підхід до навчання».
2. Основні характеристики компетентнісного підходу.
3. Європейська довідкова рамка ключових компетентностей для навчання впродовж життя (2018 р.).
4. Компетентнісний потенціал освітніх галузей. Наскрізні/ключові вміння.
5. Методичні орієнтири сучасного вчителя.

Основний зміст

«Освітній процес» – система науково-методичних і педагогічних заходів, спрямованих на розвиток особистості шляхом формування та застосування її компетентностей» [6]. «Освітній процес у закладах освіти ... спрямовується на виявлення та розвиток здібностей та обдарувань особистості, її індивідуальних здібностей, досягнення результатів навчання, прогресу в розвитку, зокрема формування і застосування відповідних компетентностей, визначених державними стандартами» [2].

Термін **«підхід»** означає сукупність принципів, що визначають стратегію навчання чи виховання. Підхід у педагогіці – це визначення головних компонентів в освітньому процесі, вирішення яких дасть змогу досягати оптимальних результатів у навчанні, вихованні та розвитку суб'єктів учіння, і зосередження науково-педагогічних зусиль для їхньої реалізації.

Важливими в освітній практиці та науково-педагогічних дослідженнях є системний підхід, компетентнісний, діяльнісний, особистісно зорієнтований, синергетичний, аксіологічний, акмеологічний, диференційований тощо [7].

У контексті завдань нової парадигми шкільної освіти, послідовно впроваджених у законах України «Про освіту» і «Про повну загальну середню освіту», концепції НУШ, державних стандартах початкової і базової школи тощо задекларовані компетентнісний підхід до змісту середньої освіти та компетентнісний підхід до викладання.

У Концепції «Нова українська школа» зазначено, що компетентність – це «динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» [3, с. 12]. Структурно компетентності визначаються як комбінація знань, навичок та ставлень. Знання складаються з концепцій, фактів і цифр, ідей і теорій, які вже встановлені та підтримують розуміння певної сфери чи предмета. Уміння – це здатність виконувати процеси та використовувати наявні знання для досягнення результатів. Ставлення описує схильність і спосіб мислення діяти або реагувати на ідеї, особи або ситуації.

Перехід до компетентнісного підходу означає зміщення наголосу з накопичування нормативно визначених знань, умінь і навичок на формування й розвиток в учнів здатності практично діяти, застосовувати досвід успішних дій у конкретних ситуаціях. Перспективність компетентнісного підходу полягає в тому, що він передбачає високу готовність випускника школи до успішної діяльності в різних сферах.

Існують різні види компетентності за рівнем їхньої універсальності: психосоціальні, ключові, за видами множинного інтелекту, за видами професійної діяльності [1, с. 20].

Європейський Союз **ключовими компетентностями** визначає ті, які необхідні всім людям для підвищення їхніх особистого потенціалу і розвитку, розширення можливостей працевлаштування, соціальної інтеграції та активного громадянства. Такі компетентності розвиваються в процесі навчання протягом усього життя, починаючи з раннього дитинства шляхом формального, неформального та інформального навчання. Усі ключові компетентності вважаються однаково важливими: кожна з них сприяє успішному життю в суспільстві. Вони можуть застосовуватися у багатьох контекстах і в різних комбінаціях, переплітаються та поєднуються: розвиваючи компетентності, важливі для однієї життєвої сфери, ми одночасно розвиваємо й пріоритетні для іншої.

В Україні перелік ключових компетентностей (11) закріплений законодавчо. Цей перелік базується на «Рекомендаціях Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу щодо формування ключових компетентностей освіти впродовж життя» (2006) та суголосний із переліком компетентностей у Рекомендаціях щодо запровадження оновленої рамки ключових компетентностей (2018) (Табл. 1).

Таблиця 1

Порівняння переліків ключових компетентностей у Європейській довідковій рамці ключових компетентностей для навчання впродовж життя (2006 р. та 2018 р.) і Законі України «Про освіту»

Європейська довідкова рамка ключових компетентностей для навчання впродовж життя (2006)	Європейська довідкова рамка ключових компетентностей для навчання впродовж життя (2018)	Закон України «Про освіту» (2017)
Спілкування рідною мовою.	Грамотність.	Вільне володіння державною мовою.
Спілкування іноземними мовами.	Багатомовна компетентність.	Здатність спілкуватися рідною (у разі Відмінності від державної) та іноземними мовами.
Математична компетентність та базові компетентності з науки та технологій.	Математична компетентність та компетентність у науці, технології, інженерії.	Математична компетентність.
—	—	Компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій.

Цифрова компетентність.	Цифрова компетентність.	Інформаційно- комунікаційна компетентність
Уміння вчитися.	Особистісна, соціальна та вміння вчитися.	Навчання впродовж життя.
Соціальна та громадянська компетентності.	Громадянська компетентність.	Громадянські та соціальні компетентності.
Ініціативність та підприємливість.	Підприємливість.	Підприємливість та фінансова грамотність.
—	—	Інноваційність.
—	—	Екологічна компетентність.
Культурна обізнаність та самовираження.	Культурна обізнаність та самовираження.	Культурна компетентність.

У Державному стандарті базової середньої освіти для кожної освітньої галузі окреслено компетентнісний потенціал: які вміння і ставлення, властиві тій чи іншій ключовій компетентності, реалізує освітня галузь.

Наскрізні/ключові вміння (Табл. 2) – це основа для формування ключових компетентностей.

Таблиця 2

Класифікації наскрізних/ключових умінь

За версією Кембриджського університету	За версією Британської Ради	Державний стандарт базової середньої освіти (2020)
спілкування	громадянськість	читання з розумінням
співпраця	креативність і уява	уміння висловлювати власну думку в усній та письмовій формі
креативність	критичне мислення та розв'язування проблем	критичне й системне мислення
критичне мислення та розв'язування проблем	лідерство і розвиток особистості	здатність логічно обґрунтовувати позицію
уміння вчитися	співпраця і спілкування	діяти творчо, що передбачає креативне мислення, продукування нових ідей
громадянство	цифрова грамотність	ініціативність
цифрова грамотність	—	вміння конструктивно керувати емоціями
емоційний розвиток	—	оцінювати ризики
соціальна відповідальність	—	приймати рішення
—	—	розв'язувати проблеми
—	—	здатність співпрацювати з іншими людьми

Методичні орієнтири сучасного вчителя зафіксовано у формулі НУШ: новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, потрібних для успішної самореалізації в суспільстві; умотивований учитель, який має свободу творчості й розвивається професійно; наскрізний процес виховання, який формує цінності; ефективне управління школою та її автономія; педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками; орієнтація на потреби учня в освітньому процесі, дитиноцентризм; нова структура школи, яка дає змогу добре засвоїти новий зміст і сформувати компетентності для життя; рівний доступ усіх дітей до якісної освіти; сучасне освітнє середовище, яке забезпечить необхідні умови, засоби та технології для навчання учнів, освітян.

Питання для рефлексії

1. Як ви реалізуєте компетентнісний підхід під час проведення навчальних занять?
2. Порівняйте загальні результати навчання вашої галузі з уміннями та ставленнями, що характеризують ключові компетентності.
3. Схарактеризуйте системний (компетентнісний, діяльнісний, особистісно зорієнтований, синергетичний, аксіологічний, акмеологічний, диференційований) підхід. Обґрунтуйте його роль і місце в освітньому процесі.

Література

1. Воронцова Т. В., Пономаренко В. С. та інші. Навчально-методичний посібник «Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу»: Київ: Видавництво «Алатон», 2019. 128 с.
2. Закон України «Про повну загальну середню освіту». 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463–20#Text>
3. Концептуальні засади реформування середньої школи «Нова українська школа». URL: https://www.roippo.org.ua/upload/iblock/f80/kontsepts_ya-novo-ukra-nsko-shkoli.pdf (дата звернення: 07.11.2022).
4. Локшина О. Європейська довідкова рамка ключових компетентностей для навчання впродовж життя: оновлене бачення 2018 року (Український педагогічний журнал. 2019. № 3. С 21–30).
5. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 р. № 898. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoi-serednoyi-osviti-i300920-898> (дата звернення: 07.11.2022).
6. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 №2145–VIII. Голос України. 2017. 27 верес. (№ 178–179). С. 10–22.
7. Сікорський П. Основні педагогічні підходи та їх вплив на формування навчальних технологій (Освітні обрії. 2021, № 1 (52). С. 96–100).
8. Council Recommendation of 22 May 2018 on key competences for lifelong learning (Text with EEA relevance) (2018/C 189/01). URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&rid=7](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&rid=7)
9. Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning. (2006/962/EC) // Official Journal of the European Union, 30.12.2006. – L 394/10–394/18 EN.

Вебресурси

1. Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти». URL: <https://imzo.gov.ua/> (дата звернення: 29.11.2022).
2. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua> (дата звернення: 29.11.2022).
3. Нова українська школа. Вебресурс НУШ. URL: <http://nus.org.ua/> (дата звернення: 29.11.2022).

** Канівець Зоя, кандидат педагогічних наук*

Цільова група: учителі освітніх галузей: базова і старша школа; учителі початкових класів; вихователі ГПД; асистенти вчителя/вихователя, фахівці ІРЦ; керівники гуртків: ЗПО, ЗЗСО; педагоги-організатори; психологи, соціальні педагоги.

Бюджет часу: 2 години.

Форма проведення: практичне заняття.

Мета: розширити знання педагогічного працівника щодо сучасних підходів до організації освітнього процесу, зокрема реалізації компетентнісного підходу та використання інноваційних практик (технологій, методик, методів, форм, прийомів); удосконалити вміння педагогів послуговуватися інноваційною практикою, ураховуючи специфіку освітньої діяльності.

* Викладено тему 2.1. «Сучасні підходи до організації освітнього процесу. Практики їхньої реалізації»

Ключові слова: компетентнісний підхід, інноваційна практика, цифровий застосунок, метод проєктів, типологія проєктів.

План

1. Сучасні підходи до організації освітнього процесу. Реалізація компетентнісного підходу в освітньому процесі школи через інноваційну практику.
2. Цифрові застосунки в освітньому процесі. Місце цифрових застосунків в освітньому процесі офлайн та онлайн.
3. Метод проєктів – інноваційна практика та ефективна технологія навчання. Метод проєктів: з історії питання; перші кроки проєктних технологій в українській школі. Типологія проєктів. Як працювати за проєктною технологією.

Основний зміст

Сучасні психолого-педагогічні дослідження засвідчують, що підхід до навчання кожної людини так само унікальний, як і відбитки пальців. Наш мозок має три широкі мережі:

- одна – для розпізнавання: що вивчати?
- друга – для навичок і стратегій: як вивчати?
- третя – мотиваційна складова навчання – ставлення та визначення пріоритетів: для чого вивчати?

Компетентність – динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність.

Особливості компетентнісно орієнтованих завдань:

- достатньо великий обсяг тексту в основі завдання;
- ілюстративний матеріал (діаграми, схеми, інфографіка, світлини, рисунки тощо);
- дотичність до повсякденного життя;
- недостатність лише знання для правильної відповіді;
- завдання зорієнтоване на формулювання ціннісного судження;
- когнітивна складність завдання.

Щоб зрозуміти, яким поняттям краще послуговуватися: «інноваційна практика» чи «педагогічна технологія», треба усвідомити сутність поняття «педагогічна технологія». Педагогічна технологія – це системний метод створення, застосування і визначення всього процесу викладання і засвоєння знань з урахуванням технічних і людських ресурсів в їхній взаємодії, які ставлять своїм завданням оптимізацію форм освіти.

За класифікацією розрізняють: універсальні, які використовують при викладанні будь-якого предмета; обмежені – при викладанні кількох предметів; специфічні – для одного-двох предметів.

Технологія для вчителя уособлює три компоненти:

- 1) ідею, що вносить істотну зміну в організацію процесу;
- 2) детальний опис процесу та усіх його особливостей;
- 3) практичний результат, що має бути вищим (або особливим).

Серед педагогічних технологій, що представлені нижче, є найвідоміші,

«невдалі» і забуті, найновіші: інформаційно-комунікаційні технології, технологія сугестивного навчання, технології проєктного навчання («Метод проєктів»), технологія особистісно зорієнтованого уроку, інтерактивні технології, технологія розвитку критичного мислення, технологія «Створення ситуації успіху», технологія модульно-блочного навчання, технологія інтенсифікації навчання на основі опорних схем і знакових моделей, біоадекватна технологія (БАТ), технологія продуктивного навчання, технологія блочно-консультативного навчання, технологія групової діяльності, технологія формування творчої особистості,

технологія життєвого проєкту та життєвого проєктування, медіаосвітні технології.

Отже, частіше за все на практиці ми маємо певні елементи педагогічної технології.

Сучасний освітній процес важко уявити без цифрових застосунків. Однак, слід розуміти, що використання цифрових застосунків має певні складності: відповідне технічне і програмне забезпечення учасників процесу, певний рівень сформованості цифрових навичок тощо.

Розрізняють цифрові застосунки для забезпечення організації і супроводу освітнього процесу, а також для створення, накопичення, зберігання інформації та доступу до неї. З метою організації уроку в онлайн-режимі вчитель має знайти відповідь на такі питання: як спілкуватися з учнями, де розмістити необхідну інформацію, де взяти необхідне інформаційне наповнення, як забезпечити учнівську активність.

Метод проєктів виник у другій половині XIX ст. (автори Дж. Дьюї, його учень В. Кілпатрик та Е. Коллінгс). Основною ідеєю методу було намагання авторів та їхніх послідовників в інших країнах перетворити школу навчання на школу життя, де учні набувають знання у процесі праці. Навчальні предмети відкидалися і замість них створювалися комплексно-проєктні програми, що виконувалися під керівництвом учителя.

Методом було передбачено планування учнями своєї навчальної діяльності та засобів її виконання. Матеріали для навчання брали з повсякденного життя учнів. Вважалося, що програми – це сукупність взаємопов'язаних досвідів, які мали стати змістом навчально-виховної роботи. Метод проєктів, безумовно, започатковував низку ідей: усвідомлення зв'язку школи з життям; намагання учнів брати участь у плануванні своєї діяльності; вибір засобів здійснення визначеної роботи; використання в процесі навчання набутого життєвого досвіду; використання індивідуальних і групових методів навчання; використання позакласних і позашкільних форм навчально-виховної роботи; уміння планувати свою роботу; уміння підбивати підсумки та оцінювати наслідки роботи.

Питання для рефлексії

1. Схарактеризуйте особливості компетентнісного підходу.
2. Визначте шляхи реалізації компетентнісного підходу через інноваційну практику.
3. Назвіть найпопулярніші цифрові застосунки, якими послуговуєтеся у своїй діяльності.
4. Пригадайте типологію проєктів (метод проєктів).
5. Сформулюйте три-чотири теми майбутніх проєктів (типологія довільна).
6. У чому полягає проблема використання інноваційних практик в освітньому процесі?

Література

1. Голобородько В. В., Гнедашев В.М. Наукова робота учнів : програма організації науково-дослідної діяльності учнів. Х.: Основа, 2005. 208 с.
2. Державний стандарт базової і повної середньої освіти. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF/> (дата звернення: 10.11.2022).
3. Інноваційні педагогічні технології в практиці роботи закладів загальної середньої освіти України : інформаційно-аналітичний довідник / Упорядники: К.В. Таранік-Ткачук, С.В. Кириленко, О.М. Косьмій, Н.А. Бессараб, І.Н. Євтушенко, І.Д. Кондратюк, Г.Е. Самойленко; За заг. ред. Ю.І. Завалевського. Київ–Чернівці: Букрек, 2018. 292 с.
4. Інструктивно-методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2022/2023 навчальному році : лист МОН України від 19.08.2022 р. № 1/9530–22. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2022/08/20/02/Instruktazh-metod.rekom.shchodo.orhaniz.osv.protsesu.2022-2023.navchalnomu.rotsi.20.08.2022.pdf> (дата звернення: 10.11.2022).
5. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики. / Під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. :

«К.І.С.», 2004. 112 с.

6. Концептуальні засади реформування середньої школи. Нова українська школа. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 10.11.2022).
7. Пехота О. М., Кітченко, А. З., Любарська О. М. та ін. Освітні технології: навч.– метод. Посібник. / за ред. О. М. Пехоти. К. : А.С.К., 2001. 256 с.
8. Підласий І. П. Спільна дія. Харків: Вид. група «Основа», 2012. 224 с.
9. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти» (з дипломом молодшого спеціаліста). Наказ Міністерства економіки України від 23.12.2020 р. № 2736. URL: [file:///C:/Users/%D0%97%D0%9E%D0%AF/Downloads/%D0%9D%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B7_2736%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%D0%97%D0%9E%D0%AF/Downloads/%D0%9D%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B7_2736%20(1).pdf) (дата звернення: 10.11.2022).

Вебресурси

1. Міністерство освіти і науки України: [сайт]: україн. версія. URL: <https://mon.gov.ua/ua/> (дата звернення: 10.11.2022). – Назва з екрана. Нова українська школа: [сайт]: україн. версія. URL: <http://nus.org.ua/> (дата звернення: 10.11.2022). – Назва з екрана.

* Олійник Світлана, кандидат педагогічних наук, доцент

Цільова група: учителі освітніх галузей: базова і старша школа, учителі початкових класів, вихователі групи подовженого дня, асистенти вчителя/вихователя, фахівці ІРЦ, керівники гуртків: ЗПО, ЗЗСО, педагоги-організатори, психологи, соціальні педагоги.

Бюджет часу: 4 години.

Форма проведення: лекція, практичне заняття.

Мета: активізація проблеми ефективного використання педагогічними працівниками сучасних підходів для організації інноваційного освітнього процесу. Аналіз і узагальнення досвіду педагогічної діяльності.

Ключові слова: нові підходи до організації освітнього процесу, учитель нової школи, «читацька компетентність», «читацька грамотність», «читання з розумінням», модель компетентного читача, організаційні системи Daily 5 (Читання і письмо) і Daily 3 (Математика), технологія «Критичне мислення», педагогічне проєктування.

План

1. Формула Нової української школи. Нові підходи до організації освітнього процесу. Учитель НУШ. Нові ролі сучасного вчителя. Готовність педагога до виконання комплексних ускладнених завдань.
2. Ціннісні орієнтири Державного стандарту початкової освіти та Державного стандарту базової середньої освіти.
3. Зміст освіти: освітні галузі. Модельна навчальна програма. Обов'язкові структурні компоненти модельної навчальної програми: очікувані результати, пропонування зміст, види навчальної діяльності. Навчальна програма.
4. Діяльнісний підхід – спрямованість освітнього процесу на розвиток ключових компетентностей і наскрізних умінь особистості. Організаційні системи Daily 5 (Читання і письмо) і Daily 3 (Математика).
5. Критичне мислення як система когнітивних стратегій та комунікативних якостей. Важливі

* Викладено тему 2.1. «Сучасні підходи до організації освітнього процесу. Практики їхньої реалізації»

ключові характеристики.

6. Інтегроване навчання – одна з можливостей формування вправного читача в Новій українській школі. Читання з розумінням – наскрізне вміння в контексті ключових компетентностей.
7. Педагогічне проєктування в системі загальної середньої школи. Методичні проєкти: «Росток», «Розвивальне навчання», «Інтелект України», «Початкова школа: освіта для життя», «На крилах успіху», «Світ, у якому я живу», «Гармонія інтелекту та здоров'я».

Основний зміст

Формула Нової української школи: новий зміст освіти; умотивований учитель; наскрізний процес виховання; педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками; орієнтація на потреби учня в освітньому процесі; дитиноцентризм; нова структура школи; справедливий розподіл публічних коштів; сучасне освітнє середовище, яке забезпечить необхідні умови, засоби і технології для навчання учнів, освітян, батьків не лише в приміщенні навчального закладу.

Учитель нової української школи – нові ролі сучасного вчителя: фасилітатор, консультант, модератор, тьютор, едвайзер, менеджер, наставник, лідер. Професійна компетентність сучасного вчителя: фахова компетентність вчителя-предметника відповідно до специфіки професійної діяльності виявляється у галузі ключових наук; педагогічна компетентність учителя ґрунтується на знаннях теорії та практики навчання і виховання, загальнодидактичних закономірностях, принципах і правилах освітнього процесу, педагогічній етиці, вміннях проєктувати педагогічну діяльність, здійснювати ефективне навчальне спілкування і продуктивну пізнавальну взаємодію тощо; психологічна компетентність передбачає сформованість знань загальної, вікової, педагогічної, соціальної психології, лінгвопсихології, психічних процесів, сприйняття, мислення, пам'яті, уваги, мотивації, мовленнєвої та пізнавальної діяльності учнів; методична компетентність виявляється у теоретико-методичній обізнаності щодо педагогічної діяльності – викладання навчального предмета, здатності й готовності здійснювати проєктування та реалізацію процесу навчання на уроці відповідно до сучасних вимог і пріоритетів освіти, спроможності інноваційно збагатити власну педагогічну діяльність й успішно розв'язувати педагогічні ситуації. Готовність педагога до виконання комплексних ускладнених завдань: апробування нових Модельних навчальних програм, модифікуючи їх та пристосовуючи до потреб учнів; укладання навчальних програм, предметів або курсів на інтеграційних засадах; підтримування навчального поступу учня; формування у дитини впевненості в собі, наголошуючи на її сильних сторонах, а не помилках чи слабких сторонах; аналізування ходу реалізації навчальних програм й ухвалювання рішення щодо коригування програм і методів освіти, виховання, розвитку і соціалізації дітей та учнівської молоді відповідно до їхніх індивідуальних потреб.

Модельна навчальна програма – документ, що визначає орієнтовну послідовність досягнення очікуваних результатів навчання учнів, зміст навчального предмета (інтегрованого курсу) та види навчальної діяльності учнів, рекомендований для використання в освітньому процесі в порядку, визначеному законодавством. Обов'язкові структурні компоненти модельної навчальної програми: очікувані результати, пропонований зміст, види навчальної діяльності.

Навчальна програма – документ, що визначає послідовність досягнення результатів навчання учнів із навчального предмета (інтегрованого курсу), опис його змісту та видів навчальної діяльності учнів із зазначенням орієнтовної кількості годин, необхідних для їхнього провадження.

З огляду на реалії реформування вітчизняної шкільної освіти відповідно до концепції Нової української школи першочергову роль у прискоренні змін має методична підтримка вчителя з питань переходу від знаннєвої освітньої парадигми до компетентнісної.

Читацька компетентність не входить у перелік ключових компетентностей, визначених Законом України «Про освіту», але вона є складником інших ключових компетентностей, а саме:

«вільне володіння державною мовою», «спілкування рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами», «навчання впродовж життя» та інших, де взаємодія з текстовим матеріалом є критично важливою. Окрім того, читацька компетентність може розглядатися як предметна компетентність.

У провідних освітніх документах нашої країни – Державному стандарті початкової освіти, Державному стандарті базової середньої освіти – термін «читацька компетентність» не вживається, але використаний термін «читання з розумінням» як назва наскрізного вміння, яке є складником усіх ключових компетентностей. Водночас зі зростанням авторитетності в різних країнах, зокрема в Україні, міжнародних порівняльних досліджень на зразок PIRLS та PISA, стає все більш поширеним у колі освітян ще один термін «читацька грамотність». Засобами інтегрованого навчання (мовно-літературний інтегрований курс «Українська мова», міжгалузевий інтегрований курс «Я досліджую світ») можна забезпечити розвиток і читацької компетентності як предметної компетентності, і читання з розумінням як наскрізного вміння, і становлення читацької грамотності. Розкриваючи особливості формування читацької компетентності учнів в умовах інтегрованого навчання, І. Старагіна у своєму науковому дослідженні демонструє на реальних кейсах, як за допомогою текстів різної функціональної природи (текстів для отримання естетичної, емоційної насолоди, себто художніх, або, як нині часто говорять, текстів фікшн, текстів для пізнання, розширення уявлень про навколишній світ та текстів для виконання дій, себто так званих інформаційних, або текстів нонфікшн), різноманітної структурної організації, відмінної модальності подачі інформації (медіатексти) тощо, із якими є передумови працювати завдяки інтеграції предметів різних освітніх галузей, з'являється можливість усебічно розвивати читацьку спроможність учнів.

Діяльнісний підхід – це спрямованість освітнього процесу на розвиток ключових компетентностей і наскрізних умінь особистості, застосування теоретичних знань на практиці, формування здібностей до самоосвіти і командної роботи, успішної інтеграції в соціум і професійної самореалізації.

Технології діяльнісного методу: проблемно-діалогічна – спрямована на постановку навчальної проблеми та пошук її вирішення (учитель разом із дітьми формулюють тему уроку й у процесі взаємодії вирішують поставлені освітні завдання, внаслідок чого в учнів формуються нові знання); оцінювальна – в учнів формується самоконтроль, здатність оцінювати свої дії та їхній результат самостійно, знаходити свої помилки (розвивається мотивація до успіху); продуктивного читання – дає змогу вчитися розуміти прочитане, отримувати з тексту корисну інформацію та формувати свою позицію у результаті ознайомлення з новою інформацією.

Алгоритм організації уроку за діяльнісним підходом: підбір учителем матеріалу для створення «ситуації успіху»; створення ситуації «інтелектуального розриву в знаннях», організація навчального діалогу для формулювання та фіксації задачі учнями; організація навчального діалогу для виявлення гіпотез про спосіб розв'язання задачі; дослідження з метою винайдення способу відкриття поняття; укладання моделі, що фіксує побачену закономірність у досліджуваних об'єктах науки та стає способом для перевірки; організація перевірки моделі на значній кількості аналогічних задач; рефлексія.

Організаційні системи Daily 5 (Читання і письмо) і Daily 3 (Математика). Технологія навчання «Щоденні 5» (Daily 5) мала певний період розвитку, поки не стала важливою та актуальною в початковій школі Канади. Вперше вона була представлена Гейлом Буше і Джоан Мозер у книзі «The Daily 5: Незалежність грамотності в початкових класах».

«Щоденні 5» (Daily 5) – це методична система, яку використовують у таких країнах світу, як Канада, Британія, Америка й Австралія. Вона розвиває самостійність, креативність, уміння мислити нестандартно. Ця система складається з п'яти видів діяльності – «читання для себе», «письмо для себе», «читання для когось», «робота зі словами» і «слухання», які діти виконують щодня, під час уроків чи групи подовженого дня. Щоденні 3 (Daily 3) – педагогічна технологія навчання математики, яку розробили Гейл Боші та Джоан Мозер. Математика самостійно: учень чи учениця самостійно закріплюють вивчені математичні поняття за допомогою дій із різними предметами, тобто

відбувається кінестетична практика у формі математичних ігор чи практичних робіт. Математика разом з другом: учні в парі закріплюють вивчені математичні поняття за допомогою дій із різними предметами. Відбувається кінестетична практика у формі математичних ігор чи практичних робіт. Математика письмово: учні письмово виконують різні математичні завдання. Більше навчальних матеріалів (відео, завдання, методичні посібники й роздаткові матеріали) можна знайти на безкоштовному онлайн-курсі.

Критичне мислення у контексті діяльнісного підходу. Критичне мислення – це комплекс мисленнєвих операцій, що характеризується здатністю людини аналізувати, порівнювати, синтезувати, оцінювати інформацію з будь-яких джерел; бачити проблеми, ставити запитання; висувати гіпотези та оцінювати альтернативи; робити свідомий вибір, приймати й обґрунтовувати рішення.

Функціонування критичного мислення під час розв'язування проблемної задачі має таку послідовність (С. Терно): 1 етап – породження проблеми або зіткнення з проблемою; 2 етап – проблемна ситуація та проблемна задача створюють певну перешкоду в досягненні мети – ситуацію утруднення (блокада); 3 етап – відбувається переструктурування знань, способів дій, власних настанов і досвіду та знаходиться ідея правильного розв'язку; 4 етап – обґрунтування віднайденого рішення та представлення його іншим (об'єктивація думки).

Технологія КМ у роботі вчителя забезпечує: перехід від навчання, орієнтованого на запам'ятовування, до навчання, спрямованого на розвиток самостійного свідомого мислення учнів; ефективний шлях використання часу вчителя, аніж навчання, яке залишає учнів пасивними; можливість навчити дитину серед потоку інформації вибирати головне, критично перевіряти її.

Критерії ефективності розвитку навичок критичного мислення в учнів: формує власну думку; цінує спільну роботу, у якій виникає загальне рішення; здійснює обдуманий вибір між різними думками; вміє цінувати іншу точку зору; аргументовано сперечається; вміє розв'язувати проблеми; має дослідницькі навички; виявляє інтерес до творчої діяльності.

Стратегії розвитку критичного мислення: «Сенкан», «Фішбоун» («Скелет риби»), «Дерево передбачень», «Кластер», «Товсті/тонкі питання», «6 капелюхів», «Ромашка Блума», «Порожній стілець», «Кути» тощо.

Питання для рефлексії

1. Запропонуйте модель компетентного читача.
2. Проаналізуйте типові освітні програми щодо формування читачької компетентності.
3. Схарактеризуйте дієві практики навчання критичного читання.
4. Окресліть педагогічні умови для стимулювання критичного мислення.
5. Розробіть алгоритм уроку критичного мислення.
6. Проаналізуйте ефективність сучасних педагогічних проєктів.

Література

1. Вашуленко О. В. Читачька компетентність молодшого школяра: теоретичний аспект. Початкова школа. 2011. № 1. С. 48–50.
2. Вікторенко І., Горобець Л. Нові професійні ролі та функції сучасного вчителя контексті Концепції нової української школи. Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти. Слов'янськ, 2019. Вип. 11. С. 93–106. URL: <http://profped.ddpu.edu.ua/article/view/197377/197523>
3. Вчительський конструктор: створіть супер урок. Альманах ГО «Освіторія» / передм. З. Литвин. URL: <https://osvitoria.media/wp-content/uploads/2022/05/%D0%90%D0%BB%D1%8C%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D1%85.pdf>
4. Галюка О. Соціально-професійні ролі вчителя в умовах нової української школи. 2022. URL: <https://sno.udpu.edu.ua/index.php/naukovo-metodychna-robota/91-tendentsiyi-suchasnoyi-pidhotovky-maybutnikh-uchyteliv-pochatkovoyi-shkoly/263-sotsialno-profesijni-rol-i-vchitelya-v-umovakh-novoi-ukrajinskoji-shkoli>
5. Ємець А. А. Методика роботи з науково-пізнавальними творами в початкових класах. Навчальний

посібник. Харків, 2009. 160 с.

6. Ільяна В. М. Сучасний стан вивчення читання як процесу (психолого– педагогічний аспект). *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2012. Вип. 3(1). С. 36–URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ooor_2012_3%281%29_10.
7. Коваль Г. П., Іванова Л. І., Суржук Т. Б. Методика читання : навч. посіб. для студ. пед. ін-тів, гуманіт. ун-тів, пед. коледжів спец. «Педагогіка і методика почат. навчання». Тернопіль, 2010. 280 с.
8. Мартиненко В. О. Структура і зміст читацької компетентності молод–ших школярів. Педагогічна освіта: теорія і практика. Збірник наукових праць. Вип. XV. Кам'янець-Подільський, 2013. С. 145–151. URL : <https://core.ac.uk/download/pdf/32307655.pdf>.
9. Нова українська школа: поради для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. Київ, 2017. 206 с. URL : <http://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/NUSH-poradnyk-dlya-vchytelya.pdf>.
10. Пометун О. Урок, що розвиває критичне мислення. 70 методів в одні книзі». URL: <https://www.criticalthinking.expert/shop/>
11. Пометун О. Як розвивати критичне мислення в учнів. URL: <https://nus.org.ua/articles/krytychne-myslennya-2/>
12. Старагіна І.П. Нова українська школа: розвиток читацької компетентності в учнів початкової школи в системі інтегрованого навчання: навч.–метод. посіб. Х.: Соняшник, 2020. 176 с.
13. Чепелева Н. В. Технології читання. Київ, 2004. 95 с.

Вебресурси

1. Бібліотека Міжнародного центру Критичного мислення (корисні матеріали англійською). URL: <http://www.criticalthinking.org/pages/index-of-articles/1021/>
2. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua> (дата звернення: 29.11.2022).

* Резніченко Зоя, кандидат педагогічних наук, доцент

Цільова група: учителі освітніх галузей: базова і старша школа, учителі початкових класів, вихователі ГПД, асистенти вчителя/вихователя, фахівці ІРЦ, керівники гуртків: ЗПО, ЗЗСО, педагоги-організатори, психологи, соціальні педагоги.

Бюджет часу: 4 години, 2 год лекція, 2 год семінар-практикум.

Форма проведення: лекція, активна форма проведення.

Мета: розвиток професійних компетентностей педагогічних працівників щодо застосування сучасних підходів до організації освітнього процесу – діяльнісного та компетентнісного.

Ключові слова: викладання, метод, навчальний предмет, навчання, Нова українська школа (НУШ), освітня галузь, підхід, стратегія навчання.

План

1. Підхід як стратегія навчання та викладання, що поєднує в собі методи та види діяльності.
2. Застосування сучасних підходів до навчання у НУШ.
3. Діяльнісний підхід у контексті стратегічних завдань освітніх змін.
4. Практична реалізація компетентнісного підходу на уроках предметів освітніх галузей/інтегрованих курсів.

Основний зміст

Підхід як синонім стратегії – знання того, що робити, як це робити, коли це робити та чому це корисно. Загальні стратегії навчання передбачають дії, що їх виконують учні для поліпшення загальних результатів свого навчання. Стратегії можна об'єднати в три категорії: когнітивні, метакогнітивні та соціальні/афективні. Метою певної стратегії є вивчення предмета

* Викладено тему 2.1. «Сучасні підходи до організації освітнього процесу. Практики їхньої реалізації»

чи освітньої галузі.

Когнітивні загальні стратегії навчання – це прямі стратегії, які учні використовують, щоб допомогти собі в навчанні. Це стратегії охоплюють відображення понять, запам'ятовування фактів і мозковий штурм.

Метакогнітивні загальні стратегії навчання – це навички вищого порядку, які учні використовують для управління власним навчанням (наприклад, вибір способу запам'ятовування фактів щодо історичних подій) та його оцінювання.

Соціальні/афективні загальні стратегії навчання – це дії, які учні виконують під час або у зв'язку зі взаємодією з іншими людьми, щоб поліпшити загальний процес свого навчання. Ці стратегії передбачають методи, які учні використовують для регулювання своїх емоцій, мотивації та ставлення, щоб допомогти собі навчатися. Щоб учні засвоїли стратегії навчання, застосовують демонстрацію, надання інструкцій, керовану практику й незалежну практику зі зворотним зв'язком і підтримкою.

Учительські стратегії – це методи та види діяльності, які використовують учителі, щоб допомогти учням самостійно навчатися, а також розвиватися й експериментувати з навчальними стратегіями.

Учні демонструють широкий спектр уявлень, попередніх знань, настанов і звичних прийомів у навчанні. Учителям варто розробити різні навчальні стратегії задля універсального дизайну для навчання – способу реалізації навчальної програми, який мінімізує бар'єри та збільшує ефективність навчання для всіх учнів.

Сучасна дослідниця активних методів навчання Суджата Мехта узагальнила 6 характеристик сучасних методів навчання в статті «Сучасні методи навчання – настав час для змін»: орієнтація на учня, навчання на основі діяльності, інтерактивний підхід, різноманітні форми взаємодії учнів, інтегрований характер – можливість отримати знання з кількох тем, вивчаючи одну, співпраця на рівних умовах.

Міжнародні освітні експерти Джон Хетті та Роберт Марцано проаналізували десятки тисяч освітніх документів, щоб знайти, узагальнити та класифікувати найкращі підходи до навчання за рівнем їхньої здатності покращувати розуміння учнями теми. У 2022 році Департамент освіти та навчання штату Вікторія (Австралія) створив на основі дослідження інтерактивний ресурс під назвою «HITS», метою якого є огляд 10 стратегій навчання високого впливу та який містить корисні ресурси для подолання розриву між науково обґрунтованою практикою та досвідом у класі.

10 найефективніших стратегій навчання (за Д. Хетті та Р. Марцано): формулювання цілей, структурування уроків, явне навчання, напрацьовані приклади, спільне навчання, варіантність повторення, опитування, зворотний зв'язок, метакогнітивні стратегії, диференціація.

Диференційоване навчання – підхід до навчання, що забезпечує максимальне зростання кожного учня, враховуючи його індивідуальні потреби на відповідному етапі розвитку, а потім пропонуючи такий навчальний досвід, який відповідає цим потребам.

Особистісно орієнтований підхід це – цілеспрямований, планомірний, спеціально організований освітній процес, спрямований на розвиток здобувачів освіти, становлення їх як особистостей з урахуванням вікових, індивідуальних особливостей, інтересів, здібностей, особливих освітніх потреб.

Інтегрований підхід в освіті – побудова змісту (окремого предмета або освітньої галузі) на основі обґрунтованого поєднання елементів знань із різних предметів (галузей – міжпредметна або міжгалузева інтеграція); реалізується на різних рівнях: інтегровані уроки (окремі заняття), інтегровані курси, які вивчають протягом навчального року, проведення тематичних днів, тижня або блоків (кількох тижнів), робота над проєктами з використанням: активного навчання, кооперативного навчання, емпіричного навчання, навчання через відкриття, навчання на основі запитів учнів, проблемного навчання, проєктного навчання та

інтерактивне навчання.

Сутність середовищного підходу полягає у спрямованості освітнього процесу на створення системи впливів і умов, що забезпечують саморозвиток особистості, реалізацію її творчого потенціалу; розбудову сучасного (безпечного, інклюзивного) освітнього середовища, у якому визнається й підтримується унікальність учня, наявні належні умови для його розвитку.

Інклюзивний підхід – створення таких умов, за яких усі учасники освітнього процесу мають рівний доступ до якісної освіти, зокрема діти з особливими освітніми потребами.

STEM – це міждисциплінарний підхід до навчання, який інтегрує чотири галузі знання з метою набуття учнями життєвого досвіду, розвиває навички 4К: критичного, інноваційного та творчого мислення, комунікації та командної роботи при розв'язанні проблем.

Діяльнісний підхід – це інтеграція навичок, орієнтована на формування способів дій; спрямованість освітнього процесу на розвиток ключових компетентностей та наскрізних умінь особистості; застосування теоретичних знань на практиці; формування здібностей до самоосвіти й командної роботи; успішну інтеграцію в соціум і професійну самореалізацію. Основа діяльнісного підходу – це створення освітнього середовища, у якому учні вчать вчитися. Діяльнісний підхід у школі характеризується агентністю учнів.

Три базові принципи діяльнісного підходу: не давати учням готових рішень, залучати до співпраці, давати позитивний зворотний зв'язок.

З практиками успішної реалізації діяльнісного підходу в початковій школі можна ознайомитися у матеріалах із досвіду роботи Lego Foundation. У Державному стандарті базової середньої освіти (2020) вимоги до обов'язкових результатів навчання визначено на основі компетентісного підходу.

Компетентісний підхід – спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток компетентностей особистості, тісно пов'язаний з особистісно зорієнтованим і діяльнісним підходами; передбачає побудову освітнього процесу з урахуванням формування універсальних навчальних дій, які забезпечують учням і ученицям уміння вчитися.

Підхід до організації освітнього процесу, за якого учні й учениці, які працюють в одній групі, опановуючи новий матеріал, обмінюються знаннями та навчаються один в одного – це «рівний рівному».

Активна форма проведення заняття передбачає опрацювання питань:

Практична реалізація компетентісного підходу на уроках предметів освітніх галузей/інтегрованих курсів. Компетентісний потенціал освітніх галузей (додатки до Державного стандарту базової середньої освіти (2020)). Ознаки компетентісно орієнтованих завдань. Тести міжнародного моніторингового дослідження PISA як приклад компетентісно орієнтованих завдань комплексного характеру природничої галузі. Конструювання компетентісно орієнтованого змісту завдань за сучасними підручниками НУШ.

Питання для рефлексії

1. Які стратегії викладання придатні для учнів молодшого, середнього, старшого шкільного віку?
2. Які навчальні стратегії опанували та застосовують ваші учні для поліпшення вивчення навчального предмета/інтегрованого курсу?
3. Дайте визначення поняття «агентність учня».
4. Схарактеризуйте базові принципи діяльнісного підходу та наведіть приклади їх реалізації при викладанні вашого навчального предмета/освітньої галузі.
5. Поясніть, як ви розумієте твердження «Наскрізні навички є основою розвитку та формування ключових компетентностей» в контексті вашого розуміння шляхів застосування сучасних підходів до навчання у НУШ. Наведіть приклади.
6. Як пов'язані між собою компетентісний і діяльнісний підходи?

Література

1. Гра по-новому, навчання по-іншому: методичний посібник / упорядник О. Рома. The LEGO Foundation, 2018. 44 с.
2. Кращі практики НУШ на Полтавщині: збірник матеріалів. /упор. М. П. Крилевець, Т. А. Устименко. Полтава: ПОІППО, 2021. 59 с. URL: <https://ed.poippo.pl.ua/handle/022518134/764>.
3. Мірошнікова А. Словник НУШ: Інтегроване навчання URL: <https://osvitoria.media/experience/slovnynk-nush-integrovane-navchannya/>.
4. Нова українська школа: путівник для вчителя 5–6 класів : навчально- методичний посібник / за ред. А. Л. Черній ; відп за вип. В. М. Салтишева. Рівне: ПОІППО, 2022. 168 с.
5. Паркер Р., Томсон Б.С. Біла книга. Діяльнісний підхід у школі. Lego Foundation. 2019. URL: https://cms.learningthroughplay.com/media/dx1copjh/tp-at-school_ukranian_version.pdf
6. Пометун О. Енциклопедія інтерактивного навчання. / Бібліотека журналу «Історія і суспільствознавство у школах України: теорія і методика навчання». 2014. №5 (вересень–жовтень). 95 с.
7. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти: Постанова Кабінету міністрів України від 30.09.2020 р. № 898.
8. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти: Постанова Кабінету міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87.
9. Концептуальні засади реформування середньої школи «Нова українська школа». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
10. Українська для всіх: як навчати тих, для кого українська мова не є рідною /М. Костюк, І. Хворостяний, І. Унгурян. Київ: ТОВ «Видавництво «ЮСТОН», 2021. 248 с.
11. Шість цеглинок в освітньому просторі школи: методичний посібник / Упорядник О.Рома. The LEGO Foundation, 2018. 32 с.

Вебресурси

1. Інформаційний та ресурсний хаб Нової української школи URL: <https://nushub.org.ua/>
2. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua>
3. Нова українська школа. Вебресурс НУШ. URL: <https://nus.org.ua/>
4. Онлайн курс «НУШ: базова середня освіта». URL: <https://osvitoria.university/profile/progress/courses/>
5. Освітній репозитарій НУШ Українського інституту розвитку освіти URL: <https://uied.org.ua/osvitnij-repozytarij-nush/>

Тема 2.2. Інноваційні підходи в дошкільній освіті. Практики їхньої реалізації

Олійник Світлана, кандидат педагогічних наук, доцент

Цільова група: вихователі закладів дошкільної освіти, керівники закладів дошкільної освіти.

Бюджет часу: 4 години.

Форма проведення: лекція, практичне заняття.

Мета: розвиток професійної компетентності вихователів закладів дошкільної освіти, керівників закладів дошкільної освіти з питань ефективного використання сучасних підходів в умовах організації інноваційної діяльності закладу дошкільної освіти.

Ключові слова: педагогічний процес, планування, розвивальне освітнє середовище, типи навчання, нестандартні заняття, інноваційні технології та методики у галузі дошкільної освіти, інтерактивні методи навчання.

План

1. Становлення компетентностей дитини під час здобуття дошкільної освіти.
2. Педагогічний процес у сучасному закладі дошкільної освіти. Сутність педагогічного процесу. Закономірності педагогічного процесу. Планування педагогічного процесу закладу дошкільної освіти: перспективне планування, поточне (календарне планування). Різні варіанти форм планування й обліку навчальної роботи закладу дошкільної освіти. Розвивальне освітнє середовище закладу дошкільної освіти. Елементи розвивального предметного середовища. Система комп'ютерної освіти для дітей дошкільного віку.
3. Особливості навчання дітей дошкільного віку. Зміст навчання дітей дошкільного віку. Дидактичні принципи дошкільного навчання. Моделі навчання дошкільників. Пряме, непряме навчання дошкільників. Проблемне, опосередковане навчання дошкільників. Доцільність використання різних типів навчання дошкільників.
4. Нетрадиційні заняття (комбіновані, інтегровані, проєкт). Нестандартні заняття (мандрівки, години ввічливості, уроки милування природою, заняття-пошук, заняття-казка, заняття-тренінг тощо). Методика організації і проведення. Особливості використання інноваційних педагогічних технологій у процесі моделювання заняття.
5. Класифікація педагогічних технологій: за рівнем застосування; за провідним чинником психічного розвитку; за філософською основою; за науковою концепцією засвоєння досвіду: за ставленням до дитини; за типом організації та управління пізнавальною діяльністю.
6. Інноваційні технології та методики у галузі дошкільної освіти.
7. Інтерактивні методи навчання: «Асоціативний ряд», «Читання по колу», «Карусель», «Активне слухання», «Тематична піраміда», «Трибуна вільних думок» тощо.

Основний зміст

Цілі закладу дошкільної освіти:

- загальний розвиток основних здібностей дитини (сенсорних, розумових, фізичних, естетичних);
- становлення базису особистісної культури;
- забезпечення загальної готовності дитини до школи;
- розвиток комунікативних здібностей, пізнавальної активності, творчості дітей.

Педагогічний процес – спеціально організована, динамічна взаємодія педагога і дітей, спрямована на забезпечення їх навчання, виховання, розвитку.

Компоненти структури педагогічного процесу: цільовий (окреслює мету і завдання, що її конкретизують); змістовий (визначає сукупність ставлень, ціннісних орієнтацій, досвіду діяльності та знань); діяльнісний (характеризує форми, способи, засоби виховної взаємодії, спрямованої на реалізацію мети і завдань, освоєння змісту педагогічного процесу); результативний (уособлює досягнуті результати та ступінь ефективності педагогічного процесу); ресурсний (відображає соціально-економічні, морально-психологічні, гігієнічні умови перебігу педагогічного процесу).

Вимоги педагогічного процесу: вирішення завдань виховання і навчання в їхній єдності; урахування вікових та індивідуальних особливостей дітей; гуманістична взаємодія вихователя і вихованців; опора на потреби й інтереси дітей; єдність різноманітних видів діяльності дітей; створення розвивального середовища для дитини тощо.

Сучасні дослідники розглядають **розвивальне предметне середовище** як систему матеріальних об'єктів діяльності дитини, що функціонально моделює зміст її духовного і фізичного розвитку. Сюди відносять: архітектурно- ландшафтні та природничо-екологічні об'єкти; художні студії; ігрові та спортивні майданчики; конструктори; тематичні набори іграшок, посібників; аудіовізуальні та інформаційні засоби виховання і навчання. З появою комп'ютерів розвивальне середовище у дошкільних закладах функціонує як комп'ютерно-ігровий комплекс (KIK), у складі якого є комп'ютерна зала; ігрова зала; зала релаксації тощо. Успішність педагогічного процесу значною мірою визначається педагогічно доцільним плануванням, завданням

якого полягає у забезпеченні науково обґрунтованого підходу до педагогічного процесу, систематичної роботи з усіма вихованцями, індивідуального підходу до кожного з них.

Перспективне планування окреслює раціональну черговість вирішення поставлених завдань, визначає їх співвідношення між собою на тривалий період (навчальний рік, півріччя, квартал, місяць). **Поточне (календарне) планування** охоплює найближчий часовий проміжок – від 1–2 днів до 1–2 тижнів, місяців, кварталу.

Зміст навчання дітей дошкільного віку має відповідати таким **принципам**: наочності навчання; свідомості й активності; систематичності й послідовності; індивідуального підходу до дітей; зв'язку знань і вмінь із життям; науковості знань; виховувальної й розвивальної спрямованості знань; доступності знань; природовідповідності організації навчання; позитивної емоційності навчання. В освітньому процесі вихователі використовують різні типи (за іншою термінологією — види) навчання. З огляду на особливості навчання дітей дошкільного віку оптимально вести мову про пряме, проблемне, непряме, опосередковане навчання.

Пряме навчання. Особливість його полягає в тому, що педагог чітко формулює дидактичне завдання, послуговуючись при цьому відповідним зразком.

Проблемне навчання. Орієнтуючись на проблемне навчання, педагог уникає прямого повідомлення знань і відповідного формулювання завдання, а створює проблемну ситуацію, яка вимагає від дитини пошуку правильного вирішення на основі нового способу використання здобутих знань, установлення в них нових зв'язків, оволодіння новими знаннями й уміннями.

Непряме навчання. Здійснюють його у процесі неповного формулювання дитині навчального завдання, коли вона конкретизує, вносить елементи творчості у мету і способи виконання навчального завдання або надання дітям матеріалу без формулювання конкретного завдання, що спонукає їх самостійно визначати завдання, способи його реалізації.

Опосередковане навчання. Суть його полягає у навчанні різних способів пізнання навколишнього світу. При цьому змінюється роль дитини у навчальному процесі, оскільки їй доводиться не тільки навчатися, а й навчати інших.

Метод навчання – система послідовних способів взаємопов'язаної діяльності педагога і дітей, спрямована на досягнення навчально-виховних завдань.

У дошкільній дидактиці **методи навчання** класифікують за різними ознаками.

За джерелами знань розрізняють: наочні (спостереження, демонстрація); словесні (розповідь, читання (слухання дітьми) творів художньої літератури), бесіда)) та практичні (вправи, ігри, прості досліди, моделювання) методи.

За типом пізнавальної діяльності виокремлюють такі методи навчання: пояснювально-ілюстративний (інформаційно-рецептивний), репродуктивний (відтворювальний), частково-пошуковий (евристичний), проблемний, дослідницький.

Навчання дошкільників здійснюється не лише на спеціально організованих заняттях, а й у повсякденному житті, у різноманітних видах діяльності дітей за допомогою форм організації навчального процесу.

Форма організації навчання – спільна навчальна діяльність педагога і дітей, що здійснюється в певному порядку і встановленому режимі. **За провідною діяльністю** розрізняють такі форми організації навчання дошкільників: дидактична гра, екскурсія, заняття.

За змістом навчання розрізняють заняття: з ознайомлення з навколишнім середовищем; з розвитку мовленнєвого спілкування; з формування елементарних математичних уявлень; з образотворчої діяльності; з фізичної культури; музичні.

За дидактичними цілями виокремлюють такі види занять: заняття із засвоєння дітьми нових знань; заняття із закріплення і систематизації досвіду (організованого чи стихійного) дітей; контрольні заняття; комплексні заняття.

Нетрадиційні заняття (комбіновані, інтегровані, проєкт). **Нестандартні заняття** (мандрівки, години ввічливості, уроки милування природою, заняття-пошук, заняття-казка, заняття-тренінг тощо).

Інноваційні технології та методики в галузі дошкільної освіти. Спадщина Софії Русової («Український дитячий садок»). Автор – С. Русова. Педагогіка М. Монтессорі («Будинок вільної дитини»). Автор – М. Монтессорі. Вальдорфська педагогіка («Вальдорфський дитячий садок»). Автор – Р. Штайнер. Система освіти «Довкілля» Автор – В. Ільченко. Діагностична методика Т. Піроженко «Мовленнєве зростання дошкільника». Автор – Т. Піроженко. Технологія фізичного виховання дітей М. Єфименка («Театр фізичного розвитку та оздоровлення дітей»). Автор – М. Єфименко. Технологія розвитку творчої особистості Г. Альтшуллера. Теорія розв'язання винахідницьких завдань. Автор – Г. Альтшуллер. Методика використання схем-моделей для навчання дітей описових розповідей. Автор – Т. Ткаченко. Методика використання схем-моделей у лексично-граматичній роботі. Автор – К. Крутій. Особливості розвитку дитини засобами взаємодії різних видів мистецтв. Методика розвитку творчих здібностей на заняттях з малювання. Автор – Л. Шульга. Спадщина В. Сухомлинського. Автор – В. Сухомлинський. Методика навчання дітей читання М. Зайцева. Автор – М. Зайцев. Розвиваючі ігри Нікітіних: кубики, гра «Танграм». Педагогіка Амонашвілі. Автор – Ш. Амонашвілі.

Таблиця

Інтерактивні методи роботи з дошкільниками

Назва методу	Зміст методу
Мікрофон	Діти разом із вихователем утворюють коло та, передаючи одне одному імітований або іграшковий мікрофон, висловлюють свої думки на задану тему — запропоновані до розгляду питання чи проблеми. Висловлювання не обговорюються.
Дебати	Діти разом із вихователем утворюють коло та, передаючи один одному імітований або іграшковий мікрофон, висловлюють свої думки на задану тему — запропоновані до обговорення питання чи проблеми. Висловлювання обговорюються: діти ставлять одне одному запитання, відповідають на них, шукаючи спосіб розв'язання проблеми.
Удвох	Діти утворюють робочі пари та виконують запропоноване завдання.
Ланцюжок	Діти утворюють робочі пари, обговорюють завдання та вносять свої пропозиції в імітований ланцюжок — скажімо, у таблицю, де представлений хід казки у малюнках або умовних позначках, або самі утворюють «ланцюжок дій», «потяг» тощо.
Снігова куля	Діти об'єднуються у малі групи і обговорюють проблемне питання, ситуацію або виконують спільне завдання, домовившись про чітку послідовність дій кожного члена групи.
Синтез думок	Діти об'єднуються у малі групи, виконують певне завдання, наприклад, малюнок на аркуші паперу, та передають його в іншу групу, учасники якої доопрацьовують виконане завдання.
Коло ідей	Кожний учасник або кожна група виконує однакове завдання — обдумує певне питання, а потім вносить свої пропозиції, ідеї тощо.
Загальний проєкт	Діти об'єднуються у кілька груп. Групи отримують різні завдання, кожне з яких спрямоване на розв'язання певного аспекту однієї проблеми. Потім кожна група представляє свій варіант розв'язання цієї проблеми.
Асоціативна квітка	Діти об'єднуються у кілька груп. На дошці закріплюють «середину» квітки із зображенням певного поняття. Кожна група добирає слова-асоціації, картинки-асоціації до цього поняття.

Характерними особливостями цих методів є оптимальна активізація дітей; спільна діяльність вихователя та вихованців у режимі рівноправного спілкування; створення умов для переживання успіху кожним учасником педагогічної взаємодії; обов'язкова рефлексія процесу навчання і виховання – осмислення доцільності обраних завдань, форм роботи, способів діяльності, причин невдач або досягнення цілей тощо.

Питання для рефлексії

1. Як відбувається становлення компетентностей дитини під час здобуття дошкільної освіти?
2. Обґрунтуйте вимоги до сучасного заняття.
3. Запропонуйте модель нестандартного заняття.
4. Продемонструйте використання інноваційних технологій або методик у галузі дошкільної освіти.
5. Схарактеризуйте інтерактивні методи навчання.
6. Окресліть вимоги до розвивального освітнього середовища закладу дошкільної освіти.
7. Розробіть дидактичне завдання для різних типів навчання: пряме, непряме, проблемне, опосередковане навчання.

Література

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі»/ Наук. кер. та заг. ред. О. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / Наук. кер. та заг. ред. О.Л. Кононко. 3-тє вид., випр. К.: Світич, 2009.430 с.
2. Базова програма «Я у Світі»: методичні рекомендації для вихователів ДНЗ / упоряд. О.Б. Полєвікова. 2-ге вид. Х.: ВГ «Основа», 2010. 335 с.
3. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах / А.М. Богуш. К.: Видавничий Дім «Слово», 2015.704 с.
4. Дошкільна освіта в контексті ідей Нової української школи: збірник наукових праць. Хмельницький: ФОП Мельник А.А.,2020.496 с.
5. Єфіменко М. Р. Методичні засади формування соціальної адаптованості дошкільників засобами ігрової діяльності. Донецьк : Ноулідж, Донец. від-ня, 2012. 95 с
6. Ігрова діяльність старших дошкільників / упор. Н.Ф. Юрченко.Х.: ВГ «Основа», 2011. 304 с.
7. Кононко О. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я і Світ». 2-ге вид. випр. К.: Світич, 2008. 430 с.
8. Лисенко Н. В. Педагогіка українського дошкілля: У 2 частинах: Навчальний посібник / Н. В. Лисенко, Н. Р. Кирста. К.: Вища школа, 2006. Ч. 1. 302 с.
9. Лисенко Н. В., Кирста Н. Р., Педагогіка українського дошкілля: у 3 ч. Ч.2: навч. посібник. К.: Видавничий дім «Слово», 2010. 360 с.
10. Методичні аспекти реалізації Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / Наук. кер. та заг. ред. О.Л.Кононко. 2-ге вид., випр. К.: Світич, 2009. 208 с.
11. Освітня програма «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку / [Н. В. Гавриш, Т. В. Панасюк, Т. О. Піроженко, О. С. Рогозянський, А. С. Шевчук]; за заг.ред. Т. О. Піроженко. К.: Українська академія дитинства, 2017. 180 с.
12. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: підручник.4-ге вид., переробл. Київ : ВЦ «Академія», 2018. 408 с.
13. Поніманська Т.І., Дичківська І.М. Дошкільна педагогіка. Практикум. Навч. пос. для студентів ВНЗ, спеціальність «Дошкільне виховання». К.: Видавничий дім «Слово», 2007. 352 с.
14. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля»/ авт.–упор. Білан О. І. Тернопіль: Мандрівець, 2013. 264 с.
15. Програма розвитку дітей дошкільного віку « Впевнений старт» / О. О. Андрієтті, О. П. Голубович, О. П. Долинна, Т. В. Дяченко, Т. С. Ільченко, Г. Є. Іванова, Г. М. Лисенко, Т. В. Панасюк, Г. В. Петрова, Т. О. Піроженко, Н. М. Романко, Н. А. Случинська, Н. І. Трикоз. Тернопіль: Мандрівець, 2013.104 с.
16. Чекан О.І.Застосування комп'ютерних технологій у професійній діяльності вихователя дошкільного навчального закладу / О. І. Чекан. К.: Слово, 2015. 184 с.

Вебресурси

1. Державний стандарт початкової освіти, затверджений 21 лютого 2018 р. <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti>
2. Наказ МОН про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (нова редакція) <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti-derzhavnogo-standartu-doshkilnoyi-osviti-nova-redakciya>

Тема 2.3. Дизайн сучасного уроку: офлайнний і онлайнний режими*Буйдіна Олена, кандидат педагогічних наук***Цільова група:** педагогічні працівники закладів загальної середньої освіти.**Бюджет часу:** 2 години.**Форма проведення:** лекція-дискусія.**Мета:** розглянути дизайнерські підходи до конструювання уроку в компетентнісній парадигмі; поглибити і розширити знання педагогічних працівників щодо організації змішаного навчання та формату повного дистанційного навчання.**Ключові слова:** урок, навчальне заняття, дизайн, педагогічний дизайн, діяльнісний підхід, модель 5Е, універсальний дизайн для навчання, дистанційне навчання, змішане навчання, ротація станцій, ротація лабораторій, перевернутий урок, модель а-ля-карт (на вимогу), гнучка модель.**План**

1. Дизайн уроку: поняття та сутність.
2. Діяльнісний підхід. Модель уроку 5Е.
3. Універсальний дизайн у навчанні. Планувальник уроку.
4. Дистанційне навчання. Змішане навчання і його моделі.

Основний зміст

Урок – це: 1) основна одиниця освітнього процесу, яка має чіткі межі – час (45 хвилин), план роботи та склад учнів (клас) [11, с. 4]; 2) динамічна та варіативна форма організації навчального процесу, при якій у межах точно встановленого часу учитель займається з певним складом тих, хто навчається (з класом) за розкладом, використовуючи різноманітні методи та засоби навчання для вирішення поставлених освітніх завдань. Залежно від переважання тих чи інших методів і засобів той самий тип уроку може мати кілька різновидів (наприклад, тип уроку – пояснення нового матеріалу; види – урок-конференція, урок-лекція тощо) [5, с. 99]. Бажаючи відійти від традиційного розуміння суті та структури уроку, від стереотипів, пов'язаних із використанням назви «урок», освітяни дедалі більше послуговуються терміном «навчальне заняття».

Поняття «дизайн» (англ. design) означає «проекувати, креслити, задумати; вид діяльності, пов'язаний з проектуванням предметного світу» [10]. Педагогічний дизайн – це забезпечення систематичного процесу для розуміння проблем навчання, усвідомлення шляхів розв'язання цих проблем; наука створення деталізованого опису умов розвитку, оцінювання, реалізації ситуацій, які сприяють навчанню, цілісний процес аналізу потреб і цілей навчання, розроблення системи способів передавання знань для задоволення цих потреб [13].

Принципи педагогічного дизайну визначив Роберт Ганьє (R. Gagné): 1) привернення уваги учнів; 2) інформування учнів про мету (очікування); 3) пригадування, повторення попереднього навчального матеріалу; 4) формування ланцюжка асоціацій з наявними та новими знаннями; 5) демонстрування прикладів, семантичне кодування; 6) застосування отриманих знань на практиці; 7) забезпечення зворотного зв'язку (підкріплення); 8) оцінка продуктивності (пошук); 9) перенесення практичних навичок у нові умови (узагальнення) [13].

Традиційний урок характеризується порядком, регламентацією, дисципліною, старанністю учнів, які підпорядковуються вчителю; точними контурами навчального матеріалу. Сучасний урок

вимагає реалізації підходів, які орієнтуються на всебічний розвиток дитини, розкриття потенціалу кожного, створення середовища, у якому учні вчать вчитися. Одним з освітніх підходів є **діяльнісний підхід**, який реалізується через різноманітні методики: активного, кооперативного, емпіричного, проблемного, проєктного навчання, навчання на основі запитів дітей, навчання шляхом відкриття тощо.

Наприклад, на теорії діяльнісного підходу заснована навчальна **модель 5Е**

– інструмент планування для дослідницького навчання, що забезпечує структуру, за допомогою якої учні можуть поєднувати наукові ідеї з їхнім досвідом і застосовувати свої знання в нових контекстах.

Модель 5Е включає такі етапи: залучення (Engage), дослідження (Explore), пояснення (Explane), поширення (Elaborate), оцінка (Evaluate). Мета етапу

«залучення» (Engage) полягає в тому, щоб викликати інтерес учнів та залучити їх особисто до уроку; мета етапу «дослідження» (Explore) – залучити учнів до теми та надати можливість побудувати власне розуміння. Далі учні мають пояснити, що саме зрозуміли (пояснення, explain). Четвертий етап – це численні заходи, метою яких є надання учням розуміння міжпредметних зв'язків. Це можливість розширити свої знання та навички за допомогою нового практичного досвіду (elaborate). Етап оцінка (Evaluate) включає інтерактивне оцінювання успішності навчання учнів та розуміння теми.

Універсальний дизайн для навчання (УДН) – це підхід, який призначений для забезпечення всім учням рівних можливостей навчатися в інклюзивному середовищі за допомогою гнучких навчальних підходів; спосіб реалізації навчальної програми, який мінімізує бар'єри та збільшує ефективність навчання для всіх учнів. Мета УДН – моделювання гнучкої, пристосованої до потреб усіх дітей навчальної програми. Базові принципи: 1) *представлення* (як учні сприймають інформацію) – надання інформації і контенту по-різному, пропонування кількох варіантів представлення навчального матеріалу, щоб забезпечити різні способи сприйняття інформації та засвоєння знань; 2) *взаємодія* (як учні планують, організовують та ініціюють дії) – розмежування способів, якими учні можуть висловити те, що вони знають, необхідність забезпечення кількох способів дій і демонстрації учнями набутих знань;

3) *залучення* (як учні мотивуються та залучаються до процесу навчання) – забезпечення кількох режимів участі та взаємодії [6].

Келлі Ралабате, експертка з імплементації універсального дизайну для навчання, розробила планувальник уроку – «Сходи універсального навчального дизайну»:

– створіть ефективні навчальні цілі на основі змісту та стандартів ефективності; переконайтеся, що навчальні цілі є SMART: конкретними, вимірними, досяжними, орієнтованими на результат і обмеженими у часі;

– сплануйте урок, який урахує різноманітність, скориставшись принципами варіативності (множинності) в УДН;

– сплануйте змістовне та інформативне оцінювання;

– виберіть ефективні та доцільні методичні прийоми, матеріали та медіаресурс;

– проведіть урок та оцініть роботу кожного учня чи учениці;

– використовуйте стратегії саморефлексії та професійні навчальні спільноти, щоб постійно вдосконалювати повсякденну практику [14].

Дистанційне навчання – це організація освітнього процесу в умовах віддаленості один від одного його учасників та їх, як правило, опосередкованої взаємодії в освітньому середовищі, яке функціонує на базі сучасних освітніх інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій.

У дистанційному навчанні розрізняють два режими взаємодії: синхронний (учасники одночасно перебувають в електронному освітньому середовищі або спілкуються за допомогою засобів аудіо-, відеоконференції) і асинхронний (учасники взаємодіють між собою із затримкою у часі, застосовуючи при цьому інтерактивні освітні платформи, електронну пошту, форуми, соціальні

мережі тощо). Для організації дистанційного навчання важливо пам'ятати про засоби комунікації, середовище для взаємодії, цифровий контент і забезпечення активності учасників [9].

Дискусійне питання сучасної освіти: що є елементом проєктування для онлайн-навчання – урок, лекція чи окреме завдання? Проблема полягає у розв'язанні суперечностей між постійним розвитком сучасних електронних освітніх систем та орієнтацією відповідного програмного забезпечення на тексти та моделі навчання (лінійність, вербальність, послідовність, повнота тощо) попереднього етапу розвитку суспільства. У зв'язку із цим актуалізується питання доцільності перенесення звичних дидактичних рішень (відеопояснення, рекомендований список джерел, питання для самоконтролю засвоєння вивченого, практичні завдання, побудовані на основі вивченого) на платформи онлайн-освіти [3; 4].

Змішане навчання – це освітній підхід, який поєднує офлайн-навчання з участю вчителя (обличчям до обличчя) з онлайн-навчанням і передбачає елементи самостійного контролю учнем шляху, часу, місця і темпу навчання, а також інтеграцію досвіду навчання з учителем і онлайн. Навчання за участі вчителя є важливим елементом змішаного навчання: учитель демонструє учням моделі мислення і поведінки, способи побудови взаємодії. Виділяють такі базові моделі змішаного навчання в школі: ротація станцій, ротація лабораторій, модель а–ля–карт (на вимогу), гнучка модель. У змішаному навчанні варто відійти від традиційного розподілу на лекції, семінари, лабораторні, практичні роботи та планувати роботу як набір діяльностей, кожен з яких можна умовно віднести до офлайн- чи онлайн-навчання. Власна модель змішаного навчання може мати унікальний вигляд і комбінувати ці види офлайн- чи онлайн-діяльності.

Основою ефективного застосування змішаного навчання є:

- технологічна готовність викладачів, учнів і закладу освіти – доступність матеріалів, постійна підтримка учнів, зручність контролю процесу навчання, автоматизація частини роботи учня;
- ґрунтовна методична підготовка кожного предмета – занурення учнів у процес навчання, засвоєння матеріалу, ефективна взаємодія між суб'єктами навчання, персоналізація навчання;
- вибір оптимальної моделі навчального процесу – проєктування сценарію навчання як послідовності дій та досвіду, що його здобувач отримає впродовж курсу, деталізована підготовка й організація не лише аудиторних занять, а насамперед самостійної роботи [1].

Питання для рефлексії

1. Запропонуйте визначення поняття «сучасний урок», «дизайн уроку».
2. Зважаючи на еволюцію уроку як організаційної форми освітнього процесу, обґрунтуйте актуальність поняття «сучасний урок».
3. Опишіть основні ідеї моделі змішаного навчання «перевернутий клас».
4. Запропонуйте алгоритм моделювання дистанційного навчання. Порівняйте дистанційне навчання з офлайновим.

Література

1. Андреева Н. В., Рождественская Л. В., Ярмахов Б. Б. Шаг школы в смешанное обучение / отв. ред. З. Ю. Смирнова. М. : Буки Веди, 2016. 282 с.
2. Ворожейкіна О. М. 100 цікавих ідей для проведення уроку. Х. : Вид. група «Основа», 2011. 287 с. (Серія «Золота педагогічна скарбниця»).
3. Илалтдинова Е. Ю., Беляева Т. К., Лебедева И. В. Цифровая педагогика: особенности эволюции термина в категориально–понятийном аппарате педагогики. Перспективы науки и образования. 2019. № 4(40). С. 33–43. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/tsifrovaya-pedagogika-osobennosti-evolyutsii-termi-na-vkategorialno-ponyatiynom-apparate-pedagogiki> (дата звернення: 19.01.2023).
режими
Казакова Е. И. Цифровая трансформация педагогического образования (Ярославский педагогический вестник. 2020, № 1 (112). С. 8–14). URL: <https://cyberleninka.ru/journal/n/yaroslavskiy-pedagogicheskiy-vestnik?i=1060836> (дата звернення: 19.01.2023).

4. Коджаспирова Г. М., Коджаспиров А. Ю. Педагогический словарь: Для студ. высш. и сред. пед. учеб. заведений. М. : Изд-й центр «Академия», 2000. 176 с.
5. Мартин Б. Ханнингтон Б. Универсальные методы дизайн. СПб. : Питер, 2014. 208 с.
6. Островеерхова Н. Аналіз уроку за новітніми технологіями / упоряд. І. М. Рожнятовська. К. : Видавничий дім «Шк. світ», 2012. 120 с.
7. Підласий І. П. Спільна дія. Харків: Вид. група «Основа», 2012. 224 с.
8. Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти : Наказ МОН України від 08.09.2020 р. № 1115. URL: [file:///C:/Users/Home/Downloads/5f89ab79598a1864855426%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Home/Downloads/5f89ab79598a1864855426%20(1).pdf) (дата звернення: 18.01.2023).
9. Словник іншомовних слів. URL : <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%C4%E8%E7%E0%E9%ED> (дата звернення: 19.01.2023).
10. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. За ред. О. І. Пометун. К.: Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.
11. Чернецька Т. І. Сучасний урок: теорія і практика моделювання: навчальний посібник. К.: ТОВ «Праймдрук», 2011. 352 с.
12. Gagne R. The conditions of learning. 4th ed. New York: Holt, Rinehart & Winston, 1985. 361 p.
13. Patricia Kelly Ralabate. Your UDL Lesson Planner: The Step-by-Step Guide for Teaching all Learners. L.: «Brookes Publishing»; 1st edition.

**Канівець Зоя, кандидат педагогічних наук*

Цільова група: учителі освітніх галузей: базова і старша школа; учителі початкових класів; вихователі ГПД; директори ЗЗСО; заступники директорів ЗЗСО з НВР.

Бюджет часу: 2 години.

Форма проведення: лекція.

Мета: розширити знання педагогічного працівника щодо дизайну уроку у світлі освітнього реформування; удосконалити вміння в межах методичної системи уроку та форматів проведення уроку: онлайн та офлайн.

Ключові слова: урок, нова українська школа, компетентнісний підхід, очікувані результати, методична система, онлайн-овий та офлайн-овий, інноваційна практика.

План

1. Урок як форма організації освітнього процесу у світлі Нової української школи. Спосіб моделювання уроку в площині сучасного бачення процесу навчання. Особливості реалізації компетентнісного підходу на уроці.

2. Очікувані результати: конкретні, досяжні, вимірювані.

3. Напрями оновлення методичної системи уроку (через підсистеми мети й завдань, змісту, методів, форм, засобів навчання, діагностики й оцінювання навчальних досягнень).

4. Урок у форматі онлайн та офлайн.

5. Місце цифрових застосунків на уроці. Інноваційна практика як шлях до оновлення методичної системи уроку.

Основний зміст

Урок – логічно закінчена, цілісна, обмежена в часі частина освітнього процесу, яку проводять за розкладом під керівництвом учителя з постійним складом учнів.

Концепція «Нова українська школа» визначає мету, шляхи та етапи реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти на період до 2029 року. Метою Концепції є забезпечення проведення докорінної та системної реформи загальної середньої

* Викладено тему 2.3. «Дизайн сучасного уроку: офлайн-овий і онлайн-овий режими»

освіти. Реалізація документа створить умови для реформування середньої освіти з урахуванням досвіду провідних країн світу.

Сучасні психолого-педагогічні дослідження засвідчують, що підхід до навчання кожної людини так само унікальний, як і відбитки пальців. Наш мозок має три широкі мережі:

- одна – для розпізнавання: що вивчати?
- друга – для навичок і стратегій: як вивчати?
- третя – мотиваційна складова навчання — ставлення та визначення пріоритетів: для чого вивчати?

На основі нейропсихологічного підходу універсальний дизайн у навчанні використовує три принципи, кожен із яких пов'язаний з роботою відповідної мережі мозку: **залучення** (як учні мотивуються та залучаються до процесу навчання), **представлення** (як учні сприймають інформацію) та **взаємодію** (як учні планують, організовують та ініціюють дії). До кожного принципу засновники Центру універсального дизайну в навчанні Енн Мейсер, Девід Роуз і Девід Гордон розробили цілісну систему його впровадження у процес навчання, своєрідну візуальну інструкцію для вчителя. Келлі Ралабате, експертка з імплементації універсального дизайну для навчання, розробила своєрідний планувальник уроку – «Сходи універсального навчального дизайну»: мета, варіативність, оцінювання, методи, викладання, рефлексія.

Правильно сформульована мета за формулою SMART має бути конкретною, вимірюваною, досяжною, реалістичною. Правильне цілепокладання передбачає формулювання мети як з позиції вчителя, так і з позиції учня. Перший підхід притаманний традиційному навчанню, другий – компетентнісному.

Мета уроку (цілі уроку) – це запрограмований кінцевий результат, що його необхідно досягти вчителю та учням наприкінці уроку, і вона містить передбачення можливих результатів та програму дій учителя і учнів, що спрямована на досягнення бажаного результату.

Компетентність – динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність.

Нині варто послуговуватися такою типологією уроків за дидактичною метою: формування компетентностей, розвитку компетентностей, перевірки та/або оцінювання досягнення компетентностей, корекції основних компетентностей, комбінований урок.

Нестандартні форми організації уроку: екскурсії, віртуальні подорожі, уроки-семінари, конференції, форуми, спектаклі, брифінги, квести, інтерактивні уроки (уроки-суди, урок-дискусійна група, уроки з навчанням одних учнів іншими), інтегровані уроки, проблемний урок, відеоуроки, пресконференції, ділові ігри тощо.

Моделі навчання: пасивна, активна та інтерактивна. Нині першість посідає, звичайно, активна модель навчання.

Пасивна модель навчання. Учень виступає в ролі «об'єкта» навчання, повинен засвоїти й відтворити матеріал, переданий йому вчителем, текстом підручника тощо – джерелом правильних знань. До відповідних методів навчання належать методи, за яких учні лише слухають і дивляться (лекція-монолог, читання, пояснення, демонстрація й відтворювальне опитування учнів). Учні, як правило, не спілкуються між собою і не виконують якихось творчих завдань.

Активна модель навчання. Такий тип навчання передбачає застосування методів, які стимулюють пізнавальну активність і самостійність учнів. Учень виступає «суб'єктом» навчання, виконує творчі завдання, вступає в діалог з учителем. Основні методи: самостійна робота, проблемні та творчі завдання (часто домашні), запитання від учня до вчителя і навпаки, що розвивають творче мислення.

Інтерактивна модель навчання. Інтерактивний – здатний до взаємодії, діалогу. Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень

відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність.

Сучасний освітній процес важко уявити без цифрових застосунків. Однак, слід розуміти, що використання цифрових застосунків має певні складності: відповідне технічне і програмне забезпечення учасників процесу, певний рівень сформованості цифрових навичок тощо.

Оцінювання через цифровий застосунок можна використати з метою підсумкового чи формувального оцінювання, миттєвого опитування чи виконання творчих завдань. Водночас слід пам'ятати про переваги та недоліки такого способу оцінювання, наприклад, стосовно тестування.

Питання для рефлексії

1. У чому полягає особливість моделювання сучасного уроку?
2. Назвіть основні напрями можливого оновлення методичної системи уроку.
3. Схарактеризуйте особливості проведення уроку в режимі онлайн.
4. Назвіть найефективніші, на вашу думку, цифрові застосунки для організації уроку в режимі онлайн.
5. Здійсніть самоаналіз уроку (власного чи колеги).

Література

1. Бобровський М.В., Горбачов С.І., Заплотинська О.О., Ліннік О. О. Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. – 2-ге видання, перероб. і доп. Київ, Державна служба якості освіти, 2021. 350 с. URL: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2021/08/Abetka_dyrektora_2021_SQE_SURGe.pdf (дата звернення: 10.11.2022).
2. Державний стандарт базової і повної середньої освіти. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF/> (дата звернення: 10.11.2022).
3. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF> (дата звернення: 10.11.2022).
4. Інструктивно-методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2022/2023 навчальному році : лист МОН України від 19.08.2022 р. № 1/9530-22. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2022/08/20/02/Instruktazh-metod.rekom.shchodo.orhaniz.osv.protsesu.2022-2023.navchalnomu.rotsi.20.08.2022.pdf> (дата звернення: 10.11.2022).
5. Концептуальні засади реформування середньої школи. Нова українська школа. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 10.11.2022).
6. Освіта після пандемії. Тренди майбутньої шкільної освіти. URL: <https://nus.org.ua/view/osvita-pislya-pandemiyi-chastyna-2-trendy-majbutnogo-shkilnoyi-osvity/> (дата звернення: 10.11.2022).
7. Островерхова Н. Аналіз уроку за новітніми технологіями / упоряд. І. М. Рожнятовська. К. : Видавничий дім «Шк. світ», 2012. 120 с.
8. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. К.: Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.
9. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти» (з дипломом молодшого спеціаліста). Наказ Міністерства економіки України від 23.12.2020 р. № 2736. URL: [file:///C:/Users/%D0%97%D0%9E%D0%AF/Downloads/%D0%9D%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B7_2736%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%D0%97%D0%9E%D0%AF/Downloads/%D0%9D%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B7_2736%20(1).pdf) (дата звернення: 10.11.2022).
10. Професійний стандарт «Керівник (директор) закладів загальної середньої освіти». Наказ

Міністерства економіки України від 17.09.2021 р. № 568–21. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2021/09/22/Nakaz-568-zatverdzh-standartu.keriv.22.09.pdf> (дата звернення: 10.11.2022).

11. Типова програма підвищення кваліфікації вчителів закладів загальної середньої освіти, які впроваджують новий Державний стандарт базової середньої освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.10.2022 р. № 904. URL: [file:///C:/Users/%D0%97%D0%9E%D0%AF/Downloads/6347c66e6ee1c741435520%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%D0%97%D0%9E%D0%AF/Downloads/6347c66e6ee1c741435520%20(1).pdf) (дата звернення: 10.11.2022).
12. Як технічно організувати дистанційне навчання – покрокова інструкція. URL: <https://nus.org.ua/articles/yak-tehnichno-organizuvatydystantsijne-navchannya-pokrokovaya-instruktsiya/> (дата звернення: 10.11.2022).

Вебресурси

1. Міністерство освіти і науки України: [сайт]: україн. версія. URL: <https://mon.gov.ua/ua/> (дата звернення: 10.11.2022). – Назва з екрана.
2. Нова українська школа: [сайт]: україн. версія. URL: <http://nus.org.ua/> (дата звернення: 10.11.2022). – Назва з екрана.

* Олійник Світлана, кандидат педагогічних наук, доцент

Цільова група: учителі освітніх галузей: базова і старша школа, учителі початкових класів, вихователі групи подовженого дня, керівники закладів загальної середньої освіти, заступники керівників закладів загальної середньої освіти з навчально-виховної роботи.

Бюджет часу: 2 години.

Форма проведення: проблемна лекція.

Мета: розвиток професійної компетентності педагогічних працівників із питань організації змішаного навчання та формату повного дистанційного навчання, узагальнення нового досвіду з дистанційної освіти.

Ключові слова: класно-урочна форма, типологія уроків, проектування, нестандартні уроки, дистанційне навчання, змішане навчання, офлайн- і онлайн- формати.

План

1. Класно-урочна форма організації освітнього процесу.
2. Типологічна систематизація сучасного уроку. Основні підходи до типології та структурування уроку.
3. Проектування сучасних уроків у школі. Проектувально-моделювальна компетентність – орієнтир і результат професійної підготовки вчителів до моделювання уроку в умовах варіативності освіти. Компоненти компетентності: мотиваційно-аксіологічний, когнітивно-операційний, продуктивно-творчий. Цілевизначення – стратегічний концептуальний орієнтир уроку. Зміст уроку в аспекті пріоритетів сучасної освіти. Комплекс вимог до уроку. Технології сучасного уроку.
4. Типологія нестандартних уроків та їхня структурна варіативність: уроки змістовної спрямованості, уроки на інтегративній основі, уроки міжпредметні, уроки-змагання, уроки суспільного огляду знань, уроки комунікативної спрямованості, уроки театралізовані, уроки-подорожі, уроки-дослідження, уроки з різновіковим складом учнів, уроки – ділові, рольові ігри, уроки-драматизації, уроки-психотренінги.
5. Методика організації й проведення нестандартних уроків.
6. Дистанційне навчання. Вимоги до дистанційного навчання. Технології дистанційного навчання. Синхронний та асинхронний режими дистанційного навчання. Моделі змішаного навчання.

* Викладено тему 2.3. «Дизайн сучасного уроку: офлайновий і онлайн-овий режими»

Основний зміст

Основною формою організації навчального процесу в Україні XXI ст. є сучасний урок, який, за переконанням М. Пентилюк, «за своїми цілями (освітньою, розвивальною, виховною), змістом, структурою, методами проведення відповідає найновішим вимогам теорії і практики навчання в школі і є високоефективним». «Урок – це середовище суб'єкт-суб'єктної та полісуб'єктної взаємодії, в основі якої – співпраця, співтворчість учителя з учнями; набуття ними не лише пізнавального, а й соціального досвіду; урахування впливу предметного й інформаційного середовища» (О.Савченко). Урок як цілісна функціональна система складається з низки взаємопов'язаних компонентів, що впливають на ефективність проведення навчального заняття і якість розвитку особистісної компетентності учня.

У дидактиці і лінгводидактиці такими ознаками є класифікаційні підходи до типології уроків. Розглянемо ці підходи: підхід за дидактичною (навчальною) метою досить поширений серед педагогів і методистів (Ю. Бабанський, О. Біляєв, В. Онищук, О. Савченко, М. Пентилюк та ін.), оскільки побудований на основі узагальнених завдань цілісної освіти; підхід за метою організації навчально-пізнавальної діяльності набув поширення у дослідженнях С. Карамана, Г. Кирилової, М. Махмутова, О. Пометун, Л. Пироженко, К. Плиско та ін. Означений підхід має дидактичну основу, тому поділ уроків здійснюється відповідно до мети навчання й мети організації навчального заняття; підхід за основними етапами навчально-виховного процесу ґрунтується на аналізі особливостей процесу навчання, його складників (С. Іванов, Б. Єсаджанян, Є. Пасов, М. Поздняков, Н. Сафарова, М. Фіцула та ін.). До таких уроків М. Фіцула відносить «вступні уроки, уроки первинного ознайомлення з матеріалом, уроки формування понять, виведення законів і правил, уроки застосування знань на практиці, уроки повторення й узагальнення матеріалу, контрольні уроки, комбіновані уроки».

Однак для практики більш істотного значення набуває не тільки тип уроку, а його структура (будова), кількість структурних компонентів, їхня послідовність і зв'язок. Структура уроку повинна бути багатокомпонентним цілим, у якому всі структурні частини взаємопов'язані та взаємозалежні, і водночас не має бути одноманітною, стандартною, аморфною, безликою і випадковою (за М. Скаткіним).

О. Біляєв розглядає структуру уроку як «чіткий план, завчасно і добре продуманий учителем». При цьому структура уроку може мати різні комбінації частин уроку і способи розгортання. Вибір структури організований, цілеспрямований і пов'язаний з метою уроку, характером навчального матеріалу та ступенем підготовки учнів. М. Пентилюк, поділяючи думки О. Біляєва, під поняттям «структура уроку» розуміє «сукупність різних варіантів взаємодії між його елементами, що виникає в процесі навчання і забезпечує його цілеспрямовану дієвість». Кожний тип уроку має свою макроструктуру, що зумовлена навчальною метою та завданнями і «залежно від змісту навчального матеріалу, підготовленості учнів, особливостей обладнання може частково змінюватися», і мікроструктуру, яка визначається способами та засобами навчання, за допомогою яких будуть вирішуватися дидактичні цілі. Функціонування уроку як цілісної системи завжди пов'язане з процесом цілевизначення, що є комплексним утворенням і складається з низки взаємопов'язаних складників – цілеспрямованості, власне цілевизначення та цілереалізації.

Зміст уроку має відповідати вимогам сучасної освітньої системи, узгоджуватися з єдиною освітньою парадигмою, віддзеркалювати смислову наповнюваність шкільної освіти, поетапно реалізовувати мету й цілі навчання.

Відомо, що зміст сучасного уроку повинен прямо пропорційно відображати зміст чинних державних документів, конкретизувати їхню змістову орієнтацію у змістовій наповнюваності кожного окремого навчального заняття. Концепції частково визначають зміст освіти, Державний стандарт базової і повної середньої освіти їх окреслює, програма фіксує загальні контури шкільної освіти, підручник (хоч і не повністю) його відображає, а урок, точніше його зміст, чітко

конкретизує всю педагогічну роботу вчителя й пізнавально-практичну діяльність учня.

Педагогічне проєктування стосується всіх компонентів змісту уроку і передбачає у межах: теоретичного компонента – окреслити зміст й обсяг теоретичного навчального матеріалу, комунікативно спрямованого і змістовно значущого; практичного компонента – прогнозувати результати навчального процесу у вигляді вправ і завдань, спрямованих на розвиток умінь, навичок та досвіду учнів й певного рівня комунікативної компетентності учня; методичного компонента – добирати і комбінувати оптимальні комунікативно активні організаційні форми, методи, прийоми та засоби навчання; моделювати й проєктувати технології навчальної діяльності; окреслювати організаційні засади навчальної роботи. Педагогічні технології: технологія традиційного навчання; технологія проблемного навчання; ігрові технології; технологія особистісно зорієнтованого навчання; технологія розвивального навчання; технологія колективного способу навчання; технологія розвитку критичного мислення; технологія програмового навчання; технологія інтерактивного навчання; проєктна технологія; технологія модульного навчання; технологія колективного творчого навчання.

Перспективним у формуванні національно свідомої, духовно багатой особистості є особистісно орієнтоване навчання, що відкриває широкі можливості для утвердження творчого підходу до всебічного та гармонійного розвитку, реалізації інтелектуальних та креативних здібностей кожного учня, який є активним співтворцем навчального процесу. Все це передбачає переорієнтацію особистісної свідомості й професійної роботи вчителя на педагогіку співробітництва у підсистемах «учитель – учень», «учитель – учень – учитель», «учень – учень», «учень – батьки», водночас діяльність учителя має бути організована не за принципом інформаційного повідомлення від суб'єкта до об'єкта у формі монологічного мовлення, а у вигляді діалогу (полілогу) між суб'єктами, учасниками навчально-виховного процесу на уроці. З метою реалізації цих завдань паралельно з традиційними уроками педагоги використовують нестандартні уроки.

Нестандартним уроком називаємо навчальне заняття, що має нетрадиційну (невстановлену), гнучку будову, своєрідно спроектовані структурні етапи й оригінальний інноваційний інструментарій (методи, прийоми, форми навчання). Можливості нетрадиційних уроків значні: вони є засобом формування пізнавальної діяльності школярів, активізації учнів у процесі навчальної роботи, а також одним із способів стимулювання й розвитку інтересу дітей до навчання. Водночас вони мають реалізовувати навчальні, розвивальні й виховні завдання, які ставляться перед учнем на всіх без винятку уроках.

Нестандартні уроки мають певні особливості: учні, спираючись на здобуті знання, у процесі самостійної діяльності опановують нові; вчать застосовувати ці знання і вміння за різних умов; займаються конструюванням і розв'язанням таких ситуацій, які потребують від них творчого підходу, самостійності й відповідного емоційного стану. Визначаємо істотні ознаки нестандартного уроку: гнучка структура, широка варіативність структурних компонентів; зміна традиційних усталених функцій учителя й учня; активне застосування колективної і групової форми роботи; максимальна реалізація міжпредметних зв'язків.

Типологія нестандартних уроків та їхня структурна варіативність: уроки змістовної спрямованості, уроки на інтегративній основі, уроки міжпредметні, уроки-змагання, уроки суспільного огляду знань, уроки комунікативної спрямованості, уроки театралізовані, уроки-подорожі, уроки-дослідження, уроки з різновіковим складом учнів, уроки – ділові, рольові ігри, уроки- драматизації, уроки-психотренінги (Н. Волкова).

Положення про дистанційне навчання визначає дистанційне навчання як індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, що відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу в спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікативних технологій.

Синхронний режим. Взаємодія між суб'єктами дистанційного навчання, під час якої всі

учасники одночасно перебувають у вебсередовищі дистанційного навчання(чат, аудіо- та відеоконференції, соціальні мережі).

Асинхронний режим. Взаємодія між суб'єктами дистанційного навчання, під час якої учасники взаємодіють між собою із затримкою у часі, використовуючи при цьому електронну пошту, форум, соціальні мережі тощо.

Змішана форма навчання – це інтеграція онлайн-навчання з традиційним навчанням у класі. Змішане навчання передбачає використання двох або більше різних методів навчання, наприклад, чергування очних занять з онлайн- навчанням. Моделі змішаного навчання. Обличчя до обличчя. Одночасна робота груп. Ротації. Гнучка модель. Модель самостійного змішування. Віртуально збагачена модель.

Питання для рефлексії

1. Обґрунтуйте актуальність поняття «сучасний урок».
2. Окресліть структуру проєктувально-моделювальної компетентності.
3. Схарактеризуйте технології сучасного уроку.
4. Проаналізуйте моделі змішаного навчання.
5. Запропонуйте алгоритм реалізації моделі змішаного навчання.
6. Проаналізуйте типологію і структуру нестандартних уроків.
7. Запропонуйте модель нестандартного уроку.

Література

1. Волкова Н. П. Педагогіка: посібник. К.: Академія, 2001. С. 333–336.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Вид. 2- ге, доповн. і випр. Рівне: Волинські обереги, 2011. 552 с.
3. Дистанційне навчання в умовах карантину: досвід та перспективи. Аналітико- методичні матеріали / за заг. ред. О. М. Топузова. К: Педагогічна думка, 2021. 192 с.
4. Зайченко І. В. Педагогіка: підручник. К: Ліра, 2016. 608 с.
5. Кучеренко І. Теоретичні і методичні засади сучасного уроку української мови в основній школі: монографія. Умань : ФОП Жовтий О.О. 2014. 410 с.
6. Малафій І. В. Дидактика: навчальний посібник. К: Кондор, 2005. 397 с.
7. Наумчук М. М. Сучасний урок української мови в початковій школі. (методика і технологія навчання). Тернопіль: Астон, 2005. 264 с.
8. Наумчук М. М., Лушпинська Л. П. Словник-довідник основних термінів і понять з методики української мови. Тернопіль: Астон, 2003. 294 с.
9. Нестандартні уроки в початковій школі / Упоряд. О. Кондратюк. К.: Ред. загальнопед. газ., 2005. 128 с.
10. Організація дистанційного навчання в школі: методичні рекомендації. Київ, 2020. 70 с.
11. Островерхова Н. Аналіз уроку за новітніми технологіями / упоряд. І. М. Рожнятовська. К.: Видавничий дім «Шк. світ», 2012. 120 с.
12. Педагогічні технології навчання української мови та літературного читання в початковій школі: навчально–методичний посібник / За науковою редакцією Чабайовської М. І. Тернопіль: Мальва – ОСО, 2015. 188 с.
13. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 №2145–VIII. Голос України. 2017. 27 верес. (№ 178–179). С. 10– 22.
14. Методика навчання української мови в початковій школі: навчально–методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М. С. Вашуленка. К.: Літера ЛТД, 2010. 364 с.
15. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти: підручник. К.: Грамота 2012. 504 с.
16. Савченко О.Я. Сучасний урок у початкових класах. К.: Магістр, 1997. 328 с.
17. Чернецька Т. І. Сучасний урок: теорія і практика моделювання: навчальний посібник. К.: ТОВ «Праймдрук», 2011. 352 с.

Вебресурси

1. Інструктивно–методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2022/2023 навчальному році : лист МОН України від 19.08.2022 р. № 1/9530– 22.URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2022/08/20/02/Instruktazh-metod.rekom.shchodo.orhaniz.osv.protsesu.2022-2023.navchalnomu.rotsi.20.08.2022.pdf>
2. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 р. № 898. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>.
3. Про затвердження типової освітньої програми для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти : Наказ МОН України від 19.02.2021 р. № 235. URL: <file:///C:/Users/Home/Downloads/602fd30bccb01131290234.pdf>

** Резніченко Зоя, кандидат педагогічних наук, доцент*

Цільова група: учителі освітніх галузей: базова і старша школа, учителі початкових класів, вихователі ГПД, директори ЗЗСО, заступники директорів ЗЗСО з НВР.

Бюджет часу: 2 години.

Форма проведення: лекція-дискусія.

Мета: розвиток професійної компетентності педагогічних працівників щодо систематизації наукових знань про сучасний урок у контексті цифровізації освіти, особливостей його проведення в умовах дистанційного (змішаного) навчання, використання підходу «рівний – рівному».

Ключові слова: асинхронний режим, дистанційне навчання, електронні освітні ресурси, змішане навчання, онлайн-урок, «рівний – рівному», синхронний режим, урок

План

1. Цифровізація в галузі освіти. 5-рівнева модель цифровізації канадського дослідника Майкла Фуллана. Цифрограм 2.0 для вчителів.
2. Організація освітнього процесу за дистанційною та/або змішаною формами навчання.
3. Сучасний урок – компетентісно зорієнтований урок в офлайн або онлайн-форматі.
4. Підхід «рівний – рівному» (peer-to-peer, P2P).

Основний зміст

Цифровізація стає характерною рисою розвитку глобальної інформаційної інфраструктури, у якій визначення «цифровий» і «електронний» набувають повсюдного вжитку у побутовій і професійній діяльності. Цифровізація в галузі освіти набуває нового контексту: поширеність, нові глобальні виклики, зміна технологій, мобільність, нові компетентності, зміна методів навчання; здійснюється, зокрема, шляхом використання електронних освітніх ресурсів,

Показовою є 5-рівнева модель цифровізації канадського дослідника Майкла Фуллана: А – заміна. В – збагачення. С – вдосконалення. Д – інтеграція. Е – переосмислення й управління інноваціями.

Під час підготовки вчителя до проведення уроку в умовах дистанційного (змішаного) навчання та воєнного стану відбувається безперервний професійний розвиток, зокрема зростає інформаційно-цифрова компетентність. Актуально, що є можливість її виміряти.

Цифрограм – національний тест на цифрову грамотність на платформі Дія. Цифрова

* Викладено тему 2.3. «Дизайн сучасного уроку: офлайновий і онлайн-режими»

освіта Міністерства цифрової трансформації України. Новий тест Цифрограм 2.0 розрахований на різні цільові групи: вчителів, учнів, медичних працівників, держслужбовців.

Дистанційне навчання запроваджується наказом по закладу освіти, у якому мають бути визначені форми організації освітнього процесу під час дистанційного навчання (уроки, консультації, вебінари, онлайн-форуми, віртуальні екскурсії тощо); вибрані та схвалені педагогічною радою закладу освіти конкретні електронні освітні платформи, онлайн-сервіси та інструменти, за допомогою яких організовується освітній процес та передбачені синхронний і асинхронний режими проведення уроків.

Синхронний режим – це взаємодія між суб'єктами дистанційного навчання, під час якої учасники одночасно перебувають в електронному освітньому середовищі або спілкуються за допомогою засобів аудіо-, відеоконференції. Інакше кажучи, це пряма взаємодія вчителя та учнів у режимі реального часу під час відеозв'язку – «прямого етеру», з миттєвим зворотним зв'язком. Зазвичай це – онлайн-уроки. Нагадуємо, що не менше ніж 30 % навчального часу організовується в синхронному режимі.

Асинхронний режим навчання передбачає взаємодію між суб'єктами з деякою затримкою в часі, він пасує до виконання творчих завдань та трудомістких проєктів. Освітній процес відбувається онлайн завдяки опрацюванню запропонованих учителем дидактичних матеріалів. Виправданим є використанням відео- та мультимедійних матеріалів, текстових матеріалів, аудіокниг, інструкцій для учнів, алгоритмів дій (інфографіки), інтерактивних тестів (візуалізацій), тренажерів, дидактичних ігор, симуляцій; додаткових матеріалів для вчителів, батьків щодо психологічної підтримки, цифрових інструментів для організації роботи вчителя з класом та спілкування з батьками.

Не кожен урок обов'язково має проводитися з використанням синхронного режиму взаємодії вчителя та учнів. Школа може скласти розклад занять, згідно з яким заняття відбуваються лише асинхронно. Водночас рівномірність розподілу цього часу між різними навчальними предметами й доцільність чергування занять із використанням синхронного та асинхронного режимів забезпечує керівник закладу освіти.

В умовах воєнного часу Міністерство освіти і науки України рекомендує використовувати змішане навчання – сучасну освітню технологію, в основі якої лежить концепція об'єднання технологій «класно-урочної системи» і технологій електронного навчання. Як відповідник часу, змішане навчання допомагає вчителю об'єднати переваги синхронного та асинхронного режимів навчання, проведення офлайн- і онлайн-уроків. У результаті, з одного боку, учні зможуть дотримуватися більш-менш звичного для них розкладу, а з іншого – не будуть перевантажені онлайн-присутністю (за умов наявності у закладі освіти облаштованого укриття).

Офлайн-режим проведення уроків передбачає традиційні підходи: учні приходять у школу, сідають за парти, слухають вчителя, розв'язують задачі, пишуть диктанти, відповідають на запитання, працюють у шкільній майстерні.

У відповідь на виклики воєнного стану до освітньої програми включено уроки з мінної безпеки, поводження під час повітряної тривоги, відпрацьовуються навички швидкої евакуації та першої допомоги.

Онлайн-урок – це вид інтернет-конференції, коли навчання проводиться в режимі реального часу (синхронно) через інтернет за допомогою демонстрації екрана вчителя (із застосуванням електронних освітніх ресурсів) та активних форм взаємодії вчителя та учнів, встановлення якісного зворотного зв'язку.

Тривалість онлайн-уроку має бути не більшою, ніж урок офлайн; обмеженню підлягає час безперервної роботи учнів за комп'ютером. В умовах воєнного стану безперервна тривалість навчальних занять при організації дистанційного навчання у синхронному форматі не повинна перевищувати для учнів:

1–2 класів – 2 навчальних занять по 30 хвилин або 3 – по 20 хвилин;

- 3–4 класів – 2 навчальних занять по 45 хвилин або 3 – по 30 хвилин, або 4 – по 20 хвилин;
- 5–6 класів – 2 навчальних занять по 45 хвилин або 3 – по 35 хвилин, або 4 по 25 хвилин;
- 7–9 класів – 2 навчальних занять по 45 хвилин або 3 – по 40 хвилин, або 4 по 30 хвилин, або 5 – по 25 хвилин;
- 10–11 класів – 3 навчальних занять по 45 хвилин або 4 – по 35 хвилин, або 5 – по 30 хвилин, або 6 – по 25 хвилин.

Окрім того, Санітарний регламент (2011) передбачає, що під час роботи з технічними засобами навчання обов'язковим є проведення вправ із рухової активності (пропонуючи учням руханки та ігри) та гімнастику для очей.

«Рівний – рівному» (peer-to-peer, P2P) – це освітній підхід, за якого учні й учениці, які працюють в одній групі, опановуючи новий матеріал, обмінюються знаннями та вчать один одного, онлайн-урок – як міжпредметний проєкт, наприклад STEM–STEAM–STREAM підходи, наукові дослідницькі проєкти, навчання за межами майстерні, відвідування виставок, музеїв онлайн.

Пропонуємо взяти раціональне зерно, те найкраще, що допоможе навчати учнів і учениць цифрового покоління, яке не лише вміло використовує електронні освітні ресурси, а й очікує на постійну доступність новітніх технологій у всіх сферах життя.

Питання для рефлексії

1. Складіть 5 правил для успішного проведення уроку онлайн.
2. Чому онлайн-урок не можна будувати за принципами офлайн-уроків?
3. Які онлайн-інструменти для організації роботи учнівства під час проведення уроків у синхронному та асинхронному режимах використовуєте?
4. Чого офлайн може повчитися в онлайн?
5. Як можна втілити освітній підхід «peer-to-peer» в контексті вашого предмета?

Література

1. Гущина Н. І. Путівник світом цифрових технологій: посіб. для вчителів початкових класів / Н. І. Гущина. К.: Видавничий дім «Освіта», 2018. 36 с.
2. Давыденко Л.Ю. Онлайн урок – современная форма учебной деятельности URL: <http://surl.li/mmdb>.
3. Дистанційне навчання: виклики, результати та перспективи: Порадник II. З досвіду роботи освітян міста Києва: навч.-метод. посіб. / упоряд.: С.В.Івашньова, Н.М.Дика, К.О.Линьов, О.В.Хмелева–Токарева, І.П.Воротникова; за заг. ред. М.Ф.Войцехівського, С.В.Івашньової, О.Г.Фіданян. – Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка. 2021. 420 с.
4. Іванова Т., Ізбаш С. Методичні «родзинки» онлайн-тренінгу з медіа грамотності «Будь у тренді: МІГ в online!»: практичний посібник / за заг. ред. В. Іванова. Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2020. 96 с.
5. Как стать хорошим онлайн-учителем? Советы от гарвардских специалистов. URL: <https://osvitoria.media/ru/experience/yak-staty-horoshym-vchytelom-dystantsijnogo-navchannya-porady-vid-garvardskiy-fahivtsiv-2/>
6. Лотоцька А., Пасічник О. Організація дистанційного навчання в школі: методичні рекомендації. URL: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2020/06/GRYF_Metodychni_rekomendatsii-_dystantsiy-na_osvita_razvoroty.pdf.
7. Марковська М. Змішане навчання. Як вчителі працюють і офлайн, і онлайн. URL: <https://nus.org.ua/articles/zmishane-navchannya-yak-vchyteli-pratsyuyut-i-oflajn-i-onlajn/>.
8. Організація освітнього процесу в школах України в умовах карантину: аналітична записка / Л.Гриневич, Л.Ільч, Н.Морзе, В.Прошкін, І.Шемелинець, К.Линьов, Г.Рій та ін. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка. 2020. 76 с.

9. Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти: Наказ МОН від 08.09.2020 № 1155.
10. Теорія та практика змішаного навчання: монографія / В.М. Кухаренко, С.М. Березенська, К.Л. Бугайчук, Н.Ю. Олійник, Т.О. Олійник, О.В. Рибалко, Н.Г. Сиротенко, А.Л. Столяревська; за ред. В.М. Кухаренка. Харків: «Міськдрук», НТУ «ХПІ», 2016. 284 с.
11. Хорн М., Стейкер Х. Смешанное обучение. Использование прорывных инноваций для улучшения школьного образования, 2016. 343 с.

Тема 2.4. Організація дистанційного навчання. Дизайн сучасного онлайн-заняття

Канівець Зоя, кандидат педагогічних наук

Цільова група: керівники гуртків: ЗПО, ЗЗСО; педагоги-організатори.

Бюджет часу: 2 години.

Форма проведення: практичне заняття.

Мета: розширити знання педагогічного працівника щодо особливостей дистанційного навчання, зокрема щодо цифрових освітніх ресурсів; удосконалити вміння послуговуватися цифровими освітніми застосунками.

Ключові слова: дистанційне навчання, онлайн-режим, офлайн-режим, інноваційна практика, цифровий застосунок.

План

1. Дистанційне навчання. Понятійний апарат дистанційного навчання Технології дистанційного навчання: психолого-педагогічні та інформаційно-комунікаційні.
2. Навчальні онлайн-платформи. Шляхи використання навчальних онлайн- платформ.
3. Сценарії онлайн-заняття: синхронний, асинхронний, синхронно- асинхронний режими.
4. Цифрові застосунки в освітньому процесі. Цифрові застосунки для активної взаємодії (знайомство, подання об'ємної інформації, взаємодія учасників освітнього процесу, швидке опитування, творчі завдання, реалізація проєктної діяльності тощо).

Основний зміст

Сучасні психолого-педагогічні дослідження засвідчують, що підхід до навчання кожної людини так само унікальний, як і відбитки пальців. Наш мозок має три широкі мережі:

- одна – для розпізнавання: що вивчати?
- друга – для навичок і стратегій: як вивчати?
- третя – мотиваційна складова навчання — ставлення та визначення пріоритетів: для чого вивчати?

На основі нейропсихологічного підходу універсальний дизайн у навчанні використовує три принципи, кожен із яких пов'язаний із роботою відповідної мережі мозку: **залучення** (як учні мотивуються та залучаються до процесу навчання), **представлення** (як учні сприймають інформацію) та **взаємодію** (як учні планують, організовують та ініціюють дії). До кожного принципу засновники Центру універсального дизайну в навчанні Енн Мейєр, Девід Роуз і Девід Гордон розробили цілісну систему його впровадження у процес навчання, своєрідну візуальну інструкцію для вчителя. Келлі Ралабате, експертка з імплементації універсального дизайну для навчання, розробила своєрідний планувальник уроку – «Сходи універсального навчального

дизайну»: мета, варіативність, оцінювання, методи, викладання, рефлексія.

Правильно сформульована мета за формулою SMART має бути конкретною, вимірюваною, досяжною, реалістичною. Правильне цілепокладання передбачає формулювання мети як з позиції вчителя, так і з позиції учня. Перший підхід притаманний традиційному навчанню, другий – компетентнісному.

Дистанційне навчання – освітній процес, у якому значна частина викладання здійснюється викладачем, віддаленим у просторі або часі від учня або групи учнів. Сучасне дистанційне навчання здійснюється насамперед за допомогою технологій і ресурсів мережі інтернет.

Існують технології дистанційного навчання (електронного навчання): психолого-педагогічні технології та інформаційно-комунікаційні технології дистанційного навчання – технології створення, накопичення, зберігання та доступу до вебресурсів (електронних ресурсів) навчальних дисциплін, а також забезпечення організації і супроводу навчального процесу за допомогою спеціалізованого програмного забезпечення та засобів інформаційно-комунікаційного зв'язку, зокрема інтернету.

Сучасний освітній процес важко уявити без цифрових застосунків. Однак, слід розуміти, що використання цифрових застосунків має певні складності: відповідне технічне і програмне забезпечення учасників процесу, певний рівень сформованості цифрових навичок тощо.

Оцінювання через цифровий застосунок можна використати з метою підсумкового чи формувального оцінювання, миттєвого опитування чи виконання творчих завдань. Водночас слід пам'ятати про переваги та недоліки такого способу оцінювання, наприклад, щодо тестування.

Тести з автоматичною перевіркою дають змогу організувати швидке оцінювання рівня опанування навчального матеріалу учнями. Зазвичай тестові системи надають можливість створювати запитання різних типів (множинний вибір, текстова або числова відповідь, упорядкування, встановлення відповідності тощо). Часто є доступними бібліотеки готових запитань, які можна додати до власних сесій тестування, змінюючи їх у разі потреби. Більшість сервісів передбачають можливість формування запитань, іноді з варіантами відповідей, з використанням зображень, аудіо- та відеофрагментів. Таким чином можна формувати цілу траєкторію опанування певної теми. Серед типових налаштувань онлайн-тестів варто відзначити можливість перемішувати запитання та варіанти відповідей у них, встановлювати часові обмеження (час на спробу, час відкриття тесту для виконання), обмежувати кількість спроб, а також спосіб або час повідомлення результатів тестування. Якщо тестування застосовується з навчальною метою, то можна послабити строгість цих параметрів. Якщо ж тестування є контрольним, то має сенс застосувати жорсткіші обмеження і нагадати учням про важливість дотримання норм академічної доброчесності. Слід урахувати, що автоматизована перевірка, хоч і значно спрощує рутинну роботу вчителя, часом є недостатньою для достовірної діагностики успішності опанування теми.

На противагу тестам з автоматизованою перевіркою та оцінюванням відповідей учнів є інша категорія освітніх програмних засобів, які спрямовані радше на формувальне оцінювання та відпрацювання практичних навичок, а не на виставлення оцінок. Зазвичай у таких системах учень/учениця має змогу виконати завдання, перевірити правильність, повернутись до опрацювання матеріалу і знову спробувати виконати завдання. Учитель/ка може отримувати або не отримувати дані про ці спроби. Завдання, які пропонуються учням, можуть мати вигляд тестових (множинний вибір, установлення відповідності, впорядкування, позначення ділянки на зображенні тощо) або ігрових (пройти лабіринтом, відповідаючи на запитання, розв'язати кросворд, відгадати слово за буквами, скласти пазл тощо).

Під час звичайних уроків педагоги застосовують різні методи інтерактивної роботи, зокрема такі, що передбачають висловлення учнями власної позиції, роботу в малих групах тощо. За допомогою цифрових інструментів можна організувати швидкі опитування, причому як

задля з'ясування рівня оволодіння певною темою, так і для «заміру» ставлення учнів до певного питання.

Існує цілий спектр цифрових інструментів, які дають змогу створювати інформаційні продукти для підтримки навчального процесу. Вони ж можуть бути використані учнями для того, щоб продемонструвати опанування певної теми з навчального матеріалу.

Що робити, коли використання цифрових та онлайн-технологій неможливе? Відповідь очевидна – використовувати завдання з підручників і робочих зошитів, якщо дитина через певні обставини не може користуватися комп'ютером і виходити в інтернет. Пам'ятаймо: «Ручку, папір, книги ніхто не скасовував, навіть за умов дистанційного навчання».

Питання для рефлексії

1. Охарактеризуйте понятійний апарат дистанційного навчання.
2. Які ви знаєте технології дистанційного навчання?
3. Назвіть 2–3 навчальні онлайн-платформи.
4. У чому полягає синхронно-асинхронний режим взаємодії?
5. Пригадайте цифрові застосунки для знайомства та швидкого опитування.

Література

1. Голобородько В. В., Гнедашев В.М. Наукова робота учнів: програма організації науково-дослідної діяльності учнів. Х.: Основа, 2005. 208 с.
2. Інноваційні педагогічні технології в практиці роботи закладів загальної середньої освіти України : інформаційно-аналітичний довідник / Упорядники: К.В. Таранік–Ткачук, С.В. Кириленко, О.М. Косьмій, Н.А. Бессараб, І.Н. Євтушенко, І.Д. Кондратюк, Г.Е. Самойленко; За заг. ред. Ю.І. Завалевського. Київ–Чернівці: Букрек, 2018. 292 с.
3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики. / Під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : «К.І.С.», 2004. 112 с.
4. Концептуальні засади реформування середньої школи. Нова українська школа. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 10.11.2022).
5. Освіта після пандемії. Тренди майбутнього шкільної освіти. URL: <https://nus.org.ua/view/osvita-pislya-pandemiyi-chastyna-2-trendy-majbutnogo-shkilnoyi-osvity/> (дата звернення: 10.11.2022).
6. Пехота О. М., Кіктенко, А. З., Любарська О. М. та ін. Освітні технології: навч.– метод. посібник. / за ред. О. М. Пехоти. К. : А.С.К., 2001. 256 с.
7. Підласий І. П. Спільна дія. Харків: Вид. група «Основа», 2012. 224 с.
8. Як технічно організувати дистанційне навчання – покрокова інструкція. URL: <https://nus.org.ua/articles/yak-tehnichno-organizuvatydystantsijne-navchannya-pokroкова-instruktsiya/> (дата звернення: 10.11.2022).

Вебресурси

1. Міністерство освіти науки України: [сайт]: україн. версія. URL: <https://mon.gov.ua/ua/> (дата звернення: 10.11.2022). – Назва з екрана.
2. Нова українська школа: [сайт]: україн. версія. URL: <http://nus.org.ua/> (дата звернення: 10.11.2022). – Назва з екрана.

СТРАТЕГІЇ ТА ІНСТРУМЕНТИ РОЗВИТКУ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ТА НАСКРІЗНИХ УМІНЬ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Тема 3.1. Дидактичний інструментарій для розвитку ключових компетентностей та наскрізних умінь учасників освітнього процесу

Канівець Зоя, кандидат педагогічних наук

Цільова група: учителі освітніх галузей: базова і старша школа; учителі початкових класів; вихователі ГПД; заступники директорів ЗЗСО з НВР; заступники директорів ЗЗСО з ВР; асистенти вчителя/вихователя, фахівці ІРЦ; керівники гуртків: ЗПО, ЗЗСО; педагогічні організатори; психологи, соціальні педагоги.

Бюджет часу: 2 години.

Форма проведення: практичне заняття.

Мета: розширити знання педагогічного працівника щодо сучасного дидактичного інструментарію; поглибити розуміння особливостей розвитку ключових компетентностей та наскрізних умінь учасників освітнього процесу; удосконалити вміння послуговуватися сучасним дидактичним інструментарієм.

Ключові слова: дидактичний інструментарій, ключова компетентність, наскрізні уміння, інноваційна практика, онлайн-середовище, медіаосвіта, цифрові застосунки, оцінювання.

План

1. Дидактичний інструментарій як засіб модернізації сучасного освітнього середовища.
2. Особливості формування ключових компетентностей та наскрізних умінь учасників освітнього процесу.
3. Інноваційна практика: місце в сучасному освітньому процесі.
4. Онлайн-середовище як різновид сучасного дидактичного інструментарію. Медіаосвіта – інноваційна освітня технологія.
5. Цифрові застосунки в освітньому процесі (офлайн- та онлайн формат).
6. Оцінювання через цифровий застосунок: підсумкове оцінювання, формувальне оцінювання, миттєве опитування, творчі завдання.

Основний зміст

Що таке дидактичний інструментарій? Відповідь неоднозначна, адже це «система матеріальних і ідеальних (подумки представлених) об'єктів», «джерело здобування знань, формування вмінь», «обов'язковий елемент обладнання навчальних кабінетів та їхнього інформаційно-предметного середовища», «предмети, за допомогою яких у процесі навчання передається наукова інформація та здійснюється виховний вплив на учнів із метою їх навчання і виховання», «матеріальні та ідеальні об'єкти, які долучаються до навчального процесу як носії інформації й інструменти діяльності педагогів і учнів», тобто все, чим власне послуговується вчитель на уроці з метою досягнення очікуваних результатів.

Наприклад, певним джерелом здобування знань є, звичайно, шкільний підручник. Як ми уявляємо сучасний шкільний підручник? Друкована навчальна книга, навчальна книга плюс інформаційні ресурси, підручник як електронна книга.

В основі вибору підручника мають бути такі характеристики, на які вчителів бажано звернути увагу:

- повнота предметного змісту розділів, тем, блоків, визначених навчальною програмою;
- відповідність кількості навчальних годин, відведених на вивчення предмета;
- логічна послідовність і систематизованість викладу основних змістових питань;
- дотримання принципів науковості, доступності, наочності тощо.

Багато також проаналізувати текстові та позатекстові компоненти. В частині позатекстового компонента важливим є аналіз ілюстрацій, методичного апарату та апарату орієнтування.

Компетентність – динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність.

Державними стандартами освіти визначено перелік ключових компетентностей та наскрізних умінь.

Педагогічна технологія – це системний метод створення, застосування і визначення всього процесу викладання і засвоєння знань з урахуванням технічних і людських ресурсів в їхній взаємодії, які ставлять своїм завданням оптимізацію форм освіти.

За класифікацією розрізняють технології: універсальні, які використовують при викладанні будь-якого предмета; обмежені – при викладанні кількох предметів; специфічні – для одного-двох предметів.

Технологія для вчителя уособлює три компоненти:

- 1) ідею, що вносить істотну зміну в організацію процесу;
- 2) детальний опис процесу та усіх його особливостей;
- 3) практичний результат, що має бути вищим (або особливим).

Серед педагогічних технологій, що представлені нижче, є найвідоміші,

«невдалі» і забуті, найновіші: інформаційно-комунікаційні технології, технологія сугестивного навчання, технології проєктного навчання («Метод проєктів»), технологія особистісно зорієнтованого уроку, інтерактивні технології, технологія розвитку критичного мислення, технологія «Створення ситуації успіху», технологія модульно-блочного навчання, технологія інтенсифікації навчання на основі опорних схем і знакових моделей, біоадекватна технологія (БАТ), технологія продуктивного навчання, технологія блочно-консультативного навчання, технологія групової діяльності, технологія формування творчої особистості, технологія життєвого проєкту та життєвого проєктування, медіаосвітні технології.

Сучасний освітній процес важко уявити без цифрових застосунків. Однак, слід розуміти, що використання цифрових застосунків має певні складності: відповідне технічне і програмне забезпечення учасників процесу, певний рівень сформованості цифрових навичок тощо.

Оцінювання через цифровий застосунок можна використати з метою підсумкового чи формувального оцінювання, миттєвого опитування чи виконання творчих завдань. Водночас слід пам'ятати про переваги та недоліки такого способу оцінювання, наприклад, щодо тестування.

Питання для рефлексії

1. Схарактеризуйте особливості компетентнісного підходу.
2. У чому полягають основні особливості формування ключових компетентностей та наскрізних умінь учасників освітнього процесу?
3. Назвіть трійку топових інноваційних практик.
4. Назвіть найпопулярніші цифрові застосунки, якими користуєтеся у своїй діяльності.
5. Змодельуйте завдання через цифровий застосунок для миттєвого опитування.

Література

1. Державний стандарт базової і повної середньої освіти. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF/> (дата звернення: 10.11.2022).
2. Інноваційні педагогічні технології в практиці роботи закладів загальної середньої освіти України : інформаційно-аналітичний довідник / упорядники: К.В. Таранік–Ткачук, С.В. Кириленко, О.М. Косьмій, Н.А. Бессараб, І.Н. Євтушенко, І.Д. Кондратюк, Г.Е. Самойленко; За заг. ред. Ю.І. Завалевського. Київ–Чернівці: Букрек, 2018. 292 с.
3. Інструктивно-методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2022/2023 навчальному році : лист МОН України від 19.08.2022 р. № 1/9530–22. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2022/08/20/02/Instruktazh-metod.rekom.shchodo.orhaniz.osv.protsesu.2022-2023.navchalnomu.rotsi.20.08.2022.pdf> (дата звернення: 10.11.2022).
4. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики. / Під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : «К.І.С.», 2004. 112 с.
5. Концептуальні засади реформування середньої школи. Нова українська школа. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 10.11.2022).
6. Освіта після пандемії. Тренди майбутнього шкільної освіти. URL: <https://nus.org.ua/view/osvita-pislya-pandemiyi-chastyna-2-trendy-majbutnogo-shkilnoyi-osvity/> (дата звернення: 10.11.2022).
7. Пехота О. М., Кіктенко, А. З., Любарська О. М. та ін. Освітні технології: навч.– метод. Посібник. / за ред. О. М. Пехоти. К. : А.С.К., 2001. 256 с.
8. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти» (з дипломом молодшого спеціаліста). Наказ Міністерства економіки України від 23.12.2020 р. № 2736. URL: [file:///C:/Users/%D0%97%D0%9E%D0%AF/Downloads/%D0%9D%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B7_2736%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%D0%97%D0%9E%D0%AF/Downloads/%D0%9D%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B7_2736%20(1).pdf) (дата звернення: 10.11.2022).
9. Професійний стандарт «Керівник (директор) закладів загальної середньої освіти». Наказ Міністерства економіки України від 17.09.2021 р. № 568–21. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2021/09/22/Nakaz-568-zatverdzh.standartu.keriv.22.09.pdf> (дата звернення: 10.11.2022).
10. Типова програма підвищення кваліфікації вчителів закладів загальної середньої освіти, які впроваджують новий Державний стандарт базової середньої освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.10.2022 р. № 904. URL: [file:///C:/Users/%D0%97%D0%9E%D0%AF/Downloads/6347c66e6ee1c741435520%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%D0%97%D0%9E%D0%AF/Downloads/6347c66e6ee1c741435520%20(1).pdf) (дата звернення: 10.11.2022).
11. Типова програма підвищення кваліфікації новопризначених керівників (директорів) закладів загальної середньої освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.09.2022 р. № 817. URL: [file:///C:/Users/Home/Downloads/63353f4900452581556326%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Home/Downloads/63353f4900452581556326%20(2).pdf) (дата звернення: 10.11.2022).
12. Як технічно організувати дистанційне навчання – покрокова інструкція. URL: <https://nus.org.ua/articles/yak-tehnichno-organizuvatydystantsijne-navchannya-pokroкова-instruktsiya/> (дата звернення: 10.11.2022).

Вебресурси

1. Міністерство освіти і науки України: [сайт]: україн. версія. URL: <https://mon.gov.ua/ua/> (дата звернення: 10.11.2022). – Назва з екрана.
2. Нова українська школа: [сайт]: україн. версія. URL: <http://nus.org.ua/> (дата звернення: 10.11.2022). – Назва з екрана.
- 3.

Цільова група: учителі освітніх галузей: базова і старша школа, учителі початкових класів, вихователі групи подовженого дня, заступники керівників закладів загальної середньої освіти з навчально-виховної роботи; заступники керівників закладів загальної середньої освіти з виховної роботи, асистенти вчителя/вихователя, фахівці ІРЦ, керівники гуртків: ЗПО, ЗЗСО, педагоги-організатори, психологи, соціальні педагоги.

Бюджет часу: 4 години.

Форма проведення: проблемна лекція, практичне заняття.

Мета: розвиток професійної компетентності педагогічних працівників на засадах технологічного підходу та їхньої готовності до інноваційної освітньої діяльності.

Ключові слова: ключові компетентності, наскрізні вміння, інтерактивне навчання, проєкт, проєктна діяльність, проєктування, проєктна технологія.

План

1. Державний стандарт початкової освіти, Державний стандарт базової середньої освіти, Концепція НУШ: формування в учасників освітнього процесу ключових компетентностей та наскрізних умінь.

2. Технологія інтерактивного навчання. Сутність, мета, концептуальні ознаки технології інтерактивного навчання. Інтерактивні технології кооперативного навчання. Інтерактивні технології колективного та колективно-групового навчання. Технології ситуативного моделювання. Технології опрацювання дискусійних питань. Педагогічні умови реалізації технології інтерактивного навчання. Модель технології інтерактивного уроку: мотивація; цілевизначення; інтерактивна цілереалізація, рефлексія. Інноваційні стратегії на етапах уроку. Методи й форми роботи над текстом.

3. Проєктна технологія. Сутнісні ознаки методу проєктів, навчальний проєкт. Основні елементи змісту. Мотиви проєктної діяльності. Компоненти проєктної діяльності. Складники проєктних умінь. Групи методів проєктної діяльності.

4. Парадигма діяльності вчителя у контексті роботи над проєктом. Критерії і показники володіння вчителем проєктною діяльністю. Зміст проєктної діяльності вчителя й учня. Проєктна діяльність – інтегруюча модель навчально-пізнавальної діяльності.

5. Методика роботи над навчальним проєктом.

Основний зміст

Відповідно до Державних стандартів базової середньої освіти, початкової освіти, Концепції НУШ особливе місце у процесі розвитку особистості учня відводиться формуванню в нього ключових компетентностей та наскрізних умінь. Першочергова увага педагогів приділяється тим формам, методам, засобам і технологіям, які через наскрізні вміння забезпечать формування ключових компетентностей школярів.

Науковцями і практиками визнано, що отримання знань, формування умінь і навичок, розвиток особистісних якостей, набуття учнями певних компетентностей є найефективнішими, якщо в освітньому процесі використовуються інтерактивні форми і методи, адже їхнє використання є важливим засобом активізації навчально-пізнавальної діяльності здобувачів освіти.

Слово «інтерактивний» походить від англійського *interact*, що означає «перебувати у взаємодії», «спілкуватися». Інтерактивне навчання передбачає організацію навчального процесу таким чином, щоб практично всі учні були задіяні в процесі пізнання, розуміли і

* Викладено тему 3.1. «Дидактичний інструментарій для розвитку ключових компетентностей та наскрізних умінь учасників освітнього процесу»

рефлексували з приводу того, що вони знають, уміють і думають. До інтерактивних належать форми і методи навчання, які спонукають дітей до активної мисленнєвої і практичної діяльності у процесі опанування навчального матеріалу.

Інтерактивні форми навчання передбачають організацію комфортних умов для навчання, у процесі використовуються моделі життєвих ситуацій, рольові ігри та методи, що дають змогу створювати ситуації пошуку, співпереживання, суперечностей, ризику, сумніву, переконання, задоволення, аналізу та самооцінки своїх дій, практикується спільне розв'язування проблем. Це насамперед таке навчання, у якому змінюється роль вчителя, його функції. Учитель у процесі інтерактивного навчання перестає бути єдиним носієм певної інформації та певної суми знань, завдання якого – передати ці знання. Натомість він постійно й активно стимулює учнів до самостійної творчої роботи, виконуючи роль проєктувальника і консультанта. Крім того, інтерактивна діяльність передбачає організацію та розвиток такого спілкування, яке веде до взаєморозуміння, взаємодії, до спільного вирішення загальних і водночас значущих для кожного учасника завдань.

Науковцями і практиками доведено, що інтерактивне навчання є ефективним засобом стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності та сприяє розвитку критичного мислення, зростанню впевненості у власних силах, розвитку самостійності, креативності, формуванню організаторських і комунікативних здібностей, життєвих компетентностей, зростанню успішності.

Методологічною основою інтерактивного навчання є діяльнісний, особистісно орієнтований, компетентнісний підходи.

Інтерактивне навчання ґрунтується на принципах активності, відкритого зворотного зв'язку, експериментування, довіри у спілкуванні, рівності позицій.

Методи й форми роботи, які дають змогу залучити учнів до активної взаємодії під час роботи над тестом: структурований огляд; читання в парах – узагальнення в парах; твір-п'ятихвилинка; незакінчені речення, «мозковий штурм» у парах; дошка запитань; пошук запитань; семантична карта; припущення на основі запропонованих слів; спрямоване читання; карта персонажів; спрямоване читання з обмірковуванням; «я досліджую»; переконувальний лист; «мозаїка»; «кольорові» групи; «кубування»; робота в парах; «гонування» тощо.

У сучасних умовах розвитку системи освіти вагомого значення набуває впровадження ефективних інновацій у традиційну класно-урочну систему, а також пошук нових форм організації навчання поза її межами. До їх кола належить і метод проєктів, хоча він не є принципово новим явищем у науці та практиці.

Серед понять, які формують уявлення про метод проєктів, виділимо і розкриємо сутність таких: «проєкт», «проєктна діяльність», «проєктування».

У педагогічній літературі поняття «проєкт» (від лат. «прожекту» – кинутий уперед) визначається, по-перше, як результат перетворювальної діяльності; по-друге, як мета і результат проєктування.

На сучасному етапі поняття «проєктна діяльність» у педагогіці розглядається у двох аспектах:

- у контексті педагогічного проєктування як процес розроблення окремими педагогами або колективами вчителів цілей і конструктивних схем їх досягнення, теоретичних моделей – навчально-виховних програм і методик їх застосування;
- як проєктна діяльність учнів — складова навчальної діяльності, якій притаманні лише деякі риси професійної педагогічної діяльності.

Отже, відповідно до змістового та процесуального наповнення метод проєктів можна розглядати як метод навчання, якщо він застосовується на окремому етапі навчальної діяльності; як комплекс дидактичних прийомів, спрямованих на досягнення освітньої мети в межах певної організаційної форми; форму організації навчання, якщо узгоджена діяльність учителя й учнів здійснюється за встановленими етапами й певним режимом (наприклад, уроки-

проекти); педагогічну технологію, якщо являє собою комплексний інтегративний процес, який передбачає цілепокладання, планування, відповідну організацію, реалізацію цілей за допомогою адекватних методів і форм, аналіз результатів.

Сутність поняття «навчальний проєкт» у фаховій літературі тлумачать як «дидактичний засіб активізації пізнавальної діяльності, розвитку креативності та водночас формування певних особистісних якостей» (Г. Селевко); «форму організації занять, яка передбачає комплексний характер діяльності всіх її учасників з метою отримання освітньої продукції за певний проміжок часу — від одного уроку до кількох місяців» (М. Скаткін); «обґрунтовану й усвідомлену діяльність, спрямовану на формування в учнів певної системи інтелектуальних і практичних умінь» (С. Гончаренко); «самостійно розроблений і виготовлений продукт (матеріальний чи інтелектуальний) від ідеї до її втілення, виконаний під контролем і з консультаціями вчителя» (О. Савченко).

Незважаючи на різноманітність тлумачень цього поняття, спільним є бачення його як різновиду навчальної діяльності.

Під час визначення виду навчального проєкту рекомендуємо користуватися класифікацією, запропонованою Є. Полат. За домінуючою діяльністю розрізняють такі проєкти: прикладні; рольові (ігрові); ознайомлювально-інформаційні; мистецькі (творчі); дослідницько-пошукові. За предметно-змістовою галуззю виділяють такі проєкти: монопредметні; надпредметні (позапредметні). Проєкти за характером координації поділяються на такі види: з прямою координацією; з прихованою координацією.

Проєкти за характером контактів поділяються на такі види: серед дітей однієї вікової групи; серед дітей різного віку. За кількістю учасників виділяють такі проєкти: індивідуальні; парні; групові. За тривалістю проєкти бувають: короткотривалі; середньої тривалості; довготривалі. Зміст діяльності учасників проєкту на кожному його етапі: I етап. Організація проєкту. Вибір теми навчального проєкту. Формулювання провідної проблеми та дидактичної мети. II етап. Планування проєкту. Вибір учнями напряму діяльності та шляхів розв'язання проблеми. Формування робочих груп. Визначення виду майбутнього результату та форми представлення. Складання учнями плану роботи над проєктом. Визначення критеріїв оцінювання проєктної діяльності учасників. III етап. Реалізація проєкту. Визначення джерел потрібної інформації. Самостійна пошукова робота учнів. Виготовлення освітнього продукту. IV етап. Підсумок проєкту. Презентація результатів навчального проєкту.

Питання для рефлексії

1. Запропонуйте модель інтерактивного уроку з використанням інноваційних стратегій на кожному з етапів.
2. Схарактеризуйте інтерактивні методи й форми роботи над текстом.
3. Проаналізуйте вправи та ігри для формування конструктивного спілкування учасників освітнього процесу.
4. Які умови необхідні для організації проєктної діяльності учнів?
5. Як навчити учнів планувати роботу над проєктом?
6. Як оцінювати навчальні проєкти?
7. Які типові помилки трапляються в організації проєктної діяльності?
8. Як провести урок у формі проєкту?

Література

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. 376 с.
2. Данілова І. В. Навчальні проєкти в початковій школі. 4 клас. Х.: Основа, 2016. 167 с.
3. Л. М. Забродська, О. В. Онопрієнко, А. Д. Цимбалару, Л. Л. Хоружа Інформаційно-методичне забезпечення проєктно-технологічної діяльності вчителя. Х.: Основа, 2007. 224 с.

4. Інтегрований розвиток наскрізних умінь молодших школярів // Крамар Н.П., Голоцукова Л. М. Маріуполь, 2019. 84 с.
5. Інтерактивні методи навчання у початковій школі / упоряд. О. М. Кондратюк. К.: Шкільний світ, 2011. 104 с.
6. Інтерактивні технології навчання: теорія практика, досвід / авт.-укладачі: О. Пометун, Л. Пироженко. К.: А.П.Н., 2002. 214 с.
7. Інтерактивні технології навчання в початковій школі: навч. посібник / Біда О. А., Кравчук О. В., Коберник Г. І. та ін. Умань: РВЦ «Софія», 2007. 212 с.
8. Інформаційно-методичне забезпечення проектно-технологічної діяльності вчителя / Л. М. Забродська, О. В. Онопрієнко, А. Д. Цимбалару, Л. Л. Хоружа. Х.: Основа, 2007. 204 с.
9. Комар О. А. Інтерактивна технологія в підготовці майбутніх учителів початкової школи : теорія і практика : Монографія / Комар О. А. Умань : Жовтий, 2010. 326 с.
10. Костенко Т. М. Нова українська школа: формування у молодших школярів навичок конструктивного спілкування: навч.-метод. посіб. Х.: Ранок, 2021. 176 с.
11. Кучеренко І. Теоретичні і методичні засади сучасного уроку української мови в основній школі: монографія. Умань: ФОП Жовтий О.О., 2014. 410 с.
12. Методика навчання української мови в початковій школі: навчально- методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М. С. Вашуленка. К.: Літера ЛТД, 2010. 364 с.
13. Методика викладання української мови: Навчально-методичний посібник / Коваль Г. П., Деркач Н. І., Захарчук З. О., Іванова Л. І. Рівне, 2002. 108 с.
14. Наумчук М. М. Сучасний урок української мови в початковій школі. (методика і технологія навчання). Тернопіль: Астон, 2005. 264 с.
15. Онопрієнко О. В. Проектна діяльність у початковій школі: методичний посібник. К.: ТОВ «СІТІПРІНТ», 2013. 83 с.
16. Освітні технології: навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Любарська та ін.; // За заг. ред. О. М. Пехоти. К.: А.С.К., 2002. 248 с.
17. Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання. К. : Кулінічев Б. М., 2007. 144 с.
18. Сиротенко Г. О. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. Х.: Основа, 2003. 80 с.
19. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посібн. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко; // За ред. О. І. Пометун. К.: А.С.К., 2006. 192 с.
20. Формування готовності вчителя до проєктно-впроваджувальної діяльності: теорія і практика: монографія. Івано-Франківськ: Симфонія-форте, 2009. 500 с.

Вебресурси

1. Державний стандарт початкової освіти, затверджений 21 лютого 2018 р. <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti>
2. Концепція Нової української школи. 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
3. Нова українська школа: поради для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ: Літера ЛТД, 2018. 160с. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8/2018/12/12/11/20-11-2018rekviz.pdf>.
4. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 р. № 898. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>

Цільова група: учителі освітніх галузей: базова і старша школа, учителі початкових класів, вихователі ГПД, заступники директорів ЗЗСО з НВР, заступники директорів ЗЗСО з ВР, асистенти вчителя/вихователя, фахівці ІРЦ, керівники гуртків: ЗПО, ЗЗСО, педагогічні організатори, психологи, соціальні педагоги.

Бюджет часу: 2 години.

Форма проведення: практичне заняття.

Мета: розвиток предметно-методичної професійної компетентності педагогічних працівників щодо застосування дидактичного інструментарію для розвитку ключових компетентностей та наскрізних умінь учасників освітнього процесу.

Ключові слова: інтерактивне навчання, ключові компетентності, наскрізні вміння, педагогіка партнерства, методи, прийоми.

План

1. «Канва» розвитку учня у змісті Концепції «Нова українська школа» (2016). Переосмислення ролей педагога і учня. Педагогіка партнерства.

2. Дидактичні інструменти, які варто використовувати для формування ключових компетентностей і наскрізних умінь учасників освітнього процесу (на прикладі розвитку критичного мислення).

3. Кращі практики: використання онлайн-курсу з медіаграмотності «Very Verified» у змішаному навчанні.

Основний зміст

Розвиток ключових компетентностей і наскрізних умінь, закладених у філософії ключової реформи Міністерства освіти і науки – Нової української школи – можливий за умови застосування педагогами відповідного дидактичного інструментарію.

Інструмент – (з лат. *instrumentum* – знаряддя) – предмет, пристрій, механізм, машина або алгоритм, що використовуються для впливу на об'єкт: його зміни або вимірювання з метою досягнення корисного ефекту.

Реалізація цілей та принципів реформи НУШ потребує зміни способів взаємодії педагогів з учнями – співпраці, командної роботи, роботи у групах та у парах, що краще формує вміння співпрацювати з іншими особами, приймати рішення, конструктивно керувати емоціями тощо.

Очевидною є потреба розвитку у педагогів навичок надання зворотного зв'язку учням щодо прогресу у навчанні, роботи на уроці, поведінки.

Під час підготовки до уроків важливо передбачити наявність компетентнісних завдань, навчальних проєктів, що сприятимуть формуванню наскрізних умінь. Для розвитку творчого потенціалу учнів необхідно посилити на різних уроках такі складові неадаптивної активності, як дослідницька діяльність; дискусії і спілкування з учителем; участь у дидактичних іграх; обмін досвідом; виявлення власної ініціативи.

Частиною формули НУШ є педагогіка партнерства, а саме трикутник учень-учитель-батьки. Передбачається, що родина має бути залучена до навчання дитини, співпрацювати з учителем. Учитель має стати для дитини другом, а родина – залучена до побудови освітньої траєкторії дитини. Школа має ініціювати нову, глибшу залученість родини до побудови індивідуальної освітньої траєкторії дитини.

Утілюючи ідеї педагогіки партнерства, учителю варто використовувати у своїй роботі

* Викладено тему 3.1. «Дидактичний інструментарій для розвитку ключових компетентностей та наскрізних умінь учасників освітнього процесу»

сучасний дидактичний інструментарій, виявляти ініціативу, дизайнувати уроки таким чином, щоб дитина була постійно залучена до спільної діяльності.

В умовах воєнного стану важливо употужнити значення дидактичних інструментів, які сприяють розвитку таких умінь, як критичне та системне мислення, творчість, ініціативність тощо.

Критичне мислення входить у перелік топ-10 навичок для 2025 року (Всесвітній економічний форум у Давосі).

Основні навички 21 століття («soft-skills») **4К – комунікація, колаборація, креативність і критичне мислення** – сприяють ефективній роботі з різними джерелами інформації, їхньому критичному аналізу та осмисленню. Вони допомагають людині зробити життя ефективним, цікавим, комфортним, займатись власним навчанням та саморозвитком.

Словосполучення «**критичне мислення**» нині жваво просувається як один із популярних трендів в освіті. Про те, що його розвиток є однією з наскрізних ліній у «канві» освітнього процесу, йдеться у Концепції нової української школи (2016) та Державному стандарті базової середньої освіти (2020). Зокрема, в останньому документі зазначається, що наскрізними у всіх ключових компетентностях є вміння критичного та системного мислення, що виявляється у визначенні характерних ознак явищ, подій, ідей, їхніх взаємозв'язків, умінні аналізувати й оцінювати доказовість і вагу аргументів у судженнях, враховувати протилежні думки й контраргументи, розрізняти факти та їхні інтерпретації, розпізнавати спроби маніпулювання даними, використовуючи різноманітні ресурси й способи оцінювання якості доказів, надійності джерел та вірогідності інформації.

Критичне мислення – складне, нелінійне й багаторівневе явище. Мислити критично означає вільно використовувати розумові стратегії та операції високого рівня складності для формулювання обґрунтованих висновків і оцінок, прийняття рішень.

О.І. Пометун визначає критичне мислення, з педагогічного погляду, як такий тип мислення, що характеризується здатністю людини бачити проблеми, ставити запитання; аналізувати, порівнювати, синтезувати, оцінювати інформацію з будь-яких джерел; висувати гіпотези та оцінювати альтернативи; робити свідомий вибір, приймати рішення та обґрунтовувати його.

Критичне сприйняття інформації передбачає визначення власного ставлення до ситуацій та прийняття рішень шляхом: 1) верифікації отриманої інформації щодо її вірогідності та повноти; 2) генерування власних аргументів «за» і «проти».

Методи розвитку критичного мислення (за О.І. Пометун): необхідно добирати відповідно до навчального предмета, дидактичних завдань, типу уроку. Вчена систематизує методи за трьома основними частинами уроку: вступною, основною та підсумковою.

«Very Verified: онлайн-курс із медіаграмотності» пояснює, як орієнтуватися в інформації довкола та як розпізнавати дезінформацію та пропаганду. Матеріали курсу здизайновані розробниками: студією онлайн-освіти «EdEra» спільно з Радою міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX Україна) для використання у змішаному навчанні за технологією «перевернутого» класу.

Питання для рефлексії

1. Розкрийте сутність поняття «трикутник партнерства».
2. Які сучасні дидактичні інструменти ви застосовуєте у щоденній роботі? Які плануєте використати? Від використання яких відмовилися? Чому?
3. Запропонуйте варіанти використання дидактичного інструментарію «Very Verified: онлайн-курс з медіаграмотності» у вашій професійній діяльності: інтегрувати в уроки/предмети/курси, факультативно, інше.

Література

1. Довіряй, але перевіряй. Медіаграмотність в українському суспільстві: К. : Pictoric, 2017. 136 с.
2. Медіаграмотність: Підручник для вчителів / Сінді Шейбе, Фейз Рогоу/ перекл. з англ. С. Дьома; за заг. ред. В. Ф. Іванова, О. В. Волошенюк. – К.: Центр Вільної Преси, Академія Української Преси, 2017. 319 с.
3. Медіаосвіта в Державному стандарті базової середньої освіти (5–6 класи) : Навч.-метод. посіб. / за заг. ред. В. Ф. Іванова, О. В. Волошенюк., Р. І. Євтушенко. Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2022. 63 с.
4. Нова українська школа: основи Стандарту освіти. – Львів, 2016. – 64 с.
5. Освітні практики із запобігання інфодемії, або Як не ізолюватися від правди. Навчальний посібник / За редакцією Волошенюк О., Євтушенко Р., Іванова В., Кулакова А. Київ: АУП, Інтерньюз-Україна, ЦВП, 2020. – 68 с.
6. Терно С. О. Теорія розвитку критичного мислення (на прикладі навчання історії) / С. О. Терно : [посібник для вчителя]. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2011. 105 с.
7. Тулодзєцький Г., Герціг Б., Графе С. Медіаосвіта в школі та на уроці: Основи і приклади / за заг. ред. В. Ф. Іванова; пер. з нім. В.Климченкаю К.: Академія української преси, Центр вільної преси, 2020. 405 с.
8. Харченко Н. Розвиток критичного мислення. Інноваційні форми роботи для дітей і дорослих. Київ. «Видавнича група «Шкільний світ», 2018 120 с. (Бібліотека «Шкільного світу»).

Вебресурси

1. Бондар Т. Інструменти для розвитку критичного і креативного мислення дітей [Електронний ресурс] / Електронні дані [Youtube]. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=rr7o2TyE1js> Концептуальні засади реформування середньої школи «Нова українська школа». К.: МОН, 2016. – 34 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/08/17/mon.pdf>
2. Критичне мислення: ключові характеристики та вправи для його розвитку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://etwinning.com.ua/content/files/659841.pdf>
3. Пометун О. І. Критичне мислення як педагогічний феномен / О. І. Пометун // Український педагогічний журнал. – 2018. – № 2. – С. 89–98. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrpj_2018_2_14.
4. Пометун О. Як розвивати критичне мислення в учнів (з прикладом уроку). URL: <https://nus.org.ua/articles/krytychne-myslennya-2/>.
5. Very Verified: онлайн-курс з медіаграмотності. URL: <https://verified.ed-era.com/ua#rec129945142>.

Тема 3.2. Дидактичний інструментарій для розвитку ключових компетентностей та наскрізних умінь здобувачів дошкільної освіти

Олійник Світлана, кандидат педагогічних наук, доцент

Цільова група: вихователі закладів дошкільної освіти, керівники закладів дошкільної освіти.

Бюджет часу: 4 години.

Форма проведення: лекція, практичне заняття.

Мета: розвиток професійної компетентності вихователів закладів дошкільної освіти, керівників закладів дошкільної освіти з питань ефективного використання інноваційних форм, методів, засобів і технологій, які через наскрізні вміння забезпечать формування ключових компетентностей здобувачів дошкільної освіти.

Ключові слова: ключові компетентності, наскрізні вміння, інтерактивні технології, діагностичні методики.

План

1. Базовий компонент дошкільної освіти: ключові компетентності, наскрізні вміння.
2. Класифікація педагогічних технологій: за рівнем застосування; за провідним чинником психічного розвитку; за філософською основою; за науковою концепцією засвоєння досвіду; за ставленням до дитини; за орієнтацією на особистісні структури; за типом організації та управління пізнавальною діяльністю.
3. Сутність інтерактивних технологій навчання. Особливості інтерактивного навчання дошкільників. Інтерактивні методи. Характерні особливості методів. Вправи з використанням інтерактивного методу для розвитку мовленнєвої взаємодії.
4. Основні педагогічні умови проведення сучасного заняття в закладі дошкільної освіти.
5. Технології проєктної діяльності у закладі дошкільної освіти. Основа методу, характеристика трьох його етапів. Особливості організації проєктної діяльності у ЗДО: планування проєкту, робота над проєктом, реалізація проєкту, презентація.
6. Діагностичні методики. Методика Н. А. Стародубової «Основні напрями мовленнєвого розвитку дошкільників». Методика Р. Е Левіна «Вивчення рівня вступати в контакт». Методика М. І. Лісіна «Форми спілкування». Методика А. В. Чулкової «Вивчення формування діалогу в дошкільнят». Методика Н. І. Левшина «Вивчення зв'язного мовлення дітей дошкільного віку».

Основний зміст

Ключові для дошкільної освіти компетентності дитини (рухова і здоров'язбережувальна, особистісна, предметно-практична та технологічна, сенсорно-пізнавальна, логіко-математична та дослідницька, природничо-екологічна та навички, орієнтовані на сталий розвиток, ігрова, соціально-громадянська, мовленнєва, художньо-мовленнєва, мистецько-творча (художньо-продуктивна, музична, театралізована) та інші мають продовження в освітньому процесі початкової школи та впродовж життя.

Нині заклади дошкільної освіти (ЗДО) визначають одним з основних принципів постійну взаємодію дорослих і дітей. З огляду на це виникає гостра необхідність оновлення змісту діяльності ЗДО на основі глибокого осмислення технології взаємодії учасників освітніх стосунків; освоєння нових технологій, методів, прийомів роботи з дітьми, які уможливають зробити освітній процес цікавим, різноманітним і ефективним.

Педагогічна технологія – це наукове проєктування і точне відтворення педагогічних дій, що гарантують успіх усіх учасників освітнього процесу.

Центральним компонентом педагогічної технології є чітко визначена кінцева мета, що дає змогу розробити оптимальний алгоритм її досягнення. Важливим також є інструментарій відстеження рівня досягнення запланованих результатів та за необхідності внесення покрових корективів. Тобто технологія - це інструмент професійної діяльності педагога.

У педагогіці розрізняють декілька моделей освіти: пасивна – дитина виступає в ролі «об'єкта» навчання (слухає і дивиться); активна – дитина виступає «суб'єктом» навчання (самостійна робота, творчі завдання); інтерактивна – процес навчання здійснюється в умовах постійної, активної взаємодії всіх вихованців; педагог і дитина є рівноправними суб'єктами освітнього процесу.

Використання інтерактивної моделі навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, проєктну діяльність, спільне вирішення проблемних ситуацій. Технологія інтерактивного навчання передбачає особливий, багатосторонній тип комунікації між педагогом і дітьми, а також між самими дітьми, причому можливі такі комунікаційні взаємодії: «дитина – дитина» (робота в парах), «дитина – група дітей» (робота в групах), «дитина – аудиторія»

або «група дітей – аудиторія» (презентація роботи в групах) тощо. При роботі в малих групах діти вчать розподіляти ролі, стають співавторами, враховують побажання один одного, формують загальні висновки і захищають свій вибір перед товаришами.

Найголовнішим завданням педагога при використанні інтерактивної технології є спрямування процесу обміну інформацією в необхідне русло: виявлення різних поглядів; звернення до особистого досвіду учасників; підтримка активності; об'єднання теорії і практики; взаємозбагачення досвіду учасників; полегшення сприйняття, засвоєння, взаєморозуміння; заохочення творчості.

У структурі процесу навчання із застосуванням технологій інтерактивного навчання вирізняють такі етапи: орієнтація; підготовка до проведення; проведення гри; обговорення гри.

Інтерактивні методи роботи з дошкільниками: «Мікрофон», «Дебати», «Удвох», «Ланцюжок», «Снігова куля», «Синтез думок» «Загальний проєкт», «Асоціативна квітка», навчальні ігри (рольові та ділові, ігри-імітації), ігри-змагання (старший дошкільний вік), інтелектуальні розминки, робота з наочними відео- та аудіоматеріалами, тематичні діалоги, аналіз життєвих ситуацій тощо. Характерні особливості цих методів: оптимальна активізація дітей; спільна діяльність вихователя та дітей у режимі рівноправного спілкування; створення умов для переживання успіху кожним учасником педагогічної взаємодії; обов'язкова рефлексія процесу навчання і виховання-осмислення доцільності обраних завдань, форм роботи, способів діяльності, причин невдач або досягнення цілей тощо.

Вправи з використанням інтерактивного методу для розвитку мовленнєвої взаємодії: вправа «Павутина» з використанням інтерактивного методу «Мікрофон»; вправа «Доброго ранку!» з використанням інтерактивного методу «Дебати»; вправа «Ляльковий театр» з використанням інтерактивного методу «Удвох»; вправа «Нічний потяг» з використанням інтерактивного методу «Ланцюжок» тощо.

Технології інтерактивного навчання, які можуть бути використані в ЗДО: робота в парах; «Хоровод»; «Ланцюжок»; «Карусель»; «Інтерв'ю»; «Робота в малих групах» (трійках); «Акваріум»; «Великий круг»; «Дерево знань»; «Кейс– технологія».

В освітньому процесі ЗДО проєктна діяльність носить характер співпраці, в якій беруть участь діти і педагоги, а також залучаються батьки і інші члени сім'ї. Основною метою проєктного методу в дошкільній установі є розвиток вільної творчої особистості, який визначається завданнями розвитку і завданнями дослідницької діяльності дітей: вибір теми проєкту; тематичне планування з вибраної проблеми на тиждень, де враховуються усі види дитячої діяльності: ігрова, пізнавально-практична, художньо-мовна, трудова, спілкування і так далі. На етапі розробки змісту заняття, ігор, прогулянок, спостережень і інших видів діяльності, пов'язаних з темою проєкту, вихователі особливу увагу приділяють організації середовища в групах, в дошкільній установі в цілому. Середовище має бути фоном до евристичної, пошукової діяльності, розвивати у дошкільника допитливість. Коли підготовлені основні умови для роботи над проєктом (планування, середовище), починається спільна робота вихователя і дітей. I етап розробки проєкту – цілепокладання. II етап роботи над проєктом є розробкою спільного плану дій з досягнення мети. III етап роботи над проєктом – його практична частина. IV етап роботи над проєктом (завершальний) – це презентація проєкту. Презентація може проходити в різних формах залежно від віку дітей і теми проєкту: підсумкове ігри-змагання, ігри-вікторини, тематичні розваги, оформлення альбомів, фотовиставок, міні-музеїв, творчих газет.

Проєкти, незалежно від виду, творчі, дослідницькі, інформаційні, відкриті, ігрові, практичні та ін., потребують постійної уваги, допомоги і супроводу з боку дорослих на кожному етапі реалізації.

Питання для рефлексії

1. Схарактеризуйте наскрізні вміння та ключові компетентності здобувачів дошкільної освіти.
2. Проаналізуйте інноваційні технології та методики у галузі дошкільної освіти.
3. Запропонуйте вправи з використанням інтерактивного методу для розвитку мовленнєвої

взаємодії.

4. Окресліть основні перспективні напрямки діяльності закладів дошкільної освіти щодо ефективного застосування інтерактивних технологій.
5. Які переваги використання інтерактивних технологій в освітньому процесі закладів дошкільної освіти?
6. У чому особливості організації проектної діяльності в закладах дошкільної освіти?
7. Розробіть алгоритм проведення інтерактивного заняття.

Література

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі»/ Наук. кер. та заг. ред. О. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / Наук. кер. та заг. ред. О. Л. Кононко. 3-тє вид., випр. К.: Світич, 2009. 430 с.
2. Базова програма «Я у Світі»: методичні рекомендації для вихователів ДНЗ / упоряд. О.Б. Полєвікова. 2-ге вид. Х.: ВГ «Основа», 2010. 335 с.
3. Березюк В.С. Інноваційні технології в ДНЗ. Х.: Основа, 2017. 224 с.
4. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах. К.: Видавничий Дім «Слово», 2015. 704 с.
5. Дмитренко А. П. Інноваційні технології дошкільної освіти: навч.-метод. посіб. Х.: Основа, 2021. 186 с.
6. Єфіменко М. Р. Методичні засади формування соціальної адаптованості дошкільників засобами ігрової діяльності. Донецьк : Ноулідж, Донец. вид-ня, 2012. 95 с.
7. Ігрова діяльність старших дошкільників / упор. Н. Ф. Юрченко. Х.: ВГ «Основа», 2011. 304 с.
8. Інтерактивні технології навчання: теорія практика, досвід / Авт.-укладачі: О. Пометун, Л. Піроженко. К.: А.П.Н., 2002. 214 с.
9. Кононко О. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я і Світ». 2-ге вид. випр. К.: Світич, 2008. 430 с.
10. Лисенко Н. В. Педагогіка українського дошкілля: У 2 частинах: навч. посіб. / Н. В. Лисенко, Н. Р. Кирста. К.: Вища школа, 2006. Ч. 1. 302 с.
11. Лисенко Н. В., Кирста Н. Р. Педагогіка українського дошкілля: у 3 ч. Ч.2: навч. посібник. К.: Видавничий дім «Слово», 2010. 360 с.
12. Методичні аспекти реалізації Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / Наук. кер. та заг. ред. О. Л. Кононко. 2-ге вид., випр. К.: Світич, 2009. 208 с.
13. Освітні технології: навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Любарська та ін.; / За заг. ред. О. М. Пехоти. К.: А.С.К., 2002. 248 с.
14. Освітня програма «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку / [Н. В. Гавриш, Т. В. Панасюк, Т. О. Піроженко, О. С. Рогозянський, А. С. Шевчук]; за заг.ред. Т. О. Піроженко. К.: Українська академія дитинства, 2017. 180 с.
15. Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання. К. : Кулінічев Б. М., 2007. 144 с.
16. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: підручник. 4-те вид., переробл. К. : ВЦ «Академія», 2018. 408 с.
17. Поніманська Т.І., Дичківська І.М. Дошкільна педагогіка. Практикум. навч. пос. для студентів ВНЗ, спеціальність «Дошкільне виховання». К.: Видавничий дім «Слово», 2007. 352 с.
18. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля»/ авт.-упор. Білан О. І. Тернопіль: Мандрівець, 2013. 264 с.
19. Програма розвитку дітей дошкільного віку « Впевнений старт» / О. О. Андрієтті, О. П. Голубович, О. П. Долинна, Т. В. Дяченко, Т. С. Ільченко, Г. Є. Іванова, Г. М. Лисенко, Т. В. Панасюк, Г. В. Петрова, Т. О. Піроженко, Н. М. Романко, Н. А. Случинська, Н. І. Трикоз. Тернопіль: Мандрівець, 2013. 104 с.
20. Сухар В. Л. Розвиток мовлення. Конспекти комплексних занять. Старша група. / Дошкільна освіта «Я у світі». Х.: Ранок, 2009. 85с.
21. Сучасні інформаційно-комунікативні технології: навч. посіб. Дніпро, Україна: НМетАу, 2017. 230 с.
22. Швачич Г. Г., Толстой В. В., Петречук Л. М., Іващенко Ю. С., Гуляєва О. А. Сучасні інформаційно-комунікативні технології: навч. посіб. Дніпро, Україна: НМетАу, 2017. 230 с.

Тема 3.3. Універсальний дизайн для навчання: загальні підходи

Буйдіна Олена, кандидат педагогічних наук

Цільова група: асистенти вчителя/вихователя, фахівці інклюзивно–ресурсних центрів.

Бюджет часу: 2 години.

Форма проведення: лекція.

Мета: розвиток професійної компетентності педагогів щодо розуміння ними принципів універсального дизайну в навчанні та стратегій розумного пристосування, застосування принципів універсального дизайну в навчанні та стратегій розумного пристосування з метою забезпечення додаткових потреб учнів в освітньому процесі, усвідомлення демократичних цінностей (поваги до багатоманітності і права вибору).

Ключові слова: універсальний дизайн, множинність, принципи універсального дизайну, універсальний дизайн у навчанні, представлення, взаємодія, залучення, стратегії навчання.

План

1. Рівність можливостей та у доступі до можливостей, толерантність і різноманіття.
2. Поняття про універсальний дизайн у навчанні. Базові принципи універсального дизайну в навчанні.
3. Стратегії навчання, що підтримують універсальний дизайн.
4. Педагогічні рішення щодо реалізації універсального дизайну у навчанні.

Основний зміст

Усвідомлення неповторності кожної людини, її безумовної унікальності, заперечення стереотипного сприйняття інших забезпечується рівним доступом до освіти, повагою, заборонаю будь-яких форм дискримінації або відокремлення дітей на основі попереднього відбору [1].

Принцип «відмова від усереднення» постулює, що розмаїття людей і їхніх можливостей неможливо привести до середнього значення за кількома показниками відразу. Окремі параметри обов'язково будуть відхилені від осі «нормальності». «Орієнтований на користувача дизайн», «дизайн для всіх», «спільний дизайн», «інклюзивний дизайн», «універсальний дизайн» – це категорії, які пояснюють різноманітність людей і необхідність створення рівних умов для кожного, забезпечення автономності. Наприклад, термін «дизайн для всіх» пояснює дизайн для людського розмаїття, соціальної інтеграції та рівності. Універсальний дизайн (*далі – УД*) визнає, поважає, цінує і намагається пристосувати широкий можливий спектр людських здібностей у розробленні всіх виробів, навколишнього середовища та інформаційних систем [2; 6].

Концепція УД створюється в 90-х роках в Університеті штату Північна Кароліна (North Carolina State University, USA); мета – спростити життя для всіх, зробивши продукти, комунікації і середовище більш зручними для використання якомога більшою кількістю людей при мінімальних або додаткових витратах. УД ґрунтується на *семи принципах*: 1) рівність і доступність (для всіх користувачів однакові засоби); 2) гнучкість (широкий перелік індивідуальних налаштувань і можливостей з урахуванням потреб); 3) просте та зручне використання (простота та інтуїтивність використання незалежно від досвіду, освіти, мовного рівня та віку); 4) сприйняття інформації з урахуванням різних сенсорних можливостей користувачів (донесення всієї необхідної інформації до користувача незалежно від зовнішніх умов або можливостей сприйняття); 5) припустимість помилок (мінімальна можливість виникнення ризиків і шкідливих наслідків випадкових або ненавмисних дій користувачів); 6) низький рівень фізичних зусиль (дизайн розраховано на затрату незначних фізичних ресурсів користувачів, на

мінімальний рівень стомлюваності); 7) розмір і простір для доступу і використання (фізичні параметри, стан і ступінь мобільності користувача не є перешкодою при під'їзді та інших різноманітних діях) [6].

Універсальний дизайн для навчання (далі – УДН) – це підхід, який призначений для забезпечення всім учням рівних можливостей навчатися в інклюзивному середовищі за допомогою гнучких навчальних підходів; спосіб реалізації навчальної програми, який мінімізує бар'єри та збільшує ефективність навчання для всіх учнів. Мета УДН – моделювання гнучкої, пристосованої до потреб усіх дітей навчальної програми. Базові принципи: 1) *представлення* (як учні сприймають інформацію) – надання інформації і контенту по-різному, пропонування кількох варіантів представлення навчального матеріалу, щоб забезпечити різні способи сприйняття інформації та засвоєння знань; 2) *взаємодія* (як учні планують, організовують та ініціюють дії) – розмежування способів, якими учні можуть висловити те, що вони знають, необхідність забезпечення кількох способів дій і демонстрації учнями набутих знань;

3) *залучення* (як учні мотивуються та залучаються до процесу навчання) – забезпечення кількох режимів участі та взаємодії [2; 5; 6; 9; 12].

Плануючи урок, добираючи матеріали та медіа, вчителю варто поміркувати над такими запитаннями: Чи забезпечують пропоновані навчальні матеріали гнучкість і вибір? Чи висвітлюють навчальні матеріали важливі ідеї, чи пропонують вони шаблони, чи демонструють характеристики та взаємозв'язки? Чи всі пропоновані навчальні матеріали доступні та зрозумілі для сприйняття?

Гнучкість навчання, пропонування учням різних альтернатив забезпечують деякі навчальні стратегії: диференційоване викладання, кооперативне навчання, тематичне навчання, альтернативне навчання або навчання в громаді, різні організаційні стратегії навчання.

Диференційоване викладання використовується для різних когнітивних потреб учнів у класі. Учитель змінює: 1) зміст (інформаційні матеріали, завдання

– те, що учні вивчають); 2) процес (швидкість, темп, час для спеціального навчання для дітей із різними потребами); 3) продукт (як учні демонструють свою майстерність з опанування знань чи навичок); 4) емоції (потреби, мотивація викладання й учіння, активне засвоєння змісту освіти); 5) освітнє середовище (технічні засоби навчання, малі групи тощо) [7; 8; 10]. Навчальна програма при цьому не змінюється.

Під час *кооперативного навчання* учні об'єднуються в невеликі групи та спільно працюють над виконанням завдання. Розрізняють такі моделі груп:

- 1) кожен учень у групі працює над індивідуальними завданнями різного рівня складності;
- 2) кожна група гетерогенна, учні групи виконують завдання тільки «свого» рівня складності;
- 3) кожна група гомогенна (наприклад – просунутий, базовий рівні, рівень підтримки тощо), учні в групі виконують завдання «одного» рівня складності;
- 4) групи відрізняються за особистісно-психологічними типами (типом мислення, характером, темпераментом тощо).

Серед переваг кооперативного навчання є зростання соціальної взаємодії, зменшення проблем із поведінкою, підвищення уваги та фізичного залучення до виконання навчальних завдань. Члени групи допомагають один одному зрозуміти нові поняття та виконати групові проекти.

Під час *тематичного навчання* уроки плануються довкола конкретної теми, але викладаються різними засобами, які стосуються теми. Прикладом тематичного навчання є тематичні дні або тижні, які реалізуються в початкових класах.

Альтернативне навчання (навчання у громаді) має на меті розширення розуміння теми уроку і є альтернативним підходом до опанування змісту, що викладається у класі за загальною навчальною програмою з конкретних тем або питань. Таке навчання може передбачати: вивчення особливостей надання послуг, можливостей організації дозвілля, набуття практичного досвіду або проведення командного дослідження.

Для учнів, які мають труднощі в навчанні, дуже корисним є навчання опанування навичок. Для цього використовують такі *стратегії організації навчання*, як стратегія запам'ятовування, ментальна

уява, ведення нотаток, графічні органайзери, управління часом, установлення цілей тощо.

УДН – це процес проєктування, розроблення і використання навчальних матеріалів на основі приведених у систему знань про ефективне навчання. Всі процедури цього процесу згруповані в низку послідовних етапів: аналіз (вивчення потреб, цільової аудиторії, цілей, умов, компетенцій і очікуваних результатів), проєктування (підготовка планів, вибір основних рішень, складання сценаріїв, відбір засобів навчання і методів навчальної роботи), розроблення (перетворення планів, сценаріїв на набір навчальних матеріалів; розроблення методів оцінювання, стилю оформлення навчального матеріалу), застосування (методичне редагування і використання підготовлених матеріалів у навчальному процесі), оцінювання результатів (корегування навчальних матеріалів із урахуванням отриманих результатів).

Питання для рефлексії

1. Чи є у вашому закладі освіти напрацьовані спільно психологом, педагогами, класними керівниками підходи (методики) для адаптації та інтеграції дітей в освітній процес закладу?
2. Чи розробляли ви спільно з колегами в закладі освіти контрольний список або покрокову інструкцію, щоб переконатися, що всі учні рухаються до очікуваного результату?
3. Чи розглядаються в структурі науково-методичної роботи вашого закладу освіти питання методик роботи з дітьми з особливими освітніми потребами?
4. Поміркуйте, що означає твердження: «Універсальний дизайн для навчання може «розмити межу» між «звичайною» освітою та «спеціальною» освітою?». Наведіть приклади з власної практики.
5. Сформулюйте власні запитання про універсальний дизайн для навчання, виходячи з вашого власного досвіду та поточного контексту.

Література

1. Абрамян И. Принципы универсального дизайна в образовании. URL : <https://skolki-project.com/blog/printsiy-universalnogo-dizajna-v-obrazovanii>.
2. Инклюзивное образование: Стратегии ОДВ для всех детей. Под ред. Т. В. Марченко, В. В. Митрофаненко, В. С. Ткаченко; пер. с англ. Ю. В. Мельник. Ставрополь : ГОУВПО «СевКавГТУ», 2010. 124 с.
3. Кузьминов Я. И., Фрумин И. Д., Сорокин П. С., Абанкина И. В. Как сделать образование двигателем социально-экономического развития? Под ред. Я. И. Кузьминова, И. Д. Фрумина, П. С. Сорокина ; Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики», Ин-т образования. М. : Изд. дом Высшей школы экономики, 2019. 284 с.
4. Макарьев И. С. Красновская Г. Н. Универсальный дизайн для обучения : монография. СПб. : СПб ГБ ПОУ «Охтинский колледж», 2019. 104 с.
5. Мартин Б. Ханнингтон Б. Универсальные методы дизайн. СПб. : Питер, 2014. 208 с.
6. Новиков А. М. Методология: словарь системы основных понятий. М. Либроком, 2013. 208 с.
7. Подчиненов И. Е., Пекшева В. В. Зарубежный опыт дифференциации обучения. URL : pravmisl.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=743
8. Meyer, A., Rose, D.H., & Gordon, D. (2014). Universal Design for Learning: Theory and Practice. Wakefield, MA: CAST.
9. Tomlinson C. A. Differentiation of instruction in the elementary grades. ERIC Digest, 2000. URL : www.ericdigests.org/2001-2/elementary.html.
10. Rock, M. Reach: A framework for differentiating classroom instruction (Preventing School Failure, 2008. Vol. 52 (№2), P. 31–47.) URL : https://libres.uncg.edu/ir/uncg/f/M_Rock_REACH_2008.pdf. 11.

Вебресурси

1. Универсальный дизайн в образовании : [сайт]. URL : <https://downsideup.org/elektronnaya-biblioteka/universalnyy-dizayn-v-obrazovanii/>

Тема 3.4. Розвиток мовно-комунікативної компетентності учасників освітнього процесу

Канівець Зоя, кандидат педагогічних наук

Цільова група: усі категорії слухачів.

Бюджет часу: 2 години.

Форма проведення: лекція.

Мета: розвивати мовно-комунікативну компетентність педагогічного працівника; удосконалити вміння педагогічного працівника щодо формування у здобувачів освіти ключової компетентності «вільне володіння державною мовою».

Ключові слова: вільне володіння державною мовою, нормативність, український правопис, мистецтво говорити.

План

1. Особливості розвитку ключової компетентності «вільне володіння державною мовою» в освітньому процесі.
2. Поняття нормативності мови та мовної помилки. Нова редакція «Українського правопису». Проблемні питання.
3. Мистецтво говорити як одне з основних умінь успішної людини. Особливості публічного виступу.
4. Мовний онлайн-простір.

Основний зміст

Ключова компетентність «вільне володіння державною мовою» – це перш за все володіння державною мовою, уміння усно й письмово висловлювати та тлумачити поняття, думки, почуття, факти, погляди (через слухання, говоріння, читання, письмо, застосування мультимедійних засобів). Здатність реагувати мовними засобами на повний спектр соціальних і культурних явищ – у навчанні, на роботі, удома, у вільний час, усвідомлення ролі ефективного спілкування.

Нормативність – головна ознака мовленнєвої культури людини. Важливо для мовця розрізняти й уміти послуговуватися варіантними (синонімічними) формами мовних одиниць. Мовна норма – це сукупність загальноновизнаних мовних засобів, що вважаються правильними на певному історичному етапі. З дотриманням норм пов'язане поняття культури мови, за основу якого взято прагнення вибрати найкращу форму для висловлювання думок. Літературно правильні слова, вирази, якими користуємося, не завжди забезпечують нормативність нашого мовлення. Щоб порозумітися, мало знати окремі слова, треба вміти поєднувати їх, правильно відтворювати сказане на письмі. У дотриманні літературних норм є чимало труднощів, які нерідко призводять до помилок. Останні особливо помітні в мові засобів масової інформації, а також в усному мовленні. Норма – явище динамічне. Норма потребує постійної пильної уваги кожного мовця. Тим часом у сучасній довідковій літературі не завжди можна знайти готову відповідь на складні випадки правопису, а особливо чіткі рекомендації щодо синтаксичної сполучуваності слів, їхньої доречності в тому чи іншому стилі.

Норми літературної мови: орфоепічна, лексична, граматична, стилістична, орфографічна, пунктуаційна.

Орфографічна та пунктуаційна норми постійно перебувають в нашому полі зору, а ось що стосується граматичної, лексичної чи орфоепічної, то тут складніше. Порівняйте:

Неправильно	Правильно
Орфоепічна норма	
ру́сло	руслó
мережа́	мере́жа
дові́дник	дові́дник
фа́ховий	фахові́й
Граматична норма	
відповідно наказу	відповідно до наказу
згідно розпорядження	згідно з розпорядженням
Намалювавши малюнок, нас відпустили.	Намалювавши малюнок, ми пішли.
без п'ятнадцяти сім	за п'ятнадцять сьома
Лексична норма	
вільна вакансія	вакансія
смачне блюдо	смачна страва
приймати участь	брати участь

Еталоном писемної літературної мови є Український правопис, нагадаємо, що чинною є нова редакція Українського правопису 2019 року. Водночас ми послуговуємося, звісно, й іншою довідковою літературою, зокрема словниками.

Точність мовлення – одна з визначальних комунікативних ознак мовлення, яка найбільше пов'язана з його нормативністю, правильністю і логічністю. Щоб спілкування з іншими було дієвим, результативним, мовлення повинно бути завжди точним і логічним. Точність мовлення забезпечується цілковитою відповідністю вживаних слів тим поняттям, уявленням, які закріпились у мовленні за мовними одиницями. Точності мовлення протистоїть його неточність, яка спричиняється неточністю мислення. Мовленнєва неточність пояснюється незнанням подробиць описуваного (говореного), з одного боку, і неглибоким знанням мови – з іншого.

Логічне мовлення – це мовлення продумане, виражене й структурно впорядковане. Його сутність найбільшою мірою визначається повною відповідністю сказаного чи написаного певним реаліям життя.

Публічний виступ. Успішність виступу залежить від: удаю дібраного словесного матеріалу, забезпечення милозвучності викладу теми тощо. Визначте тему й мету виступу, доберіть відповідні засоби мовлення, дотримуйтеся основної формули ораторства: про що + що + як + навіщо, зацікавте слухачів, створивши цілісний психологічний портрет аудиторії, тримайте її в постійному емоційному напруженні, використовуйте переконливі факти й аргументи, дбайте про правильність мовлення – виразність, точність, стислість, доцільність (публіка не завжди помічає, що говорять, але тонко помічає, як говорять).

Питання для рефлексії

1. Дайте визначення ключової компетентності «вільне володіння державною мовою».
2. Схарактеризуйте поняття нормативності мовлення.
3. Назвіть 4–5 прикладів змін мовної норми відповідно до нової редакції «Українського правопису».
4. Що є для вас найпроблемнішим у публічному виступі? Як це подолати?
5. Скористайтеся онлайн-довідником (словником, порталом тощо) для пошуку мовної норми.

Література

1. Авраменко О. М. 100 експрес-уроків української. Частина 1. К.: Книголав, 2016. 192 с.
2. Авраменко О. М. 100 експрес-уроків української. Частина 2. К.: Книголав, 2017. 192 с.
3. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо. К.: Либідь, 1991. 253 с.
4. Культура української мови : [довідник / за ред.: В. М. Русанівського]. К.: Либідь, 1990. 304 с.
5. Джеймс Борг. Мистецтво говорити. Таємниці ефективного спілкування. / пер. З англ.. Н.Лазаревич. Харків: Видавництво «Ранок»: Фабула, 2020. 304 с.
6. Концептуальні засади реформування середньої школи. Нова українська школа. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 10.11.2022).
7. Омельчук С. А. Практикум з правопису української мови: система дослідницьких вправ : [навчальний посібник]. К.: Грамота, 2009. 224 с.
8. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти» (з дипломом молодшого спеціаліста). Наказ Міністерства економіки України від 23.12.2020 р. № 2736. URL: [file:///C:/Users/%D0%97%D0%9E%D0%AF/Downloads/%D0%9D%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B7_2736%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%D0%97%D0%9E%D0%AF/Downloads/%D0%9D%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B7_2736%20(1).pdf) (дата звернення: 10.11.2022).
9. Професійний стандарт «Керівник (директор) закладів загальної середньої освіти». Наказ Міністерства економіки України від 17.09.2021 р. № 568–21. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2021/09/22/Nakaz-568-zatverdzh-standartu-keriv.22.09.pdf> (дата звернення: 10.11.2022).
10. Український правопис. Постанова Кабінету Міністрів України від 22 травня 2019 р. №437. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/ukrayinskij-pravopis-2019> (дата звернення: 10.11.2022).

Вебресурси

1. Міністерство освіти і науки України: [сайт]: україн. версія. URL: <https://mon.gov.ua/ua/> (дата звернення: 10.11.2022). – Назва з екрана.
2. Нова українська школа: [сайт]: україн. версія. URL: <http://nus.org.ua/> (дата звернення: 10.11.2022). – Назва з екрана.

* Олійник Світлана, кандидат педагогічних наук, доцент

Цільова група: педагогічні працівники закладів освіти і установ.

Бюджет часу: 4 години.

Форма проведення: лекція (2 год), практичне заняття (2 год).

Мета: узагальнити знання педагогічних працівників щодо форм комунікації, які поширені в педагогічному процесі; запропонувати методи і техніки формування мовно-комунікативної компетентності учасників освітнього процесу.

Ключові слова: комунікація, комунікативні уміння, комунікативна компетентність, педагогічне спілкування, стилі спілкування.

План

1. Сутність понять «комунікація», «комунікативні уміння», «комунікативна компетентність».
2. Психолого-педагогічні особливості формування комунікативної компетентності учасників освітнього процесу.
3. Вимоги до формування комунікативної компетентності у нормативних документах: Державному стандарті початкової освіти, Державному стандарті загальної середньої освіти і типових освітніх програмах мовно– літературної освітньої галузі.

* Викладено тему 3.4 «Розвиток мовно-комунікативної компетентності учасників освітнього процесу»

4. Методика формування комунікативної компетентності учасників освітнього процесу. Інтерактивні форми навчання у процесі формування комунікативної компетентності школярів. Компетентнісно орієнтовані завдання в системі курсу української мови. Засоби розвитку навичок усної взаємодії. Прийоми формування читацьких умінь. Формування писемного мовлення учасників освітнього процесу.

5. Робота з медіатекстами. Опанування початкових лінгвістичних знань у процесі дослідницької діяльності.

6. Педагогічне спілкування в освітньому процесі. Мета, зміст та структура педагогічного спілкування. Стили спілкування. Монологічне та діалогічне спілкування. Нові форми комунікації у педагогічних системах.

Основний зміст

Сучасні зміни суспільних і соціокультурних умов зумовили переорієнтацію системи шкільної освіти на формування в учнів життєвих компетентностей, які дають їм змогу успішно навчатися, орієнтуватися в сучасному соціумі, інформаційному просторі, на ринку праці, виконувати соціально важливі завдання, реагувати на потреби і виклики часу.

Пріоритетом сучасної мовної освіти, що гарантує її високу якість, стає навчання, орієнтоване на формування у школярів комунікативних умінь: уміння спілкуватися, слухати і чути партнера, співпрацювати, вільно, чітко і зрозуміло висловлювати свої погляди, відстоювати власну позицію, аргументовано переконувати інших, бути толерантним до різних думок.

Вимоги до шкільної мовної освіти зумовлюють відхід від традиційного вивчення мови, яке обмежується засвоєнням теоретичних знань та правил правопису, і спрямування шкільного мовного курсу на формування комунікативної компетентності учнів.

Комунікація – це процес обміну інформацією (фактами, ідеями, поглядами, емоціями тощо) між двома або більше особами, спілкування за допомогою вербальних і невербальних засобів з метою передавання та одержання інформації, взаємодія учасників спілкування, сприйняття та пізнання людьми одне одного.

Комунікативність передбачає володіння певними комунікативними умінями. Комунікативні уміння – це здатність встановлювати і підтримувати контакти з іншими людьми, використовуючи власні здібності, необхідні для ефективної комунікативної дії в ситуаціях міжособистісного спілкування.

Ю. Жуков розглядає комунікативну компетентність як здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з людьми, певну сукупність знань, умінь та навичок, що забезпечують ефективне спілкування, взаєморозуміння між його учасниками.

Ю. Вторнікова виокремлює такі складники комунікативної компетентності: орієнтування в різноманітних ситуаціях спілкування, що базується на знаннях та життєвому досвіді індивіда; спроможність ефективно взаємодіяти з оточенням завдяки розумінню себе й інших при постійній видозміні психічних станів, міжособистісних відносин, умов соціального середовища; адекватна орієнтація людини в самій собі – власному психологічному потенціалі, потенціалі партнера, у ситуації; готовність і вміння встановлювати контакти з людьми; внутрішні засоби регуляції комунікативних дій; знання, уміння і навички конструктивного спілкування; внутрішні ресурси, необхідні для побудови ефективної комунікативної дії у визначеному колі ситуацій міжособистісної взаємодії.

Процес формування комунікативної компетентності передбачає: засвоєння знань про способи взаємодії з оточенням; опанування умінь і навичок використовувати засоби мови в усному мовленні; розвиток діалогічного і монологічного мовлення; опанування культури усного і писемного мовлення; засвоєння норм мовленнєвого етикету в ситуаціях навчального і побутового спілкування; опанування навичок роботи в групі, колективі; розвиток здібностей навчальної співпраці; оволодіння різними соціальними ролями; формування уміння критично оцінювати думки і дії інших людей.

На основі концептуальних засад НУШ у Державних стандартах освіти визначено ключові

компетентності, на формування яких спрямовано освітній процес. Першою серед них є вільне володіння державною мовою.

Формування цієї компетентності є пріоритетним завданням мовно-літературної освітньої галузі, реалізація якого передбачає досягнення визначених державним стандартом загальних результатів навчання. А саме: здобувач освіти взаємодіє з іншими особами усно, сприймає і використовує інформацію для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях; сприймає, аналізує, інтерпретує, критично оцінює інформацію в текстах різних видів, медіа-текстах та використовує її для збагачення свого досвіду; висловлює думки, почуття та ставлення, взаємодіє з іншими особами письмово та в режимі реального часу, дотримується норм літературної мови; досліджує індивідуальне мовлення для власної мовної творчості, спостерігає за мовними явищами, аналізує їх.

Одним із важливих результатів компетентісно орієнтованого навчання української мови є здатність у письмовій формі взаємодіяти з іншими людьми, висловлювати свої враження від побаченого, почутого, прочитаного, пережитого, виявляти себе в різних видах мовленнєво-творчої діяльності. Формування цього складника комунікативної компетентності можливе за умови систематичного використання цікавих для дітей мовленнєво-творчих завдань, проєктів, заохочення школярів до їх виконання.

Належне місце у процесі навчання української мови має посідати робота з медіапродуктами, яка полягає в аналізі, інтерпретації, оцінюванні та формуванні критичного ставлення до медіатекстів.

Компетентісний підхід до засвоєння початкових лінгвістичних знань передбачає орієнтацію навчального процесу не тільки на аналіз мовних одиниць і явищ, а й на формування умінь застосовувати їх у мовленнєвій практиці. Лише за умови переважання практичного застосування лінгвістичних знань можливе повноцінне формування комунікативної компетентності молодших школярів.

Для реалізації змісту компетентісно орієнтованого навчання української мови необхідним є використання в освітньому процесі інтерактивних методів, прийомів та організаційних форм. Застосування парних і групових форм навчання має значний вплив на формування умінь застосовувати мовні знання і мовленнєві вміння з комунікативною метою.

Важлива роль у процесі формування комунікативної компетентності молодших школярів належить використанню компетентісно орієнтованих завдань, які передбачають застосування мовних знань і мовленнєвих умінь у навчальних і життєвих ситуаціях.

Педагогічне спілкування є різновидом професійного спілкування, що уособлює багатоплановий процес організації, установлення та розвитку комунікаційної взаємодії між педагогами, учнями, їхніми батьками та тими, хто безпосередньо бере участь у педагогічному процесі. Основний зміст педагогічного спілкування полягає в обміні інформацією, цілеспрямованій організації взаємовідносин між учителем та учнями (викладачем і студентами), стимулюванні партнерів по спілкуванню до активної взаємодії, координації дій під час організації спільної діяльності, у встановленні порозуміння між партнерами по спілкуванню, обміні емоціями, здійсненні впливу з метою зміни думок і ставлень партнерів по спілкуванню.

Функціонально педагогічне спілкування забезпечує організаційний, конструктивний, інформаційний, стимулювальний, спонукальний та емотивний складник педагогічного процесу та навчально-виховної діяльності.

Структурно педагогічне спілкування складається з вербальної та невербальної комунікації. Вербальний складник має характеризуватися точністю, змістовністю, інформаційністю, доступністю, ясністю та емоційністю. Невербальний – змістовністю, інформаційністю, ясністю та поважністю. Серед стилів педагогічного спілкування можна виокремити авторитарний (директивний), демократичний (колегіальний) та ліберальний (потуральний) стилі.

Зараз у педагогічних системах набирає ваги невербальна активність як учителів, так і учнів, оскільки виникли нові форми навчання та виховання, що базуються на онлайн-платформах. Це

зумовлює наголос на візуальних, аудіальних і кінестезичних репрезентативних каналах, заснованих на сенсорному досвіді, через які люди отримують інформацію про навколишній світ. Розуміння власної репрезентативної системи модальності й систем, які властиві учням, підвищує загальний рівень навчання на виховання як у форматі онлайн, так і у форматі офлайн.

Питання для рефлексії

1. Які змістові лінії типових освітніх програм спрямовані на формування комунікативної компетентності здобувачів освіти?
2. Які функції мають виконувати навчальні засоби за умов компетентнісно орієнтованого навчання?
3. Схарактеризуйте інтерактивні форми навчання у процесі формування комунікативної компетентності учасників освітнього процесу.
4. Проаналізуйте зміст навчальних програм і підручників щодо роботи з текстовою інформацією.
5. Окресліть вимоги до формування комунікативної компетентності у нормативних документах: Державному стандарті початкової освіти, Державному стандарті загальної середньої освіти і типових освітніх програмах мовно-літературної освітньої галузі.
6. Запропонуйте компетентнісно орієнтовані завдання, які можуть бути використані з метою формування або перевірки предметних і ключових компетентностей.
7. Проаналізуйте засоби розвитку навичок усної взаємодії.

Література

1. Антонова О. Є. Європейській вимір компетентнісного підходу та його концептуальні засади / О. Є. Антонова, Л. П. Маслак // Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід: монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. С. 81 – 109.
2. Баранник Д. Х. Текст. *Українська мова: Енциклопедія*. Київ, 2000. С. 627–628.
3. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. Київ: ВІД «Академія», 2004. 344 с.
4. Бібік Н. М., Вашуленко М. С., Мартиненко В. О. та інші. Формування предметних компетентностей в учнівпочаткової школи. Київ, 2014. 346 с.
5. Бутенко Н. Ю. Комунікативні процеси у навчанні: підручник. Київ, 2004. 383 с.
6. Вашуленко М. С. Українська мова і мовлення в початковій школі. Київ, 2006. 268 с.
7. Вашуленко М. С., Дубовик С. Г. Формування дослідницьких умінь на уроках української мови. Учитель початкової школи, 2019. № 9. С. 3–6.
8. Вашуленко М. С. Компетентнісний підхід до перевірки мовних і мовленнєвих знань молодших школярів. Початкова школа, 2009. № 1. С. 16–20.
9. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: навчальний посібник. Київ: ВЦ «Академія», 2006. 256 с.
10. Вторнікова Ю. С. Комунікативна компетентність у структурі ключових компетентностей громадян Європи. Витоки педагогічної майстерності : збірник наукових праць. Полтава, 2011. С. 88–94.
11. Гарькавець С.О., Волгенко Л.П. Спілкування в педагогічному процесі: навч. пос. Житомир.ТОВ «Видавничий дім Бук–Друк». 2021. 100 с.
12. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ, 1997. 376 с.
13. Дівакова І. І. Інтерактивні технології навчання у початкових класах. Тернопіль : Мандрівець, 2007. 180 с.
14. Драматизація як дієва форма реалізації комунікативної направленості у навчанні рідної мови молодших школярів / С. П. Олійник, Н. С. Степаненко / : Materials of the XI International scientific and practical conference, «Europejska nauka XXI powieka– 2015», – Volume 10. Pedagogical sciences. – Przemysl: Science and education. 07–15 maja, 2015. С. 57–66.

15. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики: / під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ, 2004. 112 с.
16. Корніяк О. М. Сучасні підходи до вивчення комунікативної компетентності особистості / О. М. Корніяк // Проблеми сучасної психології: Збірник наукових праць Кам'янець–Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / За ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. Вип. 3. Кам'янець–Подільський : Аксіома. 2009. С. 180–194.
17. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка. Навчальний посібник 5-е видання, доповнене і перероблене. К.: Вища школа, 2007. 656 с.
18. Онопрієнко О., Листопад Н., Скворцова С. Компетентнісний підхід до навчання математики. Київ, 2014. 128 с.
19. Пентиліук М. І. Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики: збірник статей. Київ, 2012. 256 с.
20. Радевич–Винницький Я. Етикет і культура спілкування. Львів: В–во «СПОЛОМ», 2001. 223 с.
21. Семенов О. М. Етнолінгвістична культура вчителя: навчальний посібник. Суми: Вид–во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2014. 188 с.
22. Соняк Н. Лінгводидактичні засади комунікативно-мовленнєвої компетентності молодших школярів. *KELM: Scientific ISSN 5323–8406 Knowledge, Education, Law, Management*. Lodz. 2017. №4 (20). P. 359–369.
23. Струганець Л. В. Культура мови. Модульний курс: навчальний посібник. Тернопіль: ТНПУ імені Володимира Гнатюка, 2012. 195 с.
24. Струганець Л. В. Мовнокомунікативна компетентність учителя–лідера: навчальний посібник. Київ: ПРИОРІТЕТИ, 2016. 32 с.
25. Томан І. Мистецтво говорити / пер. з чес. Київ: Політвидав України, 1986. 239 с.
26. Трубачева С. Е. Умови реалізації компетентнісного підходу в навчальному процесі / С. Е. Трубачева // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О. В. Овчарук. К. : «К.І.С.», 2004. 112 с.
27. Фіцула М. М. Педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіт. Тернопіль, 2008. 48с.
28. Функціонально–комунікативний підхід як засіб формування граматичних умінь молодших школярів / Н. С. Степаненко, С. П. Олійник // *Materialy X Miedzynarodowej naukowi–praktycznej konferencji “Nauka: teoria i praktyka – 2014” Volume 4. Filologiczne nauki. Pedagogiczne nauki.: Przemysl. Nauka I studia*. S. 39– 42.
29. Хуторської А. В. Ключові компетенції й освітні стандарти. Відділення філософії освітньої теоретичної педагогіки РАО, Центр «Эйдос». URL: <http://www.eidos.ru/news/compet.htm>.
30. Чайка В. М. Основи дидактики: навч. посіб. Київ, 2011. 238 с.

Вебресурси

1. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua> (дата звернення: 29.11.2022).

ОЦІНЮВАННЯ

Тема 4.1. Сучасна модель оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти

Буйдіна Олена, кандидат педагогічних наук

Цільова група: педагогічні працівники закладів загальної середньої освіти, фахівці ІРЦ.

Бюджет часу: 4 години.

Форма проведення: лекція-дискусія (2 години), практичне заняття (2 години).

Мета: розвиток професійної компетентності педагогічних працівників із теорії та практики оцінювання; сприяння формуванню культури оцінювання, спрямованої на навчання учнів і учениць, розвиток навичок учителів з оцінювання, формування глосарію з теми оцінювання.

Ключові слова: оцінка, оцінювання, групи результатів навчання, функції оцінювання, формувальне оцінювання, поточне оцінювання, підсумкове оцінювання, свідоцтво досягнень, шкала оцінювання, критерії оцінювання.

План

1. Оцінка і оцінювання. Результати навчання.
2. Форми, функції, принципи оцінювання. Види оцінювання.
3. Міжнародний досвід із проблеми оцінювання.
4. Процедури оцінювання в школі. Свідоцтво досягнень.
5. Формувальне оцінювання. Дизайн формувального оцінювання. Стратегії формувального оцінювання. Цілепокладання та його роль. Зворотний зв'язок. Приклади онлайн-інструментів. Відстеження поступу учня. Самооцінювання і взаємооцінювання.
6. Особливості оцінювання учнів з особливими освітніми потребами: адаптація методів і прийомів, зв'язок оцінювання з індивідуальною програмою розвитку.

Основний зміст

Орієнтація школи на формування ключових компетентностей і наскрізних умінь у здобувачів освіти супроводжується зміною не тільки стратегій і технологій навчання, а й критичного переосмислення контрольно-оцінної діяльності всіх суб'єктів освітнього процесу.

Оцінювання – це збирання й вивчення інформації про те, що учень чи учениця знає, вміє та навчається робити. Воно є невіддільною частиною навчального процесу, полегшує навчання учнів і покращує викладання. Оцінка – це судження або думка щодо якості, значення або цінності відповіді, результату або успішності учня, яка формується відповідно до встановлених критеріїв і стандартів освітньої програми. Завдяки оцінці учні отримують чітке уявлення про те, наскільки добре вони навчаються з огляду на результати навчання [7].

Відповідно до Закону України «Про повну загальну середню освіту» основними видами оцінювання результатів навчання учнів є формувальне, поточне, підсумкове (тематичне, семестрове, річне) оцінювання, державна підсумкова атестація, зовнішнє незалежне оцінювання. Школа може здійснювати оцінювання за системою оцінювання, визначеною чинним законодавством, або за власною шкалою оцінювання результатів навчання учнів. Власна шкала оцінювання повинна мати правила переведення в «бальну» шкалу. Щодо оцінювання вчителями за власною системою – то з'являються загрози, що вчитель може в цю систему імплементувати особисті упередження.

Процедури оцінювання в школі (правила і шкали оцінювання, особливості заповнення класного журналу, підходи до процедур оцінювання) представлені в [1].

Підсумкове оцінювання – оцінювання власне навчання, підсумкового його «продукту». Вчитель констатує факти, але виправити вже нічого не можна. Оцінювання за підсумком не підвищує успішність учнів, так само як і зважування не допомагає скинути вагу за один день. Підсумкове оцінювання здійснюється періодично. Характерні ознаки підсумкового оцінювання: здійснюється наприкінці вивчення теми (проєкту, розділу, півріччя тощо); реалізує переважно вчитель; дає змогу оцінити рівень засвоєння учнями програмового матеріалу відповідно до вимог Державних стандартів та програм; дає заключне судження; має на меті оцінити якість викладання; ранжує, порівнює учнів між собою.

Основним видом оцінювання у закладах загальної середньої освіти залишається поточне, проводиться систематично з метою встановлення рівнів опанування навчального матеріалу та здійснення корегування щодо застосовуваних технологій навчання. Основна функція поточного оцінювання – навчальна. Запитання, завдання, тести тощо спрямовані на закріплення вивченого матеріалу й повторення опрацьованого, тому індивідуальні форми доцільно поєднувати із фронтальною роботою класу.

Формувальне оцінювання – оцінювання, яке мотивує дітей вчитися. Вчитель може підкоригувати учня, надати зворотний зв'язок у процесі навчання. Характерні ознаки формувального оцінювання: триває впродовж вивчення всієї теми (розділу, півріччя, проєкту тощо); учні активно залучаються до процесу оцінювання, навчаються один в одного, можуть корегувати своє навчання; дає зворотний зв'язок; передбачає самостійність учнів, сприяє розвитку відповідальності та незалежності; допомагає учителю планувати свою роботу, побудувати індивідуальну траєкторію розвитку учня; має на меті підвищити якість викладання.

Дизайн підготовки для формувального оцінювання: мета (розуміння того, для чого використовуємо формувальне оцінювання, що воно нам дасть і чим відрізнятиметься від поточного оцінювання); формат (письмовий, усний, візуальний, кінестетичний); час (етап уроку); підготовка (засоби, необхідні для здійснення оцінювання); оцінювач (учитель, учні, запрошені експерти); результати навчання. Зі стратегіями формувального оцінювання (Табл.) та інструментами його здійснення можна ознайомлює вебресурс «Формувальне оцінювання: означення, техніки та інструменти» [4].

Таблиця

Стратегії та інструменти формувального оцінювання

Стратегії	Інструменти
Визначення навчальних потреб учнів – використання різноманітних методів та інструментів для визначення навчальних потреб учнів.	Мозковий штурм, інтерактивні вправи, ігри, форми, таблиця «ЗХД», онлайн-сервіси.
Розвиток взаємодії та самостійності – визначення цілей уроку та формулювання їх зрозумілою для учнів мовою, розроблення критеріїв оцінювання спільно з учнями, упровадження само оцінювання та взаємооцінювання.	Контрольний список, нагадування, підказки та алгоритми, форми, онлайн-сервіси.
Відстеження прогресу в навчанні учнів – налагодження ефективного зворотного зв'язку.	Щоденник/журнал спостережень, інтерактивні вправи, ігри, таблиця, онлайн-сервіси.
Перевірка розуміння та метапізнання – використання прийомів рефлексії, корегування спільно з учнями підходів до навчання з урахуванням результатів оцінювання.	Таблиця «ЗХД», таблиця «Плюс–мінус–цікаво», блог, щоденник, організаційні діаграми, дерево творчості, шкала настрою, онлайн-сервіси, онлайн-дошки, анкети.

Підходи до оцінювання та заохочення дітей з особливими освітніми потребами відрізняються від подібного для інших учнів. Дитина має бачити не лише кінцевий результат, а й свої проміжні досягнення. Також вона має розуміти, які її дії ведуть до досягнення відповідної мети. При оцінюванні таких дітей слід зважати на їхні можливості, емоційний стан і мотивацію. Є два варіанти оцінювання: для дітей, які мають інтелектуальні порушення і працюють за модифікованою програмою, і загальні. При роботі із дітьми, які навчаються за модифікованими (спрощеними) програмами, учитель користується критеріями, які базуються на критеріях оцінювання в спеціальній освіті. Крім модифікованих програм, є адаптовані. Дитина, яка працює за такою програмою, може витратити більше часу на виконання завдань, бо їй важко зосередити увагу. У такому разі зменшується обсяг завдань, надається візуальна або організаційна підтримка.

Питання для рефлексії

1. Як можна простежити прогрес у навчальних досягненнях учня?
2. Які форми роботи використовуються вчителями для впровадження формувального оцінювання в освітньому процесі?
3. Які заходи з оцінювання здійснюються в закладі освіти за рішенням педагогічної ради?
4. Чи спрямована система оцінювання навчальних досягнень учнів у вашому закладі освіти на перевірку рівня опанування учнями ключовими компетентностями?
5. Чи поінформовані учні та батьки про правила і процедури оцінювання з предмета/інтегрованого курсу?

Література

1. Методичні рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5–6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти: наказ МОН України від 01.04.2022 № 289. URL: https://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/86195/
2. Інструктивно–методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2022/2023 навчальному році : лист МОН України від 19.08.2022 р. № 1/9530–22. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2022/08/20/02/Instruktazh-metod.rekom.shchodo.orhaniz.osv.protsesu.2022-2023.navchalnomu.rotsi.20.08.2022.pdf> (дата звернення: 07.11.2022).
3. Актыуная ацэнка : метада. дапам. Укл. Н. Ільніч. Мінск, 2011. 83 с.
4. Логвина И., Рождественская Л. Инструменты формирующего оценивания в деятельности учителя–предметника: пособие для учителя. Нарва, 2012. 48 с.
5. Онопрієнко О. В. Дидактико-методичні засади контролю й оцінювання навчальних досягнень молодших школярів : монографія. Київ: Педагогічна думка, 2020. 400 с.
6. Пол Блэк, Кристина Хэррисон, Клэр Ли, Бетан Маршалл и Дилан Уильям, «Работа внутри черного ящика»: Оценивание аудиторного обучения». Фи Дельта Каппа, том 86, №1, Сентябрь 2004. С. 9–21. URL: <https://cutt.ly/TukFntL>
7. Українська для всіх: як навчати тих, для кого українська мова не є рідною. М. Костюк, І. Хворостяний, І. Унгурян. Київ. : ТОВ «Видавництво «ЮСТОН», 2021. 252 с.
8. Щербак О. І., Софій Н. З., Бович Б. Ю. Теорія і практика оцінювання навчальних досягнень : навчально–методичний посібник. За наук. ред. О. І. Щербак. Івано– Франківськ, «ЛілеяНВ», 2014. 136 с.
9. Як оцінювати дітей з особливими освітніми потребами. Сайт «Нова українська школа». URL: <https://nus.org.ua/articles/yak-otsinyuvaty-ditej-z-osoblyvymy-osvitnimy-potrebamy/>

Вебресурси

1. Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти». URL: <https://imzo.gov.ua/> (дата звернення: 29.11.2022).
2. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua> (дата звернення: 29.11.2022).
3. Формувальне оцінювання: означення, техніки і інструменти : блог. URL: <https://formativeasua.blogspot.com/>

Цільова група: учителі освітніх галузей: базова і старша школа; учителі початкових класів; вихователі ГПД; директори ЗЗСО; заступники директорів ЗЗСО з НВР; асистенти вчителя/вихователя, фахівці ІРЦ.

Бюджет часу: 2 години.

Форма проведення: практичне заняття.

Мета: розширити знання педагогічного працівника щодо моделі оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти в Новій українській школі, зокрема в частині культури оцінювання в школі; удосконалити вміння оцінювати діяльність здобувача освіти на засадах академічної доброчесності.

Ключові слова: види оцінювання, функції оцінювання, об'єкти оцінювання, формувальне оцінювання, підсумкове оцінювання, академічна доброчесність.

План

1. Система оцінювання результатів навчання здобувачів освіти. Основні види, функції та об'єкти оцінювання.
2. Формувальне оцінювання: сутнісні ознаки.
3. Система завдань, зорієнтованих на різні види оцінювання: підсумкове оцінювання, формувальне оцінювання, миттєве опитування, творчі завдання.
4. Оцінювання через цифровий застосунок.
5. Академічна доброчесність учасника освітнього процесу.

Для учителів української мови та літератури (додатково). Зовнішнє незалежне оцінювання. Сертифікаційна робота (НМТ). Особливості роботи із завданнями зовнішнього незалежного оцінювання на уроках української мови та літератури.

Основний зміст

У частині система оцінювання результатів навчання учнів насамперед варто ознайомитися із тим, як визначено розуміння «оцінювання» в законодавстві України, зокрема в Законі України «Про повну загальну середню освіту». Наприклад, стаття 17, оцінювання результатів навчання учнів та їх атестація:

1. Кожен учень має право на справедливе, неупереджене, об'єктивне, незалежне, недискримінаційне та доброчесне оцінювання результатів його навчання незалежно від виду та форми здобуття ним освіти.
2. Основними видами оцінювання результатів навчання учнів є формувальне, поточне, підсумкове (тематичне, семестрове, річне) оцінювання, державна підсумкова атестація, зовнішнє незалежне оцінювання.
3. Формувальне, поточне та підсумкове оцінювання результатів навчання учнів на предмет їх відповідності вимогам навчальної програми, вибір форм, змісту та способу оцінювання здійснюють педагогічні працівники закладу освіти.
4. За вибором закладу освіти оцінювання може здійснюватися за власною шкалою оцінювання результатів навчання учнів або за системою оцінювання, визначеною законодавством.
5. У разі запровадження закладом освіти власної шкали оцінювання результатів навчання учнів ним мають бути визначені правила переведення до системи оцінювання, визначеної законодавством.
6. Річне оцінювання та державна підсумкова атестація здійснюються за системою оцінювання, визначеною законодавством, а результати такого оцінювання відображаються у

* Викладено тему 4.1. «Сучасна модель оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти»

свідомості досягнень, що видається учневі щороку у разі переведення його на наступний рік навчання.

7. Оцінювання відповідності результатів навчання учнів, які завершили здобуття початкової, базової середньої чи профільної середньої освіти, вимогам державних стандартів здійснюється шляхом державної підсумкової атестації.

Серед основних функцій оцінювання варто визначати формувальну, діагностувальну, мотиваційно-стимульовальну, розвивальну, орієнтувальну, коригувальну, прогностичну, констатувальну, виховну. Пріоритетність надається формувальній та діагностувальній функціям оцінювання.

Реалізацію формувальної функції оцінювання забезпечують відстеженням динаміки навчального поступу учня/учениці, визначенням його/її навчальних потреб та подальшим спрямуванням освітнього процесу на підвищення ефективності навчання з урахуванням виявлених результатів навчання.

Діагностувальна функція дає можливість виявити стан набутого учнями досвіду навчальної діяльності відповідно до поставлених цілей, з'ясувати передумови стану сформованості отриманих результатів, причини виникнення утруднень, скоригувати процес навчання, відстежити динаміку формування результатів навчання та спрогнозувати їх розвиток. Обидві функції взаємодоповнюють одна одну і зумовлюють особливості організації оцінювальної діяльності.

Об'єктами оцінювання є результати навчання учня/учениці, зокрема процес їх досягнення ним/нею. Нагадаймо, результати навчання – це знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, набуті у процесі навчання, виховання та розвитку, які можна ідентифікувати, спланувати, виміряти і оцінити та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів.

Система оцінювання має на меті допомогти вчителю конкретизувати навчальні досягнення учнів і надати необхідні інструменти для впровадження об'єктивного й справедливого оцінювання результатів навчання.

В оцінюванні навчальних досягнень учнів важливо розрізняти поточне формувальне оцінювання (оцінювання для навчання) та підсумкове оцінювання (семестрове, річне). Формувальне оцінювання здійснюють з метою допомогти учням усвідомити способи досягнення кращих результатів навчання.

Вважається, що поняття «формувальне оцінювання» запровадили англійські вчені П.Блек і Д.Вільям як усі дії вчителя та його учнів в оцінюванні самих себе з використанням зворотного зв'язку.

Важливо дотримуватися певного алгоритму діяльності вчителя під час організації формувального оцінювання:

формулювання об'єктивних і зрозумілих для учнів навчальних цілей. Учителю спільно з учнями розробляє й обговорює цілі уроку (заняття). Ціль має бути вимірною, щоб через оцінювання була можливість з'ясувати, на якому рівні вона досягнута;

визначення разом з учнями критеріїв оцінювання. Обговорення з учнями критеріїв оцінювання робить оцінювальну діяльність прозорою і зрозумілою та сприяє формуванню позитивного ставлення до неї;

формування суб'єктної позиції учнів у процесі оцінювання. Для організації самооцінювання і взаємооцінювання можна використовувати різноманітні інструменти зворотного зв'язку. Зворотний зв'язок має бути зрозумілим і чітким, доброзичливим та своєчасним. Важливо не протиставляти дітей одне одному. Доцільно наголошувати лише на позитивній динаміці досягнень дитини. Труднощі у навчанні варто обговорювати з учнем індивідуально, аби не створювати ситуацію колективної зневаги до дитини;

створення умов для формування умінь учнів аналізувати власну навчальну діяльність (рефлексія);

корегування спільно з учнями підходів до навчання з урахуванням результатів оцінювання. Корекція виконаної роботи буде одним із важливих елементів процесу поетапного формування навчальних дій.

Об'єктами формувального оцінювання можуть бути як процес навчання учнів, зорієнтований на досягнення визначеного очікуваного результату, так і результат їхньої навчальної діяльності на певному етапі навчання.

Підсумкове оцінювання здійснюють із метою отримання даних про рівень досягнення учнями результатів навчання після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів.

Оцінювання через цифровий застосунок можна використати з метою підсумкового чи формувального оцінювання, миттєвого опитування чи виконання творчих завдань. Водночас слід пам'ятати про переваги та недоліки такого способу оцінювання, наприклад, щодо тестування.

Академічна доброчесність – це складова внутрішньої системи. Визначається як сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Слід говорити про дотримання академічної доброчесності як педагогічними працівниками, так і здобувачами освіти.

Види порушень академічної доброчесності та відповідні види відповідальності мають бути визначені в Положенні про внутрішню систему забезпечення якості освіти чи окремим Положенням (за рішенням закладу).

Для учителів української мови та літератури (додатково). Зовнішнє незалежне оцінювання. Сертифікаційна робота (НМТ). Особливості роботи із завданнями зовнішнього незалежного оцінювання на уроках української мови та літератури.

Зовнішнє оцінювання проводиться з метою забезпечення прав осіб на рівний доступ до вищої освіти та оцінювання відповідності результатів навчання, здобутих на основі повної загальної середньої освіти, державним вимогам.

Зміст сертифікаційної роботи визначено програмою зовнішнього незалежного оцінювання з української мови і літератури, затвердженою Міністерством освіти і науки України. Програму розроблено на основі чинних навчальних програм з української мови і літератури для загальноосвітніх навчальних закладів.

При визначенні результату зовнішнього незалежного оцінювання з української мови і літератури за шкалою 100–200 балів ураховують тестовий бал, отриманий учасником за виконання всіх завдань сертифікаційної роботи. Визначення тестового бала здійснюється на основі схем нарахування балів за виконання завдань сертифікаційної роботи (подано в характеристиці сертифікаційної роботи) та критеріїв оцінювання завдань відкритої форми з розгорнутою відповіддю.

Мінімальні вимоги до рівня підготовленості випускника з української мови: розрізняти частини мови; уживати знаки пунктуації; знаходити граматичну основу; відрізняти складні речення; визначати стилі мовлення; опанувати правопис м'якого знака та апострофа; розуміти правопис префіксів; знати правопис частки НЕ; знати правопис великої літери; уміти знаходити в реченні опорні слова.

Мінімальні вимоги до рівня підготовленості випускника з української літератури: відрізняти календарно-обрядові пісні від необрядових; встановлювати відповідність між автором та назвою прозового твору; установлювати відповідність між героєм та назвою твору; визначати тропи (порівняння, епітети); установлювати відповідність між прізвисьмом та псевдонімом; знати основні біографічні дані про найвідоміших класиків.

Тестами навчальних досягнень називають системи спеціальних завдань для виявлення ступеня засвоєння певних видів навчальної діяльності в сукупності з деякою системою вимірювання

та інтерпретування результатів вимірювання. Тест як засіб вимірювання називають стандартизованим тестом.

Типи тестових завдань: завдання закритої форми із запропонованими відповідями, завдання відкритої форми з вільно конструйованою відповіддю.

Завдання закритої форми, з варіантами відповідей на вибір: завдання з однією правильною відповіддю, завдання на встановлення відповідності (логічні пари), завдання на встановлення правильної послідовності.

Завдання відкритої форми, у яких немає варіантів відповіді: власне висловлення.

Питання для рефлексії

1. Схарактеризуйте систему оцінювання результатів навчання здобувачів освіти.
2. Пригадайте основні види, функції та об'єкти оцінювання.
3. Назвіть сутнісні ознаки формувального оцінювання.
4. Змодельуйте завдання через цифровий застосунок для миттєвого опитування.
5. Що можна назвати порушенням академічної доброчесності при виконанні завдання здобувачем освіти?
6. Назвіть види академічної відповідальності здобувача освіти.

Література

1. Державний стандарт базової і повної середньої освіти. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF/> (дата звернення: 10.11.2022).
2. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF> (дата звернення: 10.11.2022).
3. Інструктивно-методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2022/2023 навчальному році : лист МОН України від 19.08.2022 р. № 1/9530-22. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2022/08/20/02/Instruktazh-metod.rekom.shchodo.orhaniz.osv.protsesu.2022-2023.navchalnomu.rotsi.20.08.2022.pdf> (дата звернення: 10.11.2022).
4. Концептуальні засади реформування середньої школи. Нова українська школа. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 10.11.2022).
5. Освіта після пандемії. Тренди майбутнього шкільної освіти. URL: <https://nus.org.ua/view/osvita-pislya-pandemiyi-chastyna-2-trendy-majbutnogo-shkilnoyi-osvity/> (дата звернення: 10.11.2022).
6. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти» (з дипломом молодшого спеціаліста». Наказ Міністерства економіки України від 23.12.2020 р. № 2736. URL: [file:///C:/Users/%D0%97%D0%9E%D0%AF/Downloads/%D0%9D%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B7_2736%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%D0%97%D0%9E%D0%AF/Downloads/%D0%9D%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B7_2736%20(1).pdf) (дата звернення: 10.11.2022).
7. Професійний стандарт «Керівник (директор) закладів загальної середньої освіти». Наказ Міністерства економіки України від 17.09.2021 р. № 568-21. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2021/09/22/Nakaz-568-zatverdzh.standartu.keriv.22.09.pdf> (дата звернення: 10.11.2022).
8. Рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти. Наказ МОН України від 01.04.2022 р. № 289. URL: <http://barna-consult.com/wp-content/uploads/2022/06/Metodychni-rekomendatsiyi-MON-Ukrayiny-shhodo-otsinyuvannya-u-5-6-klasah-NUSH.pdf>. (дата звернення: 10.11.2022).
9. Типова програма підвищення кваліфікації вчителів закладів загальної середньої освіти, які впроваджують новий Державний стандарт базової середньої освіти. Наказ Міністерства освіти і

науки України від 12.10.2022 р. № 904. URL:
file:///C:/Users/%D0%97%D0%9E%D0%AF/Downloads/6347c66ebee1c741435520%20(1).pdf (дата звернення: 10.11.2022).

10. Типова програма підвищення кваліфікації новопризначених керівників (директорів) закладів загальної середньої освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.09.2022 р. № 817. URL: [file:///C:/Users/Home/Downloads/63353f4900452581556326%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Home/Downloads/63353f4900452581556326%20(2).pdf) (дата звернення: 10.11.2022).
11. Як технічно організувати дистанційне навчання – покрокова інструкція. URL: <https://nus.org.ua/articles/yak-tehnichno-organizuvatydystantsijne-navchannya-pokrokovaya-instruktsiya/> (дата звернення: 10.11.2022).

Вебресурси

1. Міністерство освіти і науки України: [сайт]: україн. версія. URL: <https://mon.gov.ua/ua/> (дата звернення: 10.11.2022). – Назва з екрана.
2. Нова українська школа: [сайт]: україн. версія. URL: <http://nus.org.ua/> (дата звернення: 10.11.2022). – Назва з екрана.

**Олійник Світлана, кандидат педагогічних наук, доцент*

Цільова група: учителі освітніх галузей: базова і старша школа, учителі початкових класів, вихователі групи подовженого дня, заступники керівників закладів загальної середньої освіти з навчально-виховної роботи; заступники керівників закладів загальної середньої освіти з виховної роботи, асистенти вчителя/вихователя, фахівці ІРЦ, керівники гуртків: ЗПО, ЗЗСО, педагоги-організатори, психологи, соціальні педагоги.

Бюджет часу: 4 години.

Форма проведення: лекція, практичне заняття.

Мета: розглянути проблеми ефективного використання інноваційної системи оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти в умовах Нової української школи.

Ключові слова: «оцінювання», «оцінка»; діагностичне, формувальне, підсумкове оцінювання; стратегії оцінювання; інструменти оцінювання; тести навчальних досягнень; компетентнісно орієнтовані завдання; квести, навчальні проекти; портфоліо учня; фінський досвід оцінювання.

План

1. Оцінювання в Новій українській школі. Сутність понять «оцінювання», «оцінка».
- Види оцінювання.
2. Методи реалізації діагностичного та формувального оцінювання. Формувальне оцінювання. Завдання, функції, методи формувального оцінювання. Стратегії й інструменти формувального оцінювання.
 3. Тести навчальних досягнень. Технологія складання тестів.
 4. Компетентнісно орієнтовані завдання. Суттєві ознаки компетентнісно орієнтованих завдань.
 5. Квести, навчальні проекти. Портфоліо учня.
 6. Фінський досвід оцінювання – орієнтир для НУШ.

Основний зміст

Відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти метою середньої освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і

* Викладено тему 4.1. «Сучасна модель оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти»

потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості. Важливим елементом процесу навчання є система оцінювання як складова управління якістю освіти. Результати оцінювання надають інформацію для визначення напрямків розвитку освіти, його відповідності запитам держави; вони є підґрунтям для взаємодії батьків, учителів і учнів, метою якої є обговорення індивідуальних досягнень школярів, визначення умов, за яких навчальна діяльність буде найбільш продуктивною.

Саме тому в Концепції Нової української школи наголошується на змінах у системі оцінювання навчальних результатів учнів. Вимоги до обов'язкових результатів навчання визначаються з урахуванням компетентнісного підходу до навчання, в основу якого покладено ключові компетентності, що зумовлює зміни у формах оцінювання.

Мета сучасного оцінювання – це не лише визначення рівня сформованості компетентності учня відповідно до очікуваних результатів, а передусім процес постійного моніторингу індивідуального розвитку школярів, відповідно, система оцінювання – механізм проведення діагностико-розвивальної діяльності вчителя та учня як повноправних учасників освітнього процесу.

Згідно із Законом України «Про повну загальну середню освіту» кожен учень має право на справедливе, неупереджене, об'єктивне, незалежне, недискримінаційне та добросовісне оцінювання результатів його навчання незалежно від виду та форми здобуття ним освіти. **Основними видами оцінювання** результатів навчання учнів 5–6 класів, що проводяться закладом, є формувальне та підсумкове. Кожен із цих видів оцінювання має свою роль у поліпшенні якості освітнього процесу.

Підсумкове оцінювання – це стандартизований вид оцінювання, спрямований на результат (його метою є визначення рівня сформованості компетентностей учня), зокрема таке оцінювання передбачає зіставлення навчальних досягнень учнів із певними результатами навчання, що прописані в освітній програмі.

Формувальне оцінювання – це індивідуалізований процес, спрямований на підвищення ефективності навчання. **Основною метою** такого оцінювання є підтримка навчального поступу учнів та створення мотивації до навчання, а саме: формувати в здобувача освіти впевненість у собі, наголошуючи на сильних сторонах особистості, а не на помилках; діагностувати досягнення на кожному з етапів навчання; вчасно виявляти проблеми й запобігати їхньому нашаруванню; підтримувати бажання навчатися та прагнути максимально можливих результатів; запобігати побоюванням помилитися.

До завдань, які вирішує формувальне оцінювання, відносять такі: надання вчителю можливості відстежити процес поступу учня до навчальних цілей; надання вчителю змоги відповідним чином адаптувати чи корегувати освітній процес; формування в учнів позитивної самооцінки та усвідомлення відповідальності за власне навчання.

Формувальне оцінювання спрямовується на індивідуальну роботу з кожним учнем та є переосмисленням навчального процесу, де учень нарівні з учителем є активним суб'єктом навчання. **Функції оцінювання**: мотиваційна – дає можливість активізувати зовнішні і внутрішні мотиви навчання, сприяє тому, що учні хочуть вдосконалити свої знання та навички; діагностична – передбачає визначення рівня компетентностей учнів; коригувальна – спрямовувати зусилля учнів на подолання труднощів, які виникли і гальмують процес навчання; прогностична – дає змогу висувати цілі навчання на майбутнє; розвивальна – виявляється в бажанні та потребі самовдосконалюватися, здійснювати рефлексію, самоконтроль та самооцінку; навчальна – забезпечує зворотний зв'язок між учителем і учнем/ученицею, є передумовою ефективного процесу навчання; виховна – налаштувати на розвиток власної організованості, дисциплінованості, відповідальності, працьовитості та інших важливих рис; управлінська – спрямована на те, щоб надати достатньо інформації для ухвалення рішень і учням, і вчителям. Цілі формувального і підсумкового оцінювання: формувальне оцінювання (assessment for learning) спрямоване на підвищення якості навчання; підсумкове оцінювання

(assessment of learning or summative) має на меті оцінити якість навчання.

Французькі науковці Г. Нуазе та Ж.-П. Каверні зазначають, що ключова місія формувального оцінювання – допомогти учневі у навчанні. Ця допомога пов'язана з такими важливими завданнями: сприяти впевненості учня у власних силах, надавати орієнтири, корисні поради на певних етапах навчання, сигналізувати про складнощі, забезпечувати діалог «учитель–учень», формувати стратегію успішного навчання. Усе це зміщує процес відстеження навчальних досягнень на індивідуальний рівень, переміщуючи учня у центр навчання. Інструменти: шкала, картки спостереження за роботою в групах і парах, самооцінювання, вихідний квиток, тест, сигнали руками, різноколірні картки, «пишемо дві хвилини», інтелект-карта, найпоширеніші помилки, блог, картки з відповідями, «перевірити один одного», цифрові інструменти.

Тести навчальних досягнень. Технологія складання тестів передбачає: визначення об'єктів оцінювання; конкретизацію навчальних цілей; складання таблиці-матриці з відображенням тематичної репрезентативності тесту; конструювання тестових завдань із варіантами відповідей у закритих тестах, характеристик відповідей у відкритих; побудову композиції тесту загалом; визначення форми фіксування відповідей; розроблення інструкції для учня; обґрунтування програми оцінювання результатів роботи, побудову шкали оцінювання. Найсуттєвіші характеристики дидактичних тестів для підсумкового контролю здобувачів освіти: валідність, надійність, репрезентативність, стандартизованість.

Компетентнісно орієнтовані завдання. Суттєві ознаки компетентнісно орієнтованих завдань: мотивують учнів до свідомої діяльності в умовах, які моделюють реальну ситуацію; інтегрують зміст кількох взаємопов'язаних питань із різних дидактичних ліній навчального предмета чи освітніх галузей; передбачають застосування проблемно-пошукових методів навчання; мають варіативність розв'язків; сприяють розумінню учнями практичної значущості навчання.

Квести, навчальні проєкти. Спільні ознаки: використання матеріалу з різних змістових ліній освітньої програми; опис знайомої дітям життєвої ситуації; необхідність аналізу умови й пошуку деяких потрібних для розв'язування даних;

Портфоліо учня. Види учнівських портфоліо за змістом: портфоліо досягнень, портфоліо розвитку, портфоліо теми, портфоліо проєктної діяльності. Схема організації роботи над укладанням портфоліо: мотивація до створення портфоліо, визначення мети створення портфоліо та його виду, планування змісту портфоліо, формулювання назв розділів, визначення обов'язкової частини портфоліо відповідно до його мети, вироблення критеріїв оцінювання портфоліо, визначення способу презентації доробку, виконання роботи, публічна презентація портфоліо, оцінювання.

Компетентнісне навчання потребує нових підходів до оцінювання здобувачів освіти. Та, на жаль, в українських педагогічних спільнотах ця тема мало досліджена. З огляду на це особливої уваги заслуговують ефективні практики оцінювальної діяльності фінської школи, які були орієнтиром для учителів початкових класів НУШ.

Процес оцінювання у фінській школі побудований за такими принципами: оцінювання є рівним; оцінювання потребує відкритості, співпраці та участі учнів: взаємодія, зворотний зв'язок, співпраця між школою та батьками; оцінювання має систематичний і послідовний характер; оцінювання є різноманітним і проводиться досить часто; оцінювання ґрунтується на цілях і критеріях; оцінювання враховує вік і здібності учня.

Об'єктами оцінювання у фінській освітній програмі є: результати навчання і поступ у навчанні учнів; навички роботи учнів; поведінка учнів.

Функціями оцінювання є: спрямовувати, заохочувати та підтримувати учнів у процесі навчання; допомагати учневі ставити цілі власного навчання; визначати, наскільки ефективно учень досягає цілей, поставлених із метою зростання і навчання; допомагати учневі розуміти, як і навіщо він навчається; розвивати реалістичне розуміння себе як учня.

Мета шкільної системи оцінювання полягає в тому, щоб підтримати в учня почуття власної гідності (позитивний, індивідуальний зворотний зв'язок); упевненість у собі (підтримка, зміцнення, реалістичність і позитивний зворотний зв'язок); самопізнання (розуміння себе як учня, самоефективність), а не просто зосереджуватися на успішності учня.

Отже, процес оцінювання у фінській школі, як і в НУШ, передбачає, що учень є суб'єктом і активним учасником власного навчання.

1. У фінській освітній системі використовуються такі **види оцінювання**: діагностувальне, формувальне, підсумкове, прогнозувальне, діагностувальне оцінювання. На початку навчання вчитель визначає рівень компетентності учнів – вимірює початковий рівень, перевіряє те, що було вивчено раніше.

2. Формувальне оцінювання відбувається у процесі навчання, ґрунтується на поставлених цілях, забезпечує зв'язок навчання з майбутнім та відбувається в усній (обговорення) або письмовій формі.

3. Підсумкове оцінювання рівня компетентності проводиться після вивчення модуля, є звітом за навчальний рік, заключним оцінюванням, орієнтоване на минуле.

4. Прогнозувальне оцінювання – попереджувальне оцінювання. Для цього ставляться нові цілі для навчання у майбутньому та відбуваються спільні з учителем роздуми з приводу того, що і як досліджувати та вивчати у майбутньому.

Питання для рефлексії

1. Окресліть коло результатів навчання в Новій українській школі.
2. Доведіть переваги формувального оцінювання для учнів, учителів, батьків.
3. У чому полягають основні функції педагогічного контролю?
4. Запропонуйте техніки формувального оцінювання.
5. Назвіть суттєві ознаки компетентісно орієнтованих завдань.
6. Розробіть компетентісно орієнтовані завдання для оцінювання результатів навчання з теми освітньої галузі.
7. Виділіть основні змістові блоки для створення портфоліо проєктної діяльності.

Література

1. Бобровський М. В., Горбачов С. І., Заплотинська О. О. Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. Київ : Державна служба якості освіти, 2019. 240 с.
2. Бібік Н.М. Переваги і ризики запровадження компетентісного підходу в шкільній освіті // Український педагогічний журнал, 2015. №1. С.47–57.
3. Державний стандарт базової середньої освіти URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>
4. Інструктивно-методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2022/2023 навчальному році : лист МОН України від 19.08.2022 р. № 1/9530-22. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2022/08/20/02/Instruktazh-metod.rekom.shchodo.orhaniz.osv.protsesu.2022-2023.navchalnomu.rotsi.20.08.2022.pdf>
5. Компетентісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ, 2004. 112 с.
6. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти» : наказ Міністерства освіти України від 13.04.2011 № 329. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0566-11#Text>
7. Кухар Л.О. Конструювання тестів. Курс лекцій. Луцьк, 2010. 182 с.
8. Локшина О.І. Інновації в оцінюванні навчальних досягнень учнів у шкільній освіті країн

- Європейського Союзу // Порівняльно–педагогічні студії, 2009.№2.С.107–113.
9. Максименко В. П. Дидактика: курс лекцій. Хмельницький, 2013. 222 с.
 10. Методичні рекомендації щодо оцінювання результатів навчання учнів 1–4 класів закладів загальної середньої освіти : лист Міністерства освіти і науки України від 13.07.2021 № 813.
URL:<http://school.lazurne.info/wp-content/uploads/2021/09/Nakaz-MON-vid-13.07.2021-813-Pro-zatverdzhennia-metodychnykh-rekomendatsii-shchodo-otsiniuvannia-rezultativ-navchannia-uchniv-1-4-klasiv-zakladiv-zahalnoi-serednoi-osvity.pdf>.
 11. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої освіти: Концепція НУШ // Упорядники: Л. Гриневич, О. Єлькін, С. Калашнікова та ін., 2016.40 с.
 12. Онопрієнко О.В. Нова українська школа: інноваційна система оцінювання результатів навчання учнів початкової школи: навч.–метод. посіб. Харків: Вид-во «Ранок», 2021. 208с.
 13. Онопрієнко О.В. Технологія конструювання інструментарію формувального оцінювання навчальних досягнень учнів першого циклу початкової освіти // Український педагогічний журнал, 2019 . С.77–85.
 14. Онопрієнко О.В. Інструментарій оцінювання результатів компетентісно орієнтованого навчання молодших школярів: методичний посібник. Київ: КОНВІ ПРИНТ, 2020. 72 с.
 15. Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченка. Київ, 2001.514 с.
 16. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 №2145–VIII. Голос України. 2017. 27 верес. (№ 178–179). С. 10– 22.
 17. Рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5–6 класів, які здобуватимуть освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 01.04.2022 № 289. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0290729-22#Text>.
 18. Савченко О.Я. Уміння вчитися – ключова компетентність молодшого школяра: посібник. Київ, 2014. 176 с.
 19. Салберг Пасі. Фінські уроки 2.0: чого може навчитися світ з освітніх змін у Фінляндії / наук ред. Р. Б. Шиян ; пер. з англ. А. Р. Шиян. Харків: Ранок, 2017. 240 с.
 20. Формування предметних компетентностей у учнів початкової школи: монографія / Н.М. Бібік, М.С.Вашуленко, В.О. Мартиненко, О. В. Онопрієнко. Київ, 2014. 346 с.
 21. Фідкевич О.Л. Навчально–методичний посібник «Нова українська школа: теорія і практика формувального оцінювання у 3–4 класах закладів загальної середньої освіти» для педагогічних працівників. Київ: Генеза, 2020. 96 с.
 22. Ротфорт Д.В. Нова українська школа: теорія і практика формувального оцінювання у 3–4 класах закладів загальної середньої освіти: навч.–метод. посіб. / за заг. ред. Л.Д. Покроєвої. Харків: Вид-во «Ранок», 2021.144 с.
 23. Шлейхер Андреас Найкращий клас у світі: як створити освітню систему 21–го століття. Львів, 2018. 296 с.
 24. Як оцінювати без оцінок: покрокова інструкція сучасного вчителя.
URL:<https://osvitoria.media/experience/yak-otsinyuvaty-bez-otsinok-pokrokovoinstruktsiya-suchasnogo-vchytelya/>.

Вебресурси

1. Оцінювання без знецінювання. Онлайн-курс про сучасні практики оцінювання. URL: <https://study.ed-era.com/uk/courses/course/410>.
2. Формувальне оцінювання: означення, техніки та інструменти : блог. URL: <http://formativeasua.blogspot.com/>

Тема 4.2. Зовнішня система забезпечення якості освіти в закладі освіти

Канівець Зоя, кандидат педагогічних наук

Цільова група: директори закладів загальної середньої освіти; заступники директорів закладів загальної середньої освіти з навчально-виховної роботи; директори закладів дошкільної освіти.

Бюджет часу: 2 години.

Форма проведення: лекція.

Мета: розширити знання керівника/заступника керівника закладу освіти щодо основних складників зовнішньої системи забезпечення якості освіти; дати розуміння процедур: ліцензування освітньої діяльності, перевірки ліцензійних умов, виконання статті 30 Закону України «Про освіту»; удосконалити вміння щодо послуговування нормативною базою із зовнішньої системи забезпечення якості освіти.

Ключові слова: зовнішня система забезпечення якості освіти, ліцензування, виконання ліцензійних умов, інституційний аудит.

План

1. Зовнішня система забезпечення якості освіти. Складники ЗСЗЯО, що стосуються закладів загальної середньої та дошкільної освіти.
2. Ліцензування освітньої діяльності. Виконання ліцензійних умов щодо кадрового, матеріально-технічного та навчально-методичного забезпечення.
3. Інституційний аудит як зовнішня комплексна перевірка.
4. Виконання статті 30 Закону України «Про освіту»: найпроблемніші питання.

Основний зміст

Якість освіти – відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартом освіти та/або договором про надання освітніх послуг.

Якість освітньої діяльності – рівень організації, забезпечення та реалізації освітнього процесу, що забезпечує здобуття особами якісної освіти та відповідає вимогам, встановленим законодавством та/або договором про надання освітніх послуг.

Зовнішня система забезпечення якості освіти має такі складники: громадська акредитація закладів освіти; інституційний аудит; ліцензування освітньої діяльності; сертифікація педагогічних працівників; акредитація освітніх програм; моніторинг якості освіти; атестація педагогічних працівників; громадський нагляд; зовнішнє незалежне оцінювання результатів навчання. Цей перелік є загальним, тому слід враховувати рівень освіти (дошкільна, загальна середня тощо).

Забезпечує зовнішню систему забезпечення якості освіти кілька інституцій, зокрема Міністерство освіти і науки, обласні державні адміністрації, Державна служба якості освіти України.

До повноважень Державної служби якості освіти належить: інституційний аудит, рекомендації закладам освіти щодо організації та функціонування внутрішньої системи забезпечення якості освіти, затвердження освітніх програм дошкільної та загальної середньої освіти (крім типових і тих, що розроблені на основі типових), моніторинг якості освітньої діяльності та якості освіти, здійснення державного нагляду (контролю) за закладами освіти.

Ліцензування як одна з процедур зовнішньої системи забезпечення якості освіти є найскладнішою щодо реалізації для закладів освіти, особливо для закладів дошкільної та загальної середньої освіти.

Нагадаємо, що ліцензування на рівні законодавства для закладів дошкільної та загальної середньої освіти регламентується законами України

«Про ліцензування видів господарської діяльності», «Про повну загальну середню освіту» (стаття 45), «Про дошкільну освіту» (стаття 11, 41).

Ліцензія – це право суб'єкта господарювання на провадження виду господарської діяльності або частини виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню. Орган ліцензування – обласна державна адміністрація. Ліцензіат – заклад освіти. Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності – відповідно до Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187). Заклади освіти можуть провадити освітню діяльність виключно на підставі відповідної ліцензії, що видається органом ліцензування відповідно до вимог Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності». Ліцензія підтверджує спроможність закладу освіти провадити освітню діяльність в певному місці (місцях) провадження такої діяльності відповідно до ліцензійних умов. Ліцензію може бути анульовано з підстав і в порядку, визначених Законом України «Про ліцензування видів господарської діяльності». Проблеми нині є дотримання закладами дошкільної та загальної середньої освіти ліцензійних умов провадження освітньої діяльності.

Інституційний аудит – це комплексна зовнішня перевірка та оцінювання освітніх і управлінських процесів закладу освіти (крім закладів вищої освіти), які забезпечують його ефективну роботу та сталий розвиток. Порядок інституційного аудиту на тепер розроблений лише для закладів загальної середньої освіти.

Метою інституційного аудиту є оцінювання якості освітньої діяльності закладу освіти та вироблення рекомендацій щодо підвищення якості освітньої діяльності закладу освіти та вдосконалення внутрішньої системи забезпечення якості освіти; узгодження освітнього та управлінського процесів із вимогами законодавства та ліцензійними умовами.

Оцінювання якості освітньої діяльності закладу освіти здійснюється шляхом оцінювання освітніх і управлінських процесів закладу освіти, внутрішньої системи забезпечення якості освіти за такими основними напрямками: оцінювання освітнього середовища, оцінювання педагогічної діяльності, оцінювання здобувачів освіти, оцінювання управлінської діяльності.

Сертифікація педагогічних працівників – це зовнішнє оцінювання професійних компетентностей педагогічного працівника (зокрема з педагогіки та психології, практичних умінь застосування сучасних методів і технологій навчання), що здійснюється шляхом незалежного тестування, самооцінювання та вивчення практичного досвіду роботи.

Ця процедура перебуває на стадії пілотування.

Зовнішнє незалежне оцінювання результатів, моніторинг якості освіти, атестація педагогічних працівників, громадський нагляд – це ті складники зовнішньої системи, які функціонують протягом багатьох років і відповідно періодично набувають змін, зокрема атестація педагогічних працівників чи зовнішнє незалежне оцінювання результатів.

Громадська акредитація закладів освіти – процедура майбутнього.

Питання для рефлексії

1. Назвіть складники зовнішньої системи забезпечення якості освіти.
2. У чому може полягати складність для закладу освіти виконання ліцензійних умов?
3. Схарактеризуйте кадрове забезпечення свого закладу освіти відповідно до ліцензійних умов провадження освітньої діяльності.
4. Як увідповіднюються напрями інституційного аудиту із внутрішньою системою забезпечення якості освіти?
5. Проаналізуйте наповнення сайту свого закладу відповідно до вимог статті 30 Закону України «Про освіту».

Література

1. Бобровський М.В., Горбачов С.І., Заплотинська О.О., Ліннік О. О. Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. – 2-ге видання, перероб. і доп. Київ, Державна служба якості освіти, 2021. 350 с. URL: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2021/08/Abetka_dyrektora_2021_SQE_SURGe.pdf (дата звернення: 10.11.2022).
2. Закон України «Про дошкільну освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text> (дата звернення: 10.11.2022).
3. Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності». URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/222-19/> (дата звернення: 10.11.2022).
4. Закон України «Про освіту». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/> (дата звернення: 10.11.2022).
5. Інституційний аудит школи: що варто знати засновнику закладу загальної середньої освіти. URL: https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2021/11/Instituciyniy_audit_gromadam_SURGe-SQE_2021.pdf (дата звернення: 10.11.2022).
6. Закон України «Про повну загальну середню освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 10.11.2022).
7. Концептуальні засади реформування середньої школи. Нова українська школа. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 10.11.2022).
8. Постанова Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 р. №1187 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-%D0%BF/> (дата звернення: 10.11.2022).

Вебресурси

1. Державна служба якості освіти: [сайт]: україн. Версія URL: <http://dinz.gov.ua/index.php/uk-ua/> (дата звернення: 10.11.2022). – Назва з екрана.
2. Міністерство освіти і науки України: [сайт]: україн. версія. URL: <https://mon.gov.ua/ua/> (дата звернення: 18.01.2022). – Назва з екрана.
3. Інспекційний портал: [сайт]: україн. версія. URL: <https://www.inspections.gov.ua/> (дата звернення: 10.11.2022). – Назва з екрана.

Тема 4.3. Розбудова внутрішньої системи забезпечення якості освіти в закладі освіти

Канівець Зоя, кандидат педагогічних наук

Цільова група: директори закладів загальної середньої освіти; заступники директорів закладів загальної середньої освіти з навчально-виховної роботи; директори закладів дошкільної освіти.

Бюджет часу: 2 години.

Форма проведення: лекція.

Мета: розширити знання керівника/заступника керівника закладу освіти щодо особливостей внутрішньої системи забезпечення якості освіти; удосконалити вміння щодо розбудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти відповідно до нормативно-правової бази, рекомендацій Державної служби якості освіти України та специфіки освітнього закладу.

Ключові слова: внутрішня система забезпечення якості освіти, Положення про внутрішню систему забезпечення якості освіти, академічна доброчесність, самоаналіз, внутрішній моніторинг.

План

1. Внутрішня система забезпечення якості освіти. Нормативно-правова база внутрішньої системи забезпечення якості освіти.
2. Сутність рекомендацій Державної служби якості освіти щодо розбудови ВСЗЯО.
3. Складові Положення про ВСЗЯО.
4. Академічна доброчесність як один зі складників ВСЗЯО.
5. Самоаналіз діяльності закладу та внутрішній моніторинг. Інструментарій самоаналізу діяльності закладу освіти.

Основний зміст

Забезпечення якості освіти відповідно до законодавства має зовнішню та внутрішню системи забезпечення якості освіти.

Внутрішня система забезпечення якості освіти для закладів дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти визначена законами України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту», «Про позашкільну освіту».

Закон України «про освіту» визначає можливі складові такої системи в закладі, а саме: стратегію (політику) та процедури забезпечення якості освіти; систему та механізми забезпечення академічної доброчесності; оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання здобувачів освіти; оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання педагогічної (науково-педагогічної) діяльності педагогічних та науково-педагогічних працівників; оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання управлінської діяльності керівних працівників закладу освіти; забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, зокрема для самостійної роботи здобувачів освіти; забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління закладом освіти; створення в закладі освіти інклюзивного освітнього середовища, універсального дизайну та розумного пристосування; інші процедури та заходи, що визначаються спеціальними законами або документами закладу освіти.

Заклад освіти внутрішню систему розбудовує відповідно до вимог законодавства, із врахуванням рекомендацій Державної служби якості освіти та специфіки діяльності закладу.

Державною службою якості освіти на сучасному етапі розроблені відповідні методичні рекомендації:

- для закладів дошкільної освіти;
- для закладів загальної середньої освіти;
- для закладів позашкільної освіти;
- для закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

Методичні рекомендації з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти розроблені з метою надання методичної допомоги керівникам та іншим педагогічним працівникам закладів освіти щодо організації роботи з визначення політики забезпечення якості освітньої діяльності, формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти, розроблення інструментарію для її аналізу та оцінювання.

За визначення Державної служби якості освіти України, існування внутрішньої системи дає змогу закладу освіти:

- підвищувати якість освітніх послуг і забезпечувати довіру до результатів навчання;
- створювати умови навчання та праці, які забезпечують партнерство учасників освітнього процесу;
- отримувати постійний зворотний зв'язок від учасників освітнього процесу щодо якості освіти, відзначати успішні практики та вчасно реагувати на виявлені проблеми;
- приймати обґрунтовані управлінські рішення, які спрямовані на підвищення якості освіти та освітньої діяльності;

- постійно вдосконалювати освітнє середовище, систему оцінювання учнів, педагогічну діяльність, управлінські процеси закладу освіти;
- забезпечити прозорість діяльності закладу освіти і готовність до змін в інтересах учасників освітнього процесу.

Для закладів дошкільної освіти Державною службою якості освіти України рекомендована така структура внутрішньої системи забезпечення якості освіти:

- освітнє середовище закладу дошкільної освіти;
- здобувачі дошкільної освіти. Забезпечення всебічного розвитку дитини дошкільного віку, набуття нею життєвого соціального досвіду;
- фахова діяльність педагогічних працівників закладу дошкільної освіти; управлінські процеси закладу дошкільної освіти.

Для закладів загальної середньої освіти Державною службою якості освіти України рекомендована така структура внутрішньої системи забезпечення якості освіти:

- освітнє середовище;
- система оцінювання здобувачів освіти;
- педагогічна діяльність педагогічних працівників закладу освіти;
- управлінські процеси закладу освіти.

Для закладів позашкільної освіти Державною службою якості освіти України рекомендована така структура внутрішньої системи забезпечення якості освіти:

- напрям оцінювання «Освітнє середовище закладу позашкільної освіти»;
- напрям оцінювання «Система оцінювання здобувачів освіти»;
- напрям оцінювання «Педагогічна діяльність педагогічних працівників та/або навчально-тренувальна і спортивна робота тренерів-викладачів»;
- напрям оцінювання «Управлінські процеси».

Для закладів професійної (професійно-технічної) освіти Державною службою якості освіти України рекомендована така структура внутрішньої системи забезпечення якості освіти:

- освітнє середовище;
- система оцінювання здобувачів освіти;
- педагогічна діяльність педагогічних працівників закладу освіти;
- управлінські процеси закладу освіти.

Академічна доброчесність – це складова внутрішньої системи. Визначається як сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Дотримуватися академічної доброчесності мають як педагогічні працівники, так і здобувачі освіти.

Види порушень академічної доброчесності та види відповідальності мають бути визначені в Положенні про внутрішню систему забезпечення якості освіти чи окремим Положенням (за рішенням закладу).

Питання для рефлексії

1. Назвіть можливі складники внутрішньої системи забезпечення якості освіти.
2. У чому може полягати складність для закладу освіти щодо розбудови ВСЗЯО?
3. Проаналізуйте, як у Положенні про ВСЗЯО представлена академічна доброчесність учасників освітнього процесу.
4. Пригадайте види академічної відповідальності учасників освітнього процесу відповідно до законодавства.
5. Назвіть інструментарій, що застосовується під час проведення самоаналізу.

Література

1. Бобровський М.В., Горбачов С.І., Заплотинська О.О., Ліннік О. О. Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. – 2-ге видання, перероб. і доп. Київ, Державна служба якості освіти, 2021. 350 с. URL: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2021/08/Abetka_dyrektora_2021_SQE_SURGe.pdf (дата звернення: 10.11.2022).
2. Електронний poradnik для директора ЗДО. Як створити внутрішню систему забезпечення якості освіти. URL: https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2021/11/Poradnik_ZDO_SQE_MCFR_2021.pdf (дата звернення: 10.11.2022).
3. Закон України «Про дошкільну освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text> (дата звернення: 10.11.2022).
4. Закон України «Про освіту». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/> (дата звернення: 10.11.2022).
5. Закон України «Про повну загальну середню освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 10.11.2022).
6. Інституційний аудит школи: що варто знати засновнику закладу загальної середньої освіти. URL: https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2021/11/Instituciyniy_audit_gromadam_SURGe-SQE_2021.pdf (дата звернення: 10.11.2022).
7. Концептуальні засади реформування середньої школи. Нова українська школа. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 10.11.2022).
8. Методичні рекомендації з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах загальної середньої освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України від 30.11.2020 №1480. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1480729-20#Text> (дата звернення: 10.11.2022).

Вебресурси

1. Державна служба якості освіти: [сайт]: україн. Версія URL: <http://dinz.gov.ua/index.php/uk-ua/> (дата звернення: 10.11.2022). – Назва з екрана.
2. Міністерство освіти і науки України: [сайт]: україн. версія. URL: <https://mon.gov.ua/ua/> (дата звернення: 18.01.2022). – Назва з екрана.
3. Інспекційний портал: [сайт]: україн. версія. URL: <https://www.inspections.gov.ua/> (дата звернення: 10.11.2022). – Назва з екрана.

Тема 4.4. Забезпечення якості освіти: особливості зовнішньої та внутрішньої систем

Канівець Зоя, кандидат педагогічних наук

Цільова група: директори закладів загальної середньої освіти; заступники директорів закладів загальної середньої освіти з навчально-виховної роботи; заступники директорів закладів загальної середньої освіти з виховної роботи; директори закладів дошкільної освіти.

Бюджет часу: 2 години.

Форма проведення: лекція.

Мета: розширити знання керівника/заступника керівника закладу освіти щодо основних складників зовнішньої системи забезпечення якості освіти та особливостей внутрішньої системи забезпечення якості освіти; удосконалити вміння щодо послуговування нормативною базою зовнішньої системи забезпечення якості освіти та при розбудові внутрішньої системи забезпечення якості освіти.

Ключові слова: зовнішня система забезпечення якості освіти, ліцензування, виконання ліцензійних умов, внутрішня система забезпечення якості освіти, академічна доброчесність.

План

1. Зовнішня система забезпечення якості освіти. Складники ЗСЗЯО, що стосуються закладів загальної середньої та дошкільної освіти.
2. Ліцензування освітньої діяльності. Виконання ліцензійних умов щодо кадрового, матеріально-технічного та навчально-методичного забезпечення.
3. Внутрішня система забезпечення якості освіти. Нормативно-правова база щодо внутрішньої системи забезпечення якості освіти. Сутність рекомендацій Державної служби якості освіти з розбудови ВСЗЯО. Складові Положення про ВСЗЯО. Академічна доброчесність як один зі складників ВСЗЯО.

Основний зміст

Зовнішня система забезпечення якості освіти має такі складники: громадська акредитація закладів освіти; інституційний аудит; ліцензування освітньої діяльності; сертифікація педагогічних працівників; акредитація освітніх програм; моніторинг якості освіти; атестація педагогічних працівників; громадський нагляд; зовнішнє незалежне оцінювання результатів навчання. Цей перелік є загальним, тому слід враховувати рівень освіти (дошкільна, загальна середня тощо).

Забезпечують зовнішню систему забезпечення якості освіти кілька інституцій, зокрема Міністерство освіти і науки, обласні державні адміністрації, Державна служба якості освіти України.

До повноважень Державної служби якості освіти належить: інституційний аудит, рекомендації закладам освіти щодо організації та функціонування внутрішньої системи забезпечення якості освіти, затвердження освітніх програм дошкільної та загальної середньої освіти (крім типових і тих, що розроблені на основі типових), моніторинг якості освітньої діяльності та якості освіти, здійснення державного нагляду (контролю) за закладами освіти.

Ліцензування як одна з процедур зовнішньої системи забезпечення якості освіти є найскладнішою в частині реалізації для закладів освіти, особливо для закладів дошкільної та загальної середньої освіти.

Нагадаємо, що ліцензування на рівні законодавства для закладів дошкільної та загальної середньої освіти регламентується законами України

«Про ліцензування видів господарської діяльності», «Про повну загальну середню освіту» (стаття 45), «Про дошкільну освіту» (стаття 11, 41).

Ліцензія – це право суб'єкта господарювання на провадження виду господарської діяльності або частини виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню. Орган ліцензування – обласна державна адміністрація. Ліцензіат

– заклад освіти. Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності – відповідно до Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187). Заклади освіти можуть провадити освітню діяльність виключно на підставі відповідної ліцензії, що видається органом ліцензування відповідно до вимог Закону України

«Про ліцензування видів господарської діяльності». Ліцензія підтверджує спроможність закладу освіти провадити освітню діяльність в певному місці (місцях) провадження такої діяльності відповідно до ліцензійних умов. Ліцензію може бути анульовано з підстав і в порядку, визначених Законом України «Про ліцензування видів господарської діяльності». Проблеми нині є дотримання закладами дошкільної та загальної середньої освіти ліцензійних умов провадження освітньої діяльності.

Внутрішня система забезпечення якості освіти для закладів дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти визначена законами України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту», «Про позашкільну освіту».

Закон України «про освіту» визначає можливі складові такої системи в закладі, а саме: стратегію (політику) та процедури забезпечення якості освіти; систему та механізми забезпечення академічної доброчесності; оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання здобувачів освіти;

оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання педагогічної (науково–педагогічної) діяльності педагогічних та науково–педагогічних працівників; оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання управлінської діяльності керівних працівників закладу освіти; забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, в тому числі для самостійної роботи здобувачів освіти; забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління закладом освіти; створення в закладі освіти інклюзивного освітнього середовища, універсального дизайну та розумного пристосування; інші процедури та заходи, що визначаються спеціальними законами або документами закладу освіти.

Заклад освіти внутрішню систему розбудовує відповідно до вимог законодавства, із врахуванням рекомендацій Державної служби якості освіти та специфікою діяльності закладу.

Державною службою якості освіти нині розроблені відповідні методичні рекомендації:

- для закладів дошкільної освіти;
- для закладів загальної середньої освіти;
- для закладів позашкільної освіти;
- для закладів професійної (професійно–технічної) освіти.

Методичні рекомендації з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти розроблені з метою надання методичної допомоги керівникам та іншим педагогічним працівникам закладів освіти в організації роботи з визначення політики забезпечення якості освітньої діяльності, формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти, розробленні інструментарію для її аналізу та оцінювання.

За визначення Державної служби якості освіти України, існування внутрішньої системи дає можливість закладу освіти:

- підвищувати якість освітніх послуг і забезпечувати довіру до результатів навчання;
- створювати умови навчання та праці, які забезпечують партнерство учасників освітнього процесу;
- отримувати постійний зворотній зв'язок від учасників освітнього процесу щодо якості освіти, відзначати успішні практики та вчасно реагувати на виявлені проблеми;
- приймати обґрунтовані управлінські рішення, які спрямовані на підвищення якості освіти та освітньої діяльності;
- постійно вдосконалювати освітнє середовище, систему оцінювання учнів, педагогічну діяльність, управлінські процеси закладу освіти;
- забезпечити прозорість діяльності закладу освіти і готовність до змін в інтересах учасників освітнього процесу.

Академічна доброчесність – це складова внутрішньої системи. Визначається як сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Слід говорити про дотримання академічної доброчесності як педагогічними працівниками, так і здобувачами освіти.

Види порушень академічної доброчесності та відповідні види відповідальності мають бути визначені в Положенні про внутрішню систему забезпечення якості освіти чи окремим Положенням (за рішенням закладу).

Питання для рефлексії

1. Назвіть складники зовнішньої системи забезпечення якості освіти.

2. У чому може полягати складність для закладу освіти щодо виконання ліцензійних умов?
3. Назвіть можливі складники внутрішньої системи забезпечення якості освіти.
4. У чому може полягати складність для закладу освіти щодо розбудови ВСЗЯО?
5. Проаналізуйте, як в Положенні про ВСЗЯО представлена академічна доброчесність учасників освітнього процесу.
6. Назвіть інструментарій, що застосовується під час проведення самоаналізу?

Література

1. Бобровський М.В., Горбачов С.І., Заплотинська О.О., Ліннік О. О. Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. – 2-ге видання, перероб. і доп. Київ, Державна служба якості освіти, 2021. 350 с. URL: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2021/08/Abetka_dyrektora_2021_SQE_SURGe.pdf (дата звернення: 10.11.2022).
2. Електронний poradnik для директора ЗДО. Як створити внутрішню систему забезпечення якості освіти. URL: https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2021/11/Poradnik_ZDO_SQE_MCFR_2021.pdf (дата звернення: 10.11.2022).
3. Закон України «Про дошкільну освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text> (дата звернення: 10.11.2022).
4. Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності». URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/222-19/> (дата звернення: 10.11.2022).
5. Закон України «Про освіту». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/> (дата звернення: 10.11.2022).
6. Закон України «Про повну загальну середню освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 10.11.2022).
7. Інституційний аудит школи: що варто знати засновнику закладу загальної середньої освіти. URL: https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2021/11/Instituciyniy_audit_gromadam_SURGe_SQE_2021.pdf (дата звернення: 10.11.2022).
8. Концептуальні засади реформування середньої школи. Нова українська школа. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 10.11.2022).
9. Методичні рекомендації з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах дошкільної освіти. Наказ Державної служби якості освіти України від 30 листопада 2020 р. № 01-11/71. URL: https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2021/04/Metodichni_rekomendacii_SQE_2020_ZDO.pdf (дата звернення: 10.11.2022).
10. Методичні рекомендації з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах загальної середньої освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України від 30.11.2020 №1480. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1480729-20#Text> (дата звернення: 10.11.2022).
11. Постанова Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 р. №1187 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-%D0%BF/> (дата звернення: 10.11.2022).

Вебресурси

1. Державна служба якості освіти: [сайт]: україн. Версія URL: <http://dinz.gov.ua/index.php/uk-ua/> (дата звернення: 10.11.2022). – Назва з екрана.
2. Міністерство освіти і науки України: [сайт]: україн. версія. URL: <https://mon.gov.ua/ua/> (дата звернення: 18.01.2022). – Назва з екрана.
3. Інспекційний портал: [сайт]: україн. версія. URL: <https://www.inspections.gov.ua/> (дата звернення: 10.11.2022). – Назва з екрана.

ВАРІАТИВНИЙ КОМПОНЕНТ

Тема 5.1. Виклики і можливості професійного розвитку педагогічних працівників

Резніченко Зоя, кандидат педагогічних наук, доцент

Цільова група: учителі освітніх галузей: базова і старша школа, учителі початкових класів, вихователі ГПД, асистенти вчителя/вихователя, фахівці ІРЦ, керівники гуртків: ЗПО, ЗЗСО, педагоги-організатори, психологи, соціальні педагоги, логопеди та інші здобувачі освіти.

Бюджет часу: 4 години.

Форма проведення: лекція, практичне заняття.

Мета: знання і розуміння сутності основних з понять з теми, структури та змісту професійного стандарту «Вчитель ЗЗСО», сфер його застосування; інструментів професійного розвитку педагогів; уміння виявляти потреби у професійному розвитку; усвідомлення необхідності безперервного професійного розвитку

Ключові слова: освітній процес, педагогічний працівник, професійний розвиток, траєкторія професійного розвитку, центр професійного розвитку педагогічних працівників

План

1. Професійний розвиток і траєкторія професійного розвитку педагогічного працівника, сутність понять.
2. Нові професійні ролі й завдання вчителя в контексті НУШ.
3. Професійний стандарт професії «Вчитель ЗЗСО» як дорожня карта професійного розвитку вчителя.
4. Методи виявлення потреб учителів у професійному розвитку.
5. Центри професійного розвитку педагогічних працівників.
6. Використання електронних цифрових ресурсів у процесі професійного розвитку педагогів.

Основний зміст

Професійний розвиток – це розвиток людини у її професійній ролі.

Професійний розвиток – це процес набуття працівником нових компетентностей (загальних і професійних), які він використовує чи буде використовувати у своїй професійній діяльності.

Професійний розвиток педагога – зростання його професійних досягнень у результаті нагромадження практичного досвіду і систематичного перегляду стратегій викладання, оновлення методичної системи.

Метою підвищення кваліфікації педагогічних працівників є їхній професійний розвиток відповідно до державної політики у галузі освіти та забезпечення якості освіти. Суттєво змінюється система підвищення кваліфікації: більше часу на підвищення кваліфікації, педагогічні працівники мають свободу вибору виду, місця і способу підвищення кваліфікації, що передбачено ст. 54, 59 Закону України «Про освіту»: курси у закладах післядипломної педагогічної освіти (неперервної освіти), семінари, вебінари, онлайн-курси, конференції, самоосвіта (визнання сертифікатів), «гроші ходять за вчителем», нові провайдери – суб'єкти підвищення кваліфікації. Тобто педагогічні працівники мають обов'язок постійного професійного

розвитку та право вільно обирати, у кого, як і де навчатися.

Траєкторія професійного розвитку педагогічного працівника – це персональний шлях реалізації професійного потенціалу педагогічного працівника, що ґрунтується на його вільному виборі закладу освіти, установи, організації, іншого суб'єкта освітньої діяльності, видів, форм, темпу здобуття освіти та освітньої програми в межах здобуття освіти дорослих.

В сучасному світі змінюється роль учителя: із єдиного джерела знань він/вона перетворюється на фасилітатора, консультанта, модератора, тьютора, едвайзера, менеджера, модератора, наставника, лідера.

Учитель НУШ перестає бути центром уваги, а керує освітнім процесом, забезпечуючи гармонійний розвиток дитини відповідно до її вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формуючи загальнолюдські цінності, підтримуючи життєвий оптимізм, розвиваючи самостійність, творчість та допитливість учнів.

Професійний стандарт – це затверджені в установленому порядку вимоги до компетентностей працівників, що слугують основою для формування професійних кваліфікацій.

Структура професійного стандарту професії «Вчитель ЗЗСО» в цифрах: 5 Ключових засад професійного стандарту; 5 загальних компетентностей (громадянська, соціальна, культура самовираження, лідерська й підприємницька компетентності); 5 трудових функцій; 15 професійних компетентностей (мовно-комунікативна, предметна, методична, інформаційно-цифрова, психологічна, емоційно етична, компетентність педагогічного партнерства, інклюзивна, здоров'язбережувальна, проєктувальна, прогностична, організаційна, оцінювально-аналітична, інноваційна, здатність до навчання впродовж життя, рефлексивна компетентність); 4 кваліфікаційні категорії (спеціаліст, спеціаліст I категорії, II категорії і вищої категорії).

Ключові засади професійного стандарту: особистісний і професійний виміри, компетентнісний підхід (загальні і професійні компетентності), орієнтованість на професійний розвиток (розвивальний стандарт розписує континуум компетентностей – від рівня спеціаліста до вищої категорії), суголосся із реформою «Нова українська школа», гнучкість застосування.

Професійний стандарт професії «Вчитель ЗЗСО» як дорожня карта професійного розвитку вчителя має такі сфери застосування: самооцінювання вчителем власної професійної діяльності; планування та визначення траєкторії професійного розвитку вчителя; планування його підвищення кваліфікації.

Методи виявлення потреб вчителів у професійному розвитку: саморефлексія, практичні теорії, використання інструментів: SWOT, метафори, есе, інтелект-карти (мапи думок) тощо.

Основними завданнями центрів професійного розвитку педагогічних працівників є сприяння професійному розвитку педагогічних працівників, їх психологічна підтримка та консультування, відповідно до Положення, яке затверджене Урядом 29 липня 2020 року.

Центри покликані узагальнювати та поширювати інформацію про можливості професійного розвитку освітян: програми підвищення кваліфікації, вебресурси та інші інструменти, які зможуть стати в пригоді для їхнього професійного зростання. Вони також відповідають за координацію діяльності професійних спільнот педагогів – товариств (об'єднань, груп) педагогічних працівників, які об'єднані спільними інтересами за родом їх професійної (трудової) діяльності.

В Україні функціонує Національна платформа можливостей професійного розвитку педагогічних працівників «EdWay», на якій відбувається інформування про актуальні програми підвищення кваліфікації.

Питання для самоконтролю

1. У який спосіб пов'язані поняття «академічна свобода» та «професійний розвиток» у контексті побудови траєкторії професійного розвитку педагога?

2. Формальна, неформальна та інформальна освіта: що вибрати педагогу для професійного розвитку та як поєднати?
3. Що можна зробити вже зараз для проєктування вашої траєкторії професійного розвитку?
4. Чи є відмінності між навчально-методичними центрами, методкабінетами й новоствореними центрами професійного розвитку педагогічних працівників?
5. Які онлайн ресурси з якісними освітніми матеріалами для усіх рівнів та видів освіти й цільових груп – дітей дошкільного віку, учнів, педагогів та батьків ви можете порекомендувати?

Література

1. Гусак В.М. Нові ролі педагога у контексті реформ сучасної української школи. URL: <https://conf.zippo.net.ua/?p=79>.
2. Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науковопедагогічних працівників. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 року № 800, із змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2019 року № 1133. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF#Text>
3. Деякі питання професійного розвитку педагогічних працівників. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 липня 2020 року № 672. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/672-2020-%D0%BF#Text>
4. Деякі питання професійного розвитку педагогічних працівників: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.07.2020 № 672.
5. Дмитренко О. Вчитель НУШ – людина, яка надихає вчитися. URL: <https://osvita.ua/school/71971/>.
6. Ефективність онлайн-ресурсів для навчання вчителів: звіт за результатами соціологічного дослідження методом фокусованих групових та індивідуальних інтерв'ю (скорочено). Березень 2020. Дослідницьке бюро Соціологіст. URL: https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2020/09/pptx_onlajnosvita_zvit_short.pdf
7. Затверджено профстандарт вчителя початкових класів, вчителя закладу загальної середньої освіти і вчителя з початкової освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/zatverdzheno-profstandart-vchitelya-pochatkovih-klasiv-vchitelya-zakladu-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i-vchitelya-z-pochatkovoyi-osviti>.
8. Мірошник С.І. Професійний розвиток педагога: сучасні підходи. Народна освіта. 2016. Випуск №2 (29). URL: www.narodnaosvita.kiev.ua.
9. Можливості для вчителів. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/mozhливosti-dlya-vchiteliv>.
10. Навчати і навчатися: як і куди зростати українському вчительству? Результати дослідження сфери підвищення кваліфікації й сертифікації у рамках спільної ініціативи руху EdCamp Ukraine і Міністерства освіти і науки України / О. Елькін, О. Марущенко, О. Масалітіна, І. Мінковська. Харків: Вид-во «Дім Реклами», 2019. 120 с. URL: <https://www.edcamp.org.ua/teachandlearn>
11. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Міністерство освіти і науки України, 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>. С.16.
12. Порядок підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників: постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 № 800, зі змінами внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 27.12.2019 № 1133.
13. Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)». Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23 грудня 2020 року № 213. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text>
14. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 №2145-VIII.
15. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 року № 988-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text>

16. Степанова-Камиш Анна Для чого вчителям SWOT-аналіз і як його робити. URL: <https://nus.org.ua/articles/dlya-chogo-vchytelyam-swot-analiz-i-yak-jogo-robyty/?fbclid=IwAR27c1xqZbTUpKWJ3T2yEs9A7130CZW898niMzUQnCiKJxzBn2IkilCaxAQ>.
17. Три мети професійного стандарту вчителя – пояснює Лілія Гриневич. «Нова українська школа». URL: <https://nus.org.ua/news/try-metyprofesijnogo-standartu-vchytelya-poyasnyuye-liliya-grynevych/>
18. Якими мають бути центри професійного розвитку педагогів: нові завдання й функції. URL: <https://nus.org.ua/articles/yakymy-mayut-buty-tsentry-profesijnogo-rozvytku-pedagogiv-novi-zavdannya-i-funktsiyi/>.

Вебресурси

1. Академія української преси. URL: <https://www.aup.com.ua/>
2. EdEra – студія онлайн освіти. URL: <https://www.ed-era.com/>
3. Всеосвіта. Спільнота активних освітян. URL: <https://vseosvita.ua/>
4. Всеукраїнська школа онлайн. URL: Відеоуроки, тести та завдання для школярів 5-11 кл. URL: <https://lms.e-school.net.ua/>
5. ВУМ online. URL: <https://vumonline.ua/>
6. Міністерство освіти і науки. URL: <https://mon.gov.ua/ua>
7. Нова українська школа. Веб-ресурс НУШ. URL: <https://nus.org.ua/>
8. Платформа масових відкритих онлайн-курсів Prometheus – <https://prometheus.org.ua/>
9. Платформа Learning Passport URL: <https://ukraine.learningpassport.unicef.org/>.
10. Український проект "Якість освіти". URL: <http://yakistosviti.com.ua>
11. Уміти вчити. Спільнота освітян. URL: <https://umity.in.ua/>
12. Матеріали проекту "Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність":
 - 1) YouTube канал проекту (навчальні відео, вебінари, засідання "Майстерні медіаграмотності". URL: https://www.youtube.com/playlist?list=PL0OmqsHe_kB9jN5qPKwr2yGga5MskIfQR ;
 - 2) Learn to Discern in Education: URL: <https://www.youtube.com/channel/UCIIAohoLXcvFGQAHpZLuzWA/>

Тема 5.2. Природнича освітня галузь у початковій школі: організація та зміст

Буйдіна Олена, кандидат педагогічних наук

Цільова група: учителі початкових класів закладів загальної середньої освіти.

Бюджет часу: 4 години.

Форма проведення: лекція (проблемна) – 2 год, практичне заняття – 2 год.

Мета: оновлення та поглиблення фахових і науково-методичних компетентностей учителів початкових класів, компетентності в галузі природничих наук, екологічної компетентності; обговорення й опрацювання підходів, методів і ресурсів, необхідних вчителю для підготовки і ефективного викладання курсу «Я досліджую світ».

Ключові слова: компетентність, інтеграція, освітня галузь, поняття, метод навчання, інтерактивне навчання, дослідження, спостереження, експеримент, моделювання, дослід, проект.

План

1. Ключові ідеї курсу «Я досліджую світ»: а) інтеграція освітніх галузей; б) спрямованість на розвиток множинних компетентностей; в) інтерактивні методи навчання.

2. Зміст і очікувані результати курсу «Я досліджую світ»: Державний стандарт початкової освіти, Типові освітні програми (авт. О. Савченко, авт. Р. Шиян),
3. Дослідницька діяльність учнів у курсі «Я досліджую світ».
4. Формування уявлень і понять у курсі «Я досліджую світ». Умови формування понять.
5. Складання схеми родо-видових зв'язків для пояснення природничих понять (наприклад, «природа», «причина», «вода», «повітря» тощо).
6. Організація уроку інтегрованого курсу «Я досліджую світ»: а) групова робота; б) ігрова діяльність; в) виготовлення лепбуку; г) проєктна діяльність; д) компетентісно орієнтовані завдання.

Основний зміст

Лекція. Мета природничої освітньої галузі Державного стандарту початкової освіти – формування компетентностей з природничих наук, техніки і технологій, екологічної та інших ключових компетентностей.

Ключова компетентність у природничих науках і технологіях включає наукове розуміння природи і сучасних технологій, здатність застосовувати відповідний досвід у практичній діяльності. Це вміння застосовувати науковий метод, спостерігати, аналізувати, формулювати гіпотези, збирати дані, проводити експерименти, аналізувати результати. Державний стандарт початкової освіти цю компетентність визначає як «формування допитливості, прагнення шукати і пропонувати нові ідеї, самостійно чи в групі спостерігати та досліджувати, формулювати припущення і робити висновки на основі проведених дослідів, пізнавати себе і навколишній світ шляхом спостереження та дослідження».

Очікувані результати навчання здобувачів початкової освіти у природничій освітній галузі конкретизуються у таких площинах: 1) відкриття світу природи, набуття досвіду її дослідження, пошук відповідей на запитання, спостереження за навколишнім світом, експериментування та створення навчальних моделей, вияв допитливості та отримання радості від пізнання природи; 2) опрацювання та систематизація інформації природничого змісту, отриманої з доступних джерел, та представлення її у різних формах; 3) усвідомлення розмаїття природи, взаємозв'язків її об'єктів та явищ, пояснення ролі природничих наук і техніки в житті людини, відповідальна поведінка у природі; 4) критичне оцінювання фактів, поєднання нового досвіду з набутим раніше і творче його використання для розв'язання проблем природничого характеру.

Задля цілісності й системності в освітній процес початкової школи впроваджено інтегративний підхід. Дидактичний зміст процесу інтеграції полягає у взаємозв'язку змісту, методів і форм роботи. Оптимальною моделлю інтеграції у початковій школі є інтеграція навколо соціокультурної теми/проблеми. Тематичні дні/тижні об'єднують блоки знань із різних навчальних предметів, тем навколо однієї теми/проблеми. Такий підхід дає змогу:

1) уникнути дублювання інформації у змісті різних навчальних предметів; 2) розглянути аналогічний матеріал одночасно з різних боків, за допомогою різних дидактичних засобів. Цим забезпечуються збалансованість у сприйманні інформації різних освітніх галузей, емоційно комфортна атмосфера навчальних занять.

Навчальний предмет «Я досліджую світ» покликаний реалізувати зміст освітніх галузей Стандарту початкової освіти: «Громадянської, соціальної і здоров'язбережувальної», «Природничої» із залученням змісту «Технологічної», «Мовно-літературної», «Математичної», «Мистецької». Мета курсу – розширення елементарних знань учнів про предмети і явища природи та соціуму; розкриття в доступній формі зв'язків між неживою і живою природою та впливом людини на природу; формування вміння аналізувати, оцінювати, систематизувати, узагальнювати об'єкти та явища, визначати закономірність зв'язків між ними; виробляти практичні уміння і навички.

Провідними методами вивчення природничої освітньої галузі залишаються дослідження

– спостереження й експеримент, екскурсія, природоохоронна та проектна діяльність. Дослідницький метод навчання передбачає: визначення у штучних умовах особливостей об'єктів; створення спеціально підготовлених умов для їхнього проведення; формування вміння зіставляти явища і процеси, за якими спостерігають під час досліду, із тим, що відбувається у природних умовах, робити висновки і узагальнення.

Процес пізнання навколишнього світу має два рівні: чуттєвий (емпіричний) і логічний. На першому рівні пізнання провідну роль відіграють органи чуття людини. На другому – процес мислення, який полягає в оперуванні поняттями, судженнями, висновками. Дослідницький метод навчання в початковій школі є найскладнішим. З одного боку, дослідницька діяльність молодших школярів ніяк не може бути абстрактною. В учнів початкової школи переважає конкретно-образне мислення. При цьому важлива роль належить безпосередньому сприйняттю предметів і явищ природи. Учень повинен добре усвідомлювати суть проблеми, інакше весь хід пошуку її вирішення буде безглуздий, навіть якщо він буде проведений учителем бездоганно. З іншого, дослідження – це розв'язування цілісної проблеми: усвідомлення пізнавального протиріччя і його осмислення, планування раціональних шляхів розв'язання проблеми і їхня реалізація, здійснення самоконтролю і самокоригування, аналіз результатів дослідження і їхнє порівняння з метою дослідження. Дослідницькі вміння – це вміння порівнювати та класифікувати, установлювати причинно-наслідкові зв'язки, моделювати, спостерігати, досліджувати та експериментувати.

Практичне заняття. Відпрацювання методу навчання у команді через виконання вправ і завдань, зміст яких укладається відповідно до інтересів і потреб слухачів курсів підвищення кваліфікації.

Приклади вправ:

- 1) шестикутник Рассела (для пояснення родо-видових зв'язків між природничими поняттями, зокрема, «природа», «причина», «вода», «повітря» тощо);
- 2) складання інтелект-карти (ментальна карта, карта пам'яті, діаграма зв'язків тощо – метод структурування концепцій із використанням графічного запису);
- 3) моделювання тематичного дня.

Питання для рефлексії

1. Запропонуйте теми (проблеми), що інтегрують навчальні предмети в початковій школі.
2. Проаналізуйте, як розвиваються поняття «вода», «повітря» в інтегрованому курсі «Я досліджую світ» і циклу початкового навчання (1–2 класи).
3. Складіть блок-схему родо-видових зв'язків для пояснення таких понять: «погодні явища», «сезонні явища».
4. Поясніть доцільність курсу «Я досліджую світ» для розвитку алгоритмічного, системного й обчислювального мислення учнів.
5. Проаналізуйте роль інтелектуальних карт для організації навчального змісту курсу «Я досліджую світ».
6. Назвіть етапи створення лепбуків.

Література

1. Державний стандарт початкової : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87.
URL : <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhenniyaderzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>
(дата звернення : 09.12.2022).
2. Аквилева Г. Н., Клепинина З. А. Методика преподавания естествознания в начальной школе : учеб. пособие для студ. учреж. средн. проф. образования пед. профиля. М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. 240 с.
3. Байбара Т. М. Методика навчання природознавства в початкових класах : навч. посіб. К. : «Веселка», 1998. 336 с.

4. Воронцова Т. В., Пономаренко В. С. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу : навч.-метод. посібник. К. : Вид-во «Алатон», 2019. 128 с.
5. Гільберг Т., Тарнавська С., Павич Н. Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу : навч.-метод. посібник. К.: Вид-во «Генеза», 2019. 256 с.
6. Григорьева Е. В. Методика преподавания естествознания : учеб. пособ. для студ. вузов, обучающихся по специальности «Педагогика и методика начального образования». М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2008. 253 с.
7. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / za zag. red. H. M. Bibik. K. : Litera LTD, 2018. 160 s.
8. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти : підручн. К. : Грамота, 2012. 504 с.

Вебресурси

1. Міністерство освіти і науки України : [сайт] : україн. версія. URL : <https://mon.gov.ua/ua> (дата звернення: 09.12.2022).
2. Нова українська школа [Електронний ресурс] : [сайт] : україн. Версія. URL : <http://nus.org.ua/> (дата звернення: 09.12.2022).
3. Колосок. Міжнародний природничий інтерактивний конкурс [сайт] : україн. версія. URL : <http://kolosok.org.ua/> <http://man.gov.ua/ua/index> (дата звернення: 09.12.2022).
4. Міжнародна природознавча гра «Геліантус» : [сайт] : україн. версія. URL : <http://helianthus.com.ua/> (дата звернення: 09.12.2022).

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДО ТЕМАТИЧНОГО МОДУЛЯ «ДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ»

Автори-укладачі тестових завдань (для включення в контрольну частину програм курсів підвищення кваліфікації): Буйдіна О. О., Канівець З. М., Резніченко З. В., Олійник С. П.

1. Цикли навчання в середній школі дають змогу враховувати вікові та індивідуальні особливості розвитку і потреби учнів, а також забезпечити просування індивідуальними освітніми траєкторіями. Відомі такі цикли навчання: 1) адаптаційний; 2) адаптаційно-ігровий; 3) основний; 4) базове предметне навчання.
Позначте цикли навчання базової середньої освіти:
- А 1 і 3
 - Б 3 і 4
 - В 2 і 3
 - Г 1 і 4
2. Для формування ключових і предметних компетентностей у зміст кожного предмета закладено наскрізні змістові лінії. Позначте їхні назви (не більше ніж 4 пункти):
- А екологічна безпека та сталий розвиток
 - Б уміння вчитися впродовж життя
 - В підприємливість і фінансова грамотність
 - Г здоров'я і безпека
 - Д громадянська відповідальність
 - Е обізнаність і самовираження у сфері культури
3. Система навчання STEM поєднує:
- А природничі науки, технологію, інженерний підхід, математику
 - Б природничі науки, технологію, проектування, мистецтво
 - В природничі науки, дизайн, читання, математику, мистецтво
 - Г природничі науки, технологію, мистецтво, математику
4. У Законі України «Про освіту» наведено перелік з 11 компетентностей і 11 наскрізних умінь. Що з переліку є наскрізним умінням?
- А інноваційність
 - Б підприємливість та фінансова грамотність
 - В навчання впродовж життя
 - Г критичне та системне мислення
5. Компетентність – _____ знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, _____, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно _____ (виберіть варіант правильного заповнення пропусків).
- А динамічна комбінація, цінностей, соціалізуватися
 - Б динамічне поєднання, суджень, соціалізуватися
 - В динамічна комбінація, суджень, соціалізуватися
 - Г динамічна зміна, цінностей, соціалізуватися

6. Що має забезпечити керівник для організації навчання вчителів на робочому місці? (виберіть не більше ніж 4 пункти):
- А гарний настрій вчителів
 - Б створення шкільної команди**
 - В чергування в школі
 - Г комфорт**
 - Д згоду батьків
 - Е згоду органів управління освітою
 - Є дотримання вимог державних стандартів**
 - Ж технічні засоби навчання**
7. Вимоги до обов'язкових результатів навчання здобувачів освіти визначає:
- А державний стандарт**
 - Б модельна навчальна програма
 - В освітня програма закладу освіти
 - Г типова освітня програма
 - Д навчальна програма
8. Основними видами оцінювання результатів навчання учнів є всі, **ОКРІМ**:
- А формувальне
 - Б бальне**
 - В поточне
 - Г підсумкове (тематичне, семестрове, річне)
 - Д державна підсумкова атестація
 - Е зовнішнє незалежне оцінювання
9. Обов'язковими складниками проєктної діяльності здобувачів освіти є:
- А постановка проблеми
 - Б планування
 - В презентація результатів
 - Г експеримент**
10. Необ'єктивне оцінювання – це порушення академічної доброчесності:
- А так**
 - Б ні
11. Функціями оцінювання здобувачів освіти є (кілька правильних відповідей):
- А формувальна**
 - Б діагностувальна**
 - В мотиваційно-стимулювальна**
 - Г розвивальна**
 - Д коригувальна**
 - Е прогностична**

12. Яке оцінювання називають «оцінюванням ДЛЯ навчання»:
- А поточне
 - Б формувальне**
 - В підсумкове
13. Визначте основні характеристики підсумкового оцінювання (кілька правильних відповідей):
- А оцінює результат**
 - Б оцінює процес
 - В порівнює учнів між собою**
 - Г вказує на недоліки**
14. Відповідно до засад Нової української школи обов'язкові результати навчання визначені на основі _____ підходу:
- А компетентісного**
 - Б діяльнісного
 - В проєктного
 - Г алгоритмічного
15. Спрямованість освітнього процесу на розвиток ключових компетентностей і наскрізних умінь особистості, застосування теоретичних знань на практиці, формування здібностей до самоосвіти й командної роботи, успішна інтеграція в соціум і професійна самореалізація – це _____ підхід:
- А інклюзивний
 - Б діяльнісний**
 - В особистісно зорієнтований
 - Г компетентнісний
16. Під час розмови з батьками новоприбулої учениці вчитель поставив їм кілька запитань. Яке з них суперечить засадам педагогіки партнерства?
- А Скільки годин на день у середньому дитина приділяє виконанню домашнього завдання?
 - Б Які навчальні предмети були улюбленими у вашої дитини в попередньому класі?
 - В Яким чином ви плануєте надолужити пропущений матеріал?**
 - Г Чи має дитина якісь алергічні захворювання, особливості режиму харчування?
17. Підхід до організації освітнього процесу, за якого учні й учениці, які працюють в одній групі, опановуючи новий матеріал, обмінюються знаннями та навчаються один в одного, називається:
- А рівний –рівному**
 - Б інклюзивний
 - В проєктний
 - Г інтегрований

18. Сучасна освітня технологія, в основі якої лежить концепція об'єднання технологій «класно-урочної системи» і технологій електронного навчання – це:
- А STEM
 - Б проєктна технологія
 - В змішане навчання**
 - Г масові відкриті онлайн-курси
19. Сукупність методів, засобів та прийомів пошуку, зберігання, опрацювання, подання та передавання графічних, текстових, цифрових, аудіо- та відеоданих на базі персональних комп'ютерів, комп'ютерних мереж та засобів зв'язку, це –
- А інформаційно-комунікаційні технології**
 - Б інтерактивні технології
 - В онлайн сервіси
 - Г змішане навчання
20. Яка з наведених моделей не належить до моделей змішаного навчання?
- А поглиблена віртуальна
 - Б карусельна**
 - В ротаційна
 - Г гнучка
21. За якої моделі змішаного навчання учні вдома засвоюють теоретичний матеріал та переглядають лекції, а в класі працюють з учителем(учителькою) чи у групах над практичними завданнями та проєктами?
- А гнучка модель
 - Б ротація класів
 - В перевернутий клас**
 - Г самостійного змішування
22. Мета продуктивних технологій:
- А повідомлення учням головної системи знань, формування на їх основі умінь, навичок
 - Б створення комплексу оптимальних умов для розвитку особистості учня**
23. Ключовим поняттям, що визначає сутність інтерактивних методів, є:
- А відсутність контролю
 - Б самостійна діяльність
 - В взаємодія**
 - Г непередбачуваність результату
24. Універсальний дизайн у навчанні – це ...
- А можливість вибору (методів, засобів, форм тощо)**
 - Б діяльність за чітким алгоритмом

25. Складниками формули Нової української школи є всі компоненти, **ОКРІМ**
- А компетентнісний зміст освіти
 - Б педагогіка партнерства
 - В наскрізні змістові лінії**
 - Г нова структура школи
 - Д вмотивований і кваліфікований учитель
26. Яким поняттям нині варто послуговуватися:
- А навчально-виховний процес
 - Б освітній процес**
27. Складниками компетентності НЕ є:
- А ставлення
 - Б очікування**
 - В знання
 - Г уміння
28. До видів порушення академічної доброчесності педагогічним працівником НЕ належить:
- А академічний плагіат
 - Б самоплагіат
 - В фабрикація
 - Г фальсифікація
 - Д посилання на джерела інформації**
 - Е хабарництво
 - Є необ'єктивне оцінювання
29. Укажіть переваги інтегрованого підходу у навчанні:
- А економія часу**
 - Б уникнення багатопредметності**
 - В цілісне сприйняття дійсності**
 - Г збільшення кількості предметів
30. Взаємодія між суб'єктами дистанційного навчання, під час якої учасники одночасно перебувають в електронному освітньому середовищі, має назву:
- А синхронний режим взаємодії**
 - Б асинхронний режим взаємодії
 - В змішане навчання

Електронне видання

**Дидактичні засади організації освітнього процесу
(навчальні матеріали до тематичного модуля кафедри розвитку освітніх галузей)**

Навчально-методичний посібник

Технічний редактор: Шарлай Т.В.

Кафедра розвитку освітніх галузей
Полтавська академія неперервної освіти ім. М. В. Остроградського

36029, м. Полтава, вул. Соборності, 64 ж, тел. (0532)56-54-23
E-mail: krog@pano.pl.ua

Розміщено на сайті ПАНО ім. М. В. Остроградського
<http://pano.pl.ua/nml/elektronni-vydannia-poippo>

